HUMANIST

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND NR. 12/1 - DEC. 1989/JAN. 1990 PRIJS: ƒ 7,50

MUZIEK

HUMANIST

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

44-STE JAARGANG DEC. 1989-NR. 12
45-STE JAARGANG JAN. 1990-NR. 1

Redaktie-adres
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 318145
Sekretariaat: Martin de Zoete (toestel 45)
Kantooradres: Oudkerkhof 11, 3512 GH Utrecht

Redaktie
Hes van Huizen (hfdred)
Ingeborg van Teeseling

Vormgeving
Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Druk
Brouwer Offset BV Utrecht

Aan dit nummer werkten o.a. mee
Babs Abell
Martin van Amerongen
Ingrid Cramer
Margot Hovenkamp
Tom Janssen
Mieke Julien
Wim Koole
Erwin in 't Land
Albert Nieuwland
Chris Pennarts
Japke Schonewille
Martin Šimek
Liesbeth Sluiter
Marjo van Soest
Peter van Straaten
Stefan Verwey
Casper Vogel

Omslag: Sylvia Weve

Redaktiekommissie:
Henk Smit
Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Marc Hermsen

Abonnement
Een jaarabonnement kost slechts ƒ 30,–. Bel 030 - 318145 (toestel 28)
Leden van het Humanistisch Verbond ontvangen het blad gratis.
Zie achterin dit blad

Advertentietarieven
De tarieven van febr. 1988 zijn van kracht.
Op aanvraag verkrijgbaar

Volgend nummer
Humanist nr. 2 verschijnt begin februari. Kopij voor dit nummer moet binnen zijn uiterlijk 15 januari

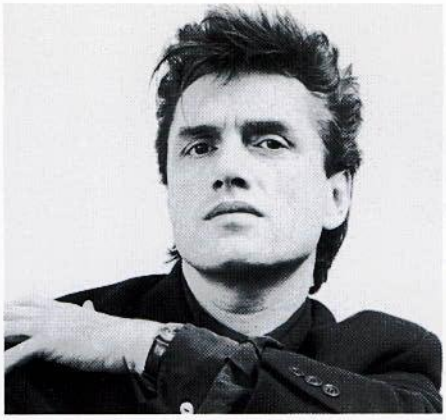

IN DIT Maëstr

◁ **Hennie Vrienten** deed Doe Maar maar componeert nu onder andere filmmuziek. Hij vindt de stiltes vaak het meest indrukwekkend **6**

Zingen kan je hele leven veranderen, zegt zangleraar **Renze Ferwerda** **12**

Han Reiziger doet in muziek, al jaren. Volgens hem moeten we eens af van het idee dat je niet door muziek heen zou mogen praten **18** ▷

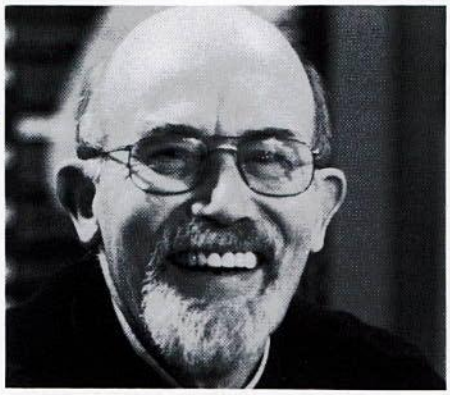

Radio Freedom werpt liederen in de strijd tegen de Apartheid **22**

Voor muziektherapeute **Elsa Vink-Brouwer** is muziek een taal zonder woorden. Maar soms kun je elkaar er beter mee begrijpen **24**

△ **De Fanfare van de eerste Liefdesnacht** kent slechts twee volumes: hard en ontzettend hard **28**

Op school moet je kunnen ontdekken wat je met muziek kunt doen. Hoe is nou zo'n kleutervoorstelling? **52**

Casper Vogel (ooit redakteur van dit blad) schreef speciaal voor deze muziek-Humanist een essay: Adem en hartslag in een eeuwig moment **33**

NUMMER, muziek!

Margriet Eshuys is zangeres, muzikante, moeder en vrouw met een carrière. Voor haar is lekker zingen het leukste wat er is 40

Hans de Back geeft klankmassages met Tibetaanse klankschalen: eigenlijk niets anders dan mensen stemmen 44

Jarmo Hoogendijk is jazz-trompettist, jong en talentvol. Bij hem gaat het om oergevoel, en je moet ook betrokkenheid in muziek kunnen horen 48

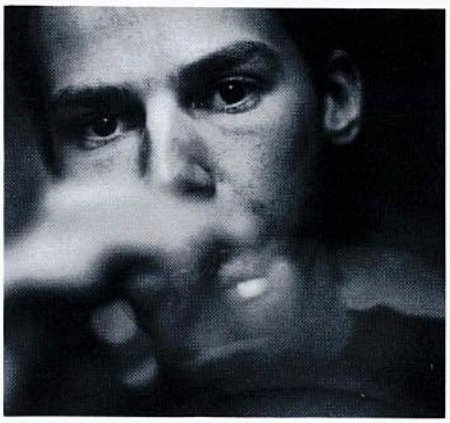

Dit is een dubbelnummer van de Humanist voor de maanden december en januari. De volgende humanist verschijnt begin februari. De redaktie wenst alle lezers een bevlogen 1990 toe!

Ook het **humanisme** roert de trom. Op de laatste pagina's van deze muziekspecial informatie over wat er leeft in en om het Humanistisch Verbond: brieven van lezers, de komende radio- en televisieprogramma's en een kort overzicht van wat er de komende tijd in het HV staat te gebeuren 60

Yvonne Kroonenberg schrijft columns. Leuke. Speciaal voor dit muzieknummer schreef ze er drie 4/14/39

Veel, heel veel reakties van lezers kregen wij op onze oproep om te schrijven hoe belangrijk muziek in hun leven is 10/26/56

Ook **achter het prikkeldraad** van Bergen-Belsen en Auschwitz werd muziek gemaakt. Het was de hel, maar muziek gaf ook hoop 15

Martin Šimek is tennistrainer en cartoonist maar schrijft ook. Over muziek waar hij niets van af weet 17

Ingeborg van Teeseling gaat helemaal uit d'r bol van Sting. Ooit, ooit zal ze hem leren kennen 23

De twee cartoonisten **Peter van Straaten** en **Stefan Verwey** zijn natuurlijk ook weer in deze Kerst-Humanist van de partij 32/46

Tom Janssen tekent vooral politieke cartoons. Maar zo'n onderwerp als muziek gaat hij ook niet uit de weg 37

Martin van Amerongen onderzocht de toets der kritiek en konkludeert dat het strottenhoofd in een muzikale krisis verkeert 47

Wim Koole ging na 40 jaar weer naar een uitvoering van de Bach's Mattheüs Passion. Hij ontwaart een nieuw spoor van lichtheid 54

Is de muziek van **Gustav Mahler** vol van valse sentimentaliteit? Mahler was een tragicus, dat wel. Albert Nieuwland luisterde en las 55

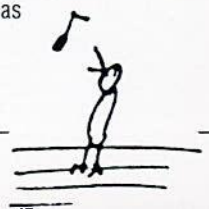

Yvonne Kroonenberg

DE MUZIEKLES

Ik volg tegenwoordig een kursus Russisch voor beginners. Wil je naar Rusland? vragen de mensen, maar dat is de reden niet. Ik leer Russisch zoals een ander leert tennissen: zomaar voor de aardigheid. Voor tennis heb ik geen aanleg, voor talen wel. Dat komt door mijn vader. Die man was een kompleet talenwonder, ik geloof dat hij er wel veertien sprak, waarvan acht vloeiend. Bij de overdracht aan de volgende generatie is het mooiste van zijn talent verloren gegaan, maar ik kan toch aardig meekomen met de kursus.

Mijn vader had nog meer mooie eigenschappen, hij was uitermate muzikaal. Mijn broer heeft daar een scheutje van meegekregen, maar voor mijn zusters en mij schoot er niets over. Toch kregen we muziekles, want dat hoorde nu eenmaal bij de opvoeding. Mijn oudere zusje kreeg vioollessen. In het begin was ze enthousiast en oefende haar bibberige toonladders, maar al gauw kreeg ze een sik van het jammerhout. Als ze moest studeren, bracht ze haar ongenoegen snerpend met haar strijkstok tot uiting en tenslotte kon ze nog alleen maar de sirene van de brandweer nadoen op de viool. Ik was ook al geen muzikaal sukses. Ik kreeg pianoles, maar ik kon niet stilzitten. Als je op een keukenstoel een beetje wiebelt, geeft het niet maar een pianostoel heeft minder geduld. Ik sodemieterde herhaaldelijk van de kruk. Daarbij kwam, dat ik geen ritmegevoel had. „Ene, tweeë, drieë, viere", marcheerde de pianoleraar gekweld, maar ik hield geen maat en als het had gekund met piano, had ik ook nog vals gespeeld. Ik heb laatst een oud opdrachtenboekje gevonden van het eerste jaar dat ik pianoles had. „Yvonne moet beter studeren!' staat er, met al die uitroeptekens. Ik geloof niet dat het hielp. Ik schaamde me wel voor mijn onvermogen, temeer omdat mijn pianoleraar een schat van een man was. Hij was poppentheaterspeler. Frank Kooman heette hij en af en toe mochten we naar een voorstelling. Dan veranderde zijn vertrouwde stem in die van Reintje de Vos (aangenaam!) en vertelde hij spannende verhalen en maakte grapjes. Ik luisterde ademloos en ook een beetje op mijn hoede, wat ik vertrouwde Reintje niet helemaal. Ik verwachtte steeds dat hij me in de zaal zou zien zitten en Yvonne moet beter studeren! zou roepen.

Vier jaar lang duurde de beproeving, toen mocht ik eindelijk van pianoles af. Meneer Kooman en ik hadden allebei zo hartstochtelijk gesmeekt om bevrijding dat mijn ouders afzagen van de voltooiing van mijn muzikale vorming. Ik vergat alles wat ik had geleerd zo snel als maar mogelijk was en als iemand me vroeg of ik een muziekinstrument bespeelde zei ik nee. Tot die enige onzalige keer in 1965. Het was kerstmis en ik werkte als zondagshulp in een tehuis voor demente bejaarden. De verpleegsters hadden voor zichzelf een feestelijke lunch gemaakt om toch nog een beetje mee te vieren met de mensen die vrij waren met kerstmis. Ik mocht intussen op de winkel passen. Daar was ik niet blij mee. Ik was vijftien en demente bejaarden staan erom bekend, dat ze de hele dag denken: „Kom, ik stap maar weer eens op." Tegenwoordig zijn gangen in tehuizen voor demente bejaarden zo gebouwd dat ze desnoods dag en nacht op weg kunnen zijn naar de uitgang zonder dat ze een gevaar voor zichzelf of iemand anders opleveren, maar in het tehuis waar ik werkte waren geen speciale voorzieningen. Een groot gedeelte van het werk bestond dus uit zorgen dat er geen bejaarden op stap gingen. „Hoe moet ik dat doen?", vroeg ik benauwd. „Ga maar piano spelen", zei de hoofdzuster en ging fluitend op weg naar de kerstkransjes.

De lunch duurde een uur en tien minuten. Nog nooit heb ik zo lang achter de toetsen gezeten. Ik modderde met flarden van etudes, halve toonladders en tenslotte zomaar wat accoorden, terwijl de patiënten achter mijn rug ronddarden, zich bevuilden en bloemen opaten. Toen de zusters terugkwamen, werd ik ontslagen.

Tussen mij en de muziek is het nooit meer helemaal goed gekomen. Ik speel niks, ik klap nooit mee op de maat van de muziek en dansen doe ik ook maar zelden. Alleen bij de afwas, als er niemand anders in de buurt is, zing ik soms, heel zacht een liedje.

Maëstro, muziek!

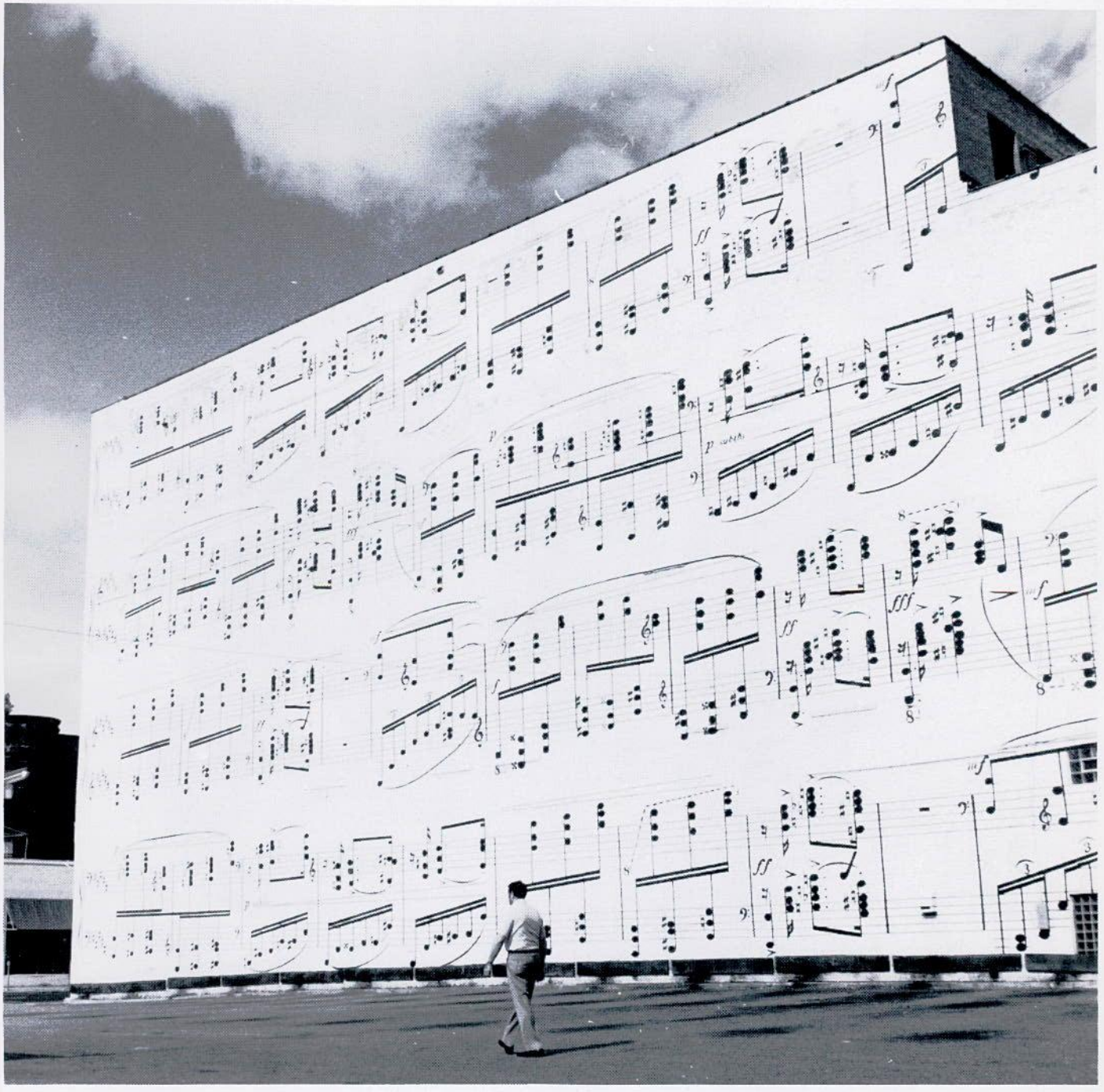

Foto: ABC-Press

Muziek op een muur in het Amerikaanse stadje Minneapolis. Ziet u welk muziekstuk dit is? Ravel's „Gaspard de la Nuit".

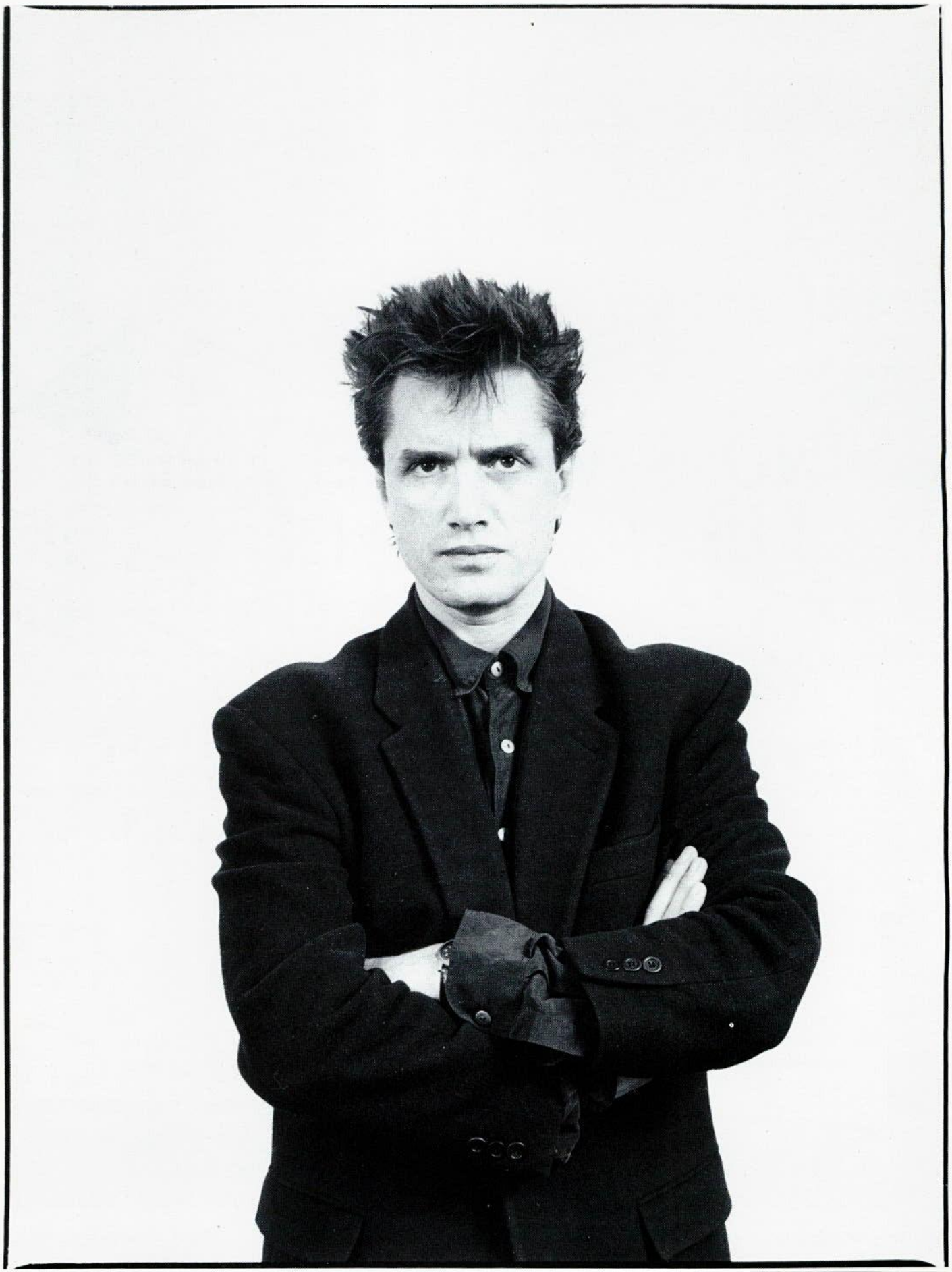

Componist Hennie Vrienten

Hij is al zijn hele leven met muziek bezig. Als gitarist en later bassist in vele nu al weer onbekende nederlandse bandjes. En natuurlijk als bassist in het fenomeen Doe Maar. Hennie Vrienten en de muziek gaan ver terug.
Hij maakt filmmuziek tegenwoordig, het meisjesidool van destijds. Tenminste, dat is de hoofdmoot van zijn werkzaamheden. Daarnaast produceert hij af en toe platen, zit in de redaktie van het NOS-programma Klokhuis en is bezig met de voorbereidingen van een soloplaat.
De avonden brengt hij momenteel door in schouwburgen, waar hij op het podium staat met zijn band *The Magnificent 7*. Zeventig optredens in vier maanden, een heel gekoncentreerde periode.

STILTES VIND IK VAAK HET MEEST INDRUKWEKKEND IN MUZIEK

door Ingeborg van Teeseling

„Het gaat boven verwachting goed. We doen eigenlijk weinig aan promotie, stappen niet in ieder tv-programma, hebben weinig interviews. En dan kom je op maandagavond in de grote schouwburg van Doetinchem en die zit dan vol. Ongelofelijk. Het verkoopt regelmatig uit en dat is een heel bijzonder gevoel. Geen platen maken, niet elke dag je hoofd op de treurbuis en dan toch zoveel respons. Fantastisch. Daar ben ik heel trots op. Het publiek is ook heel gemêleerd. Theaterpubliek, geen oude Doe Maar-fans. Dat is ook logisch, want het is een echt kijk- en luisterspel. Met dekor, projektie, een lijn en een verhaal. Niet alleen maar muziekjes.
Ik heb dit plan een paar jaar geleden bedacht. Filmmuziek spelen. Iedereen dacht dat ik gek was. Wat was nou de zin van het spelen van die muziek zonder de film erbij? Wie zou daar naar komen kijken? En waar moest je dat dan doen, in schouwburgen, in het popcircuit, op dansavonden, bruiloften en partijen? We hebben onze zin doorgedreven. Eerst alle lokaties uitgeprobeerd en het bleek nergens zo goed te werken als in het theater. Je hebt een aandachtig publiek nodig, anders verdwijnen de nuances. In het popcircuit moet je ontzettend veel energie stoppen in het vasthouden van je toehoorders. Die zijn hardrock gewend, drinken bier en kletsen tijdens een optreden. Mensen komen om elkaar te ontmoeten, minder om naar de band te luisteren. Heel gezellig, maar dat vind ik zonde van mijn muziek. Daar komt bij dat de meeste bandleden de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt en zo'n optreden begint pas om 2 uur. Als je geluk hebt ben je dan om 7 uur 's morgens thuis. Dat is voor een brave huisvader als ik niet vol te houden. Ik moet de volgende ochtend gewoon mijn kinderen naar school en crèche brengen. Bij een optreden in de schouwburg ben ik netjes om 12 uur thuis."

Waar komt jouw fascinatie voor filmmuziek vandaan?
„Ik hou erg van film en erg van muziek, zo simpel is het eigenlijk. Alhoewel ik de laatste tijd steeds minder vaak voor de lol naar de film ga. Ik kan me niet meer anderhalf uur op een film concentreren, begin me sneller te vervelen. Heb vaak al na vijf minuten het idee dat ik het al eens gezien heb, beter ook meestal. Ik heb minder tijd dus minder geduld. De laatste film die ik gezien heb was Junglebook. Daar ging ik met de kinderen naar toe. Prachtige film, moet ik zeggen. Schitterend gemaakt. En niet eng, zoals de meeste kinderfilms. De oudste vraagt dan in het begin of er iemand doodgaat en als ik nee zeg is het goed."

Als je naar de film gaat, luister je dan extra naar de muziek?

Ik zou heel graag een goed levenslied willen schrijven. Met een aantal grote waarheden erin. Over verbroken liefdes en gebroken harten. Of over vader die drinkt.

„Ja, dat is echt een handicap. Maar dat geldt voor muziek in het algemeen. Ik luister altijd naar hoe het gemaakt is. 'O ja, dat is nummer 24 van de DX7 (een synthesizer, IvT). Dat is goed opgenomen, hoe doen ze dat.' Ik kan niet meer onbevangen een melodie op me in laten werken. Wel bij muziek die zo groot is dat ie geen ruimte overlaat om te bedenken hoe ie gemaakt is. Omdat je daar met je verstand niet bij kunt. Ik kan me absoluut overgeven aan de "Vier letzte lieder" van Strauss. Klassieke muziek staat technisch zo ver van me af dat ik er dan geen last van heb. Maar bij popmuziek denk ik altijd aan de knopjes. En bij filmmuziek heb ik dat helemaal, omdat ik zelf aan die knopjes zit. De ellende is dat ik zo langzamerhand te goed begrijp hoe het in elkaar zit. De magie is eraf. Ik kan nog wel vallen voor ideeën en vondsten, maar die zitten eigenlijk nauwelijk meer in de hedendaagse popmuziek. Alles klinkt hetzelfde: ritme, melodie, opbouw. En dan nog eens alles door de computer. Nee, bah.

Ik ben een grote fan van sfeermuziek. Kan me elk jaar weer met overgave verheugen op kerstmis. Kerststalletjes, ballen in de boom, het kan me niet klef genoeg zijn. En dan Bing Crosby's 'I'm dreaming of a white x-mas' of de zingende Wiener Knaben. Opperste genot. Zoals ik ook vind dat je op een lenteochtend bij de croissants Satie moet draaien. Sinterklaasliedjes, daar ben ik ook heel dol op. Echt, niet cynisch bedoeld. En dan het vijftiger-jaren repertoire. 'Jij en ik in een bootje' en 'In de bus van Bussum naar Naarden' en 'de Postkoets'. Ik hou erg van de kombinatie Harry Bannink en Annie M. G. Schmidt, of van Jules de Korte. Muziek die bij een tijdperk hoort.

Ik vind dat er veel te weinig gezongen wordt. Mijn moeder zong altijd: (zingt) 'Een karretje dat op de zandweg reed'. 'In 't stille dal, in het groene dal'. Die liedjes zing ik nu voor mijn kinderen. Ik wil heel erg mijn best doen om die archïsche melodieën in die kleine, reine kinderhoofdjes te proppen. Anders zijn we ze straks kwijt. Kun je nog zingen, zing dan mee.

Ik zou heel graag een goed levenslied willen schrijven. Met een aantal grote waarheden daarin. Over verbroken liefdes en gebroken harten. Of over vader die drinkt. Maar het is heel moeilijk om een goede nederlandse tekst te schrijven. Iedereen verstaat je, dus je bent heel kwetsbaar. Nederlandse teksten zijn ook snel of belachelijk of zwaar en boodschapperig en vol statements. Betweterig gedoe. Konden we maar een liedje maken dat nergens over gaat en toch mooi is. Maar het enige dat ik hoor, is 'ik hou van jou, ik blijf je trouw'. En misschien is dat wel wat een liedje moet zijn. Luchtig, leeg."

„Ik worstel met de materie. Ik heb stapels teksten liggen en wil wel graag een plaat maken, maar ik weet nog niet of ik die liedjes wel durf te zingen. Een voorbeeld. Ik had een beeld van een meisjeskamer. Die zien er eigenlijk altijd hetzelfde uit en staan voor mijn gevoel voor iets. Dus ik aan het schrijven. 'O, om je in het zweet te werken onder een poster van Verkerke'. Ik zing dat en denk: Wat sta ik hier te doen? Ik ben 42, waarom moet ik zingen over meisjeskamers? Dan zit ik mezelf vreselijk dwars. Hele volksstammen zouden blij zijn met zo'n liedje. En je hoeft toch niet te zijn wat je zingt? Ik ben gewoon veel te gelukkig. Huisvader met twee kinderen, leuk werk, goede relatie, geen verslavingen, geen koude zolderkamertjes. En zingen over geluk is wel het stomste dat je kunt doen. Dat zijn vreselijke liedjes, heel klef. Toen ik makkelijk schreef had ik een turbelent leven. Hotelkamers, bussen, totale ellende, steeds verliefd, sex, drugs en rock en roll. Geluk is pover tekstmateriaal. 'Ik ben zo blij dat ik een stukje van de wereld ben'. Dat is de enige mooie. Maar die is dus al geschreven. en die kun je toch ook niet op het podium brengen in 1989?"

Niet te verwoorden

„Sommige dingen kun je niet verwoorden. Je kunt nauwelijks uitleggen hoe een stuk muziek klinkt. Dat zie ik ook als ik met een regisseur praat. Hij vertelt wat hij wil en ik zeg wat ik denk dat ik begrepen heb dat hij bedoelt. Je zit te praten, je bent het helemaal met elkaar eens, maar dan moet je de muziek nog maken. En die woont in mijn hoofd en is hoogstwaarschijnlijk anders dan wat hij bedacht heeft. Je kunt niet konkreet vertellen wat je doet met muziek. Ik kan jou niet uitleggen hoe de *Magnificent 7* klinkt. Dat moet je horen. Muziek is natuurlijk niet meer dan een opeenhoping van een beperkt aantal tonen. Wat er verbijsterend aan is, is de gigantische hoeveelheid sommen die je kunt maken met die paar tonen. Die diversiteit vind ik het interessantst. Plus natuurlijk de therapeutische waarde van muziek voor de mensen die het maken en die er naar luisteren. Een podium is een perfekte plek om allerlei soorten frustratie en agressie af te reageren. En kijk voor de kant van de luisteraar maar eens hoe er gedanst en gezongen wordt op muziek."

Totale paniek

„Ik kan me uitdrukken in muziek, om maar eens een wollige kunstenaarskreet te gebruiken. Weet je waar ik van kan genieten? Een opdracht krijgen voor een film en niks hebben behalve totale paniek en de absolute zekerheid dat ik dit niet kan. En dan begin ik en komt er iets uit mijn vingers. Het groeit. Naar de studio gaan met een lege band en na een week ligt er dan een soundtrack. Ik heb geen idee hoe dat werkt, het is een soort wonder. Er komt altijd iets in je hoofd. Bij sommige scènes onmiddellijk, bij andere pas na lang zwoegen. Hoe dat funkioneert? Er zijn natuurlijk enkele beperkingen: Muziek waar het niet op mag lijken, muziek waar het op moet lijken. Je weet bijna altijd hoe groot de muziek wordt, omdat er bijvoorbeeld maar geld is voor vijf of tien muzikanten. Of omdat de film klein en intiem is en je daar niet een blik violen achter kunt zetten. Vaak zit je ook vast aan scènes die een bepaald aantal minuten duren. De regisseur heeft een idee in zijn hoofd, de producent soms ook. Dus er zijn wel wat gegevens. Maar hoe het werkt? Ik weet het niet. Drie weken totale paniek en opeens is het er. Altijd. De goden zij dank.

In je hoofd woont de hele wereldbibliotheek van muziek. Daar heb je alles opgeslagen wat je ooit hebt gehoord. Dat wordt flink gehusseld. Dan denk je dat je zelf een stukje muziek maakt, maar het lijkt natuurlijk overal op. Er zijn maar weinig mensen die originele muziek maken. Je kijkt, je luistert, je slaat op en dan druppelt er iets uit waar je je naam onder zet. Schandalig eigenlijk."

– Heb je een eigen handtekening?

„Ikzelf vind dat ik redelijk divers werk, maar vrienden zeggen dat ze muziek van mij onmiddellijk herkennen. Daar kan ik me ook wel wat bij voorstellen. Het is bijna altijd melancholiek, klein, zonder al te veel franje of grote orkestpartijen. En meestal heeft het een bepaald soort swing. Ik ben een voorstander van weinig muziek. Hoe meer muziek, hoe zwakker de film. Wat ik fantastisch vind is films die zonder muziek beginnen en ook verderop hele periodes van muzikale stilte hebben. Daar wordt ik door meegesleept.

Waar ik de laatste tijd heel erg in geïnteresseerd ben, is in stilte. Het absolute ontbreken van geluid. Daar ben ik naar op zoek, maar heb het nog niet gevonden. Ik ben heel benieuwd hoe dat klinkt. Dat lijkt me mooi voor een soundtrack. (lacht) Vaak vind ik in muziek de stiltes ook het meest indrukwekkend. Ik vind grote componisten ook eerder te herkennen aan de tonen die ze weglaten dan aan de tonen die ze maken.

Ik word zo ziek van al die clichés. Iedere keer die dwarsfluiten en dat blik violen als twee mensen om elkaars nek hangen. He nee. Ik gebruik natuurlijk ook veel clichés, omdat ze zo goed werken. Als je spanning wilt suggereren en je hoort die ene enge hoge viooltoon, dan

Geluk is pover tekstmateriaal. „Ik ben zo blij dat ik een stukje van de wereld ben." Dat is de enige mooie. Maar die kun je toch ook niet op het podium brengen in 1989?

krijg je een soort pavlov-reaktie. Iedereen weet dan dat het eng wordt. Dat vind ik te makkelijk. Maar je moet van goede huize komen wil je hetzelfde effekt bereiken met een wat originelere methode."

Gedachte vormgeven

„Ik leer regelmatig bij op het gebied van filmmuziek. Toen ik pas begon was ik heel fragmentarisch bezig. Veel te veel deuntjes, heel gedetailleerd. Iedere beweging figuratief volgen. Dat was niet zo goed. Of eigenlijk heel slecht. Maar gaandeweg werk ik met wat bredere vegen, om een vergelijking met de schilderkunst te trekken. Ik durf wat meer, ben soberder, zet grotere lijnen uit. Ik verdoe mijn tijd niet meer zo met details, maar probeer de gedachte die ik over de film heb vorm te geven. Ik probeer muziek te maken die iets toevoegt. Terwijl ik vroeger meer onderstreepte, ondersteunde. Als ik nu naar een film kijk, koncentreer ik me op het soort instrumenten dat erbij zou kunnen passen. En of het groot of klein moet zijn. Een soort theoretische benadering, in beginsel.

Hoe dat werkt? Tja. Je weet dat je onder de typische nederlandse film, huiskamer met mannetje en vrouwtje, geen heroïsche muziek zoals uit Spartacus moet zetten. Het soortelijk gewicht van het verhaal bepaalt de muziek. Daar moet je het eerst met jezelf over eens zijn. Wat voor film is dit en om wat voor muziek vraagt die. Dan probeer ik een melodie te vinden die het gevoel van de film vertegenwoordigt. Dat is een soort geheimzinnige meccano in mijn hoofd die ik zelf ook niet kan volgen."

„Als ik weet wat ik wil, ga ik dat hier in de kamer op mijn recorder in elkaar zetten. Tenminste, dat deed ik altijd. De laatste tijd – en ik had nooit gedacht dat ik dat zou durven – pak ik mijn gitaartje en zing ik mijn plan aan de regisseur voor. Zo van: 'ik had gedacht tadadididi-dom, met hier een beetje zus en daar een beetje zo'. Dan zitten ze me wat glazig aan te kijken en mompelen tja, tja. Maar als het een goede melodie is, maakt het niet uit of het door een groot orkest of door de slagersjongen wordt gezongen. Een lekker liedje blijft vanzelf wel hangen."

Weet je waar ik van kan genieten? Een opdracht krijgen voor filmmuziek en niks hebben behalve totale paniek en de absolute zekerheid dat ik dit niet kan.

Muziek voor 'Spoorloos'

„Wat ik een belevenis vond was werken met George Sluizer, die de film *'Spoorloos'* heeft gemaakt. Hij wilde dat ik muziek maakte die niet op die ene scène sloeg maar op wat er zou gaan gebeuren drie scènes láter. Ik geef je een idee hoe dat werkte. Je hebt een scène waarin iemand heel vrolijk is. Maar drie scènes later overkomt hem of haar een vreselijk ongeluk. Dan kun je de toeschouwer in de waan laten dat dit een gezellige scène is en dat het tot het eind van de film wel goed zal gaan met deze persoon. Maar je kunt ook preluderen. Je kunt daar al laten horen dat het straks helemaal mis gaat. George Sluizer stopte ook allerlei kleine aanwijzinkjes in zijn film. In een bepaalde scène waren ergens links in de hoek, half verstopt, straatmakers bezig, af en toe vloog er een schep zand door de lucht. Ik dacht, naïef als ik ben, dat ze die straat niet helemaal hadden kunnen afzetten tijdens de opnames. Maar Sluizer had dat symbolisch bedoeld: een kuil graven voor een ander. Daar moest ik met de muziek dus ook rekening mee houden. Er een waarschuwend deuntje onder zetten dat de aandacht zou trekken naar die straatmakers. Ja, die Sluizer, daar heb ik heel veel van geleerd."

„Mijn vader was timmerman en stond elke ochtend fluitend op om aan zijn zoveelste stoel te beginnen. Hij maakte zich echt geen illusies dat hij een Rietveld aan het maken was, wist heel goed dat het een gewone doorsnee stoel zou worden. Maar hij deed het met veel plezier en overgave. En zo doe ik het ook. Kunst hoef je van mij niet te verwachten. Ik kijk steeds argwanend naar mijn eigen werk. Vind het moeilijk om tevreden te zijn. Er is een hele tijd geweest waarin ik mezelf ieder liedje van *Doe Maar* kwalijk nam. Dat ik maar niet begreep waarom mensen dat wilden horen. Daar heb ik te lang en te smalend over gedaan. In de loop van de tijd heb ik dat een beetje afgeleerd. Heb leren vertrouwen op het oordeel van mensen die ik hoog acht. En geef mezelf dan ook toe dat het misschien best aardig is. Maar echt tevreden ben ik nog niet vaak."

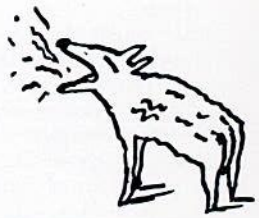

WAT BETEKENT MUZIEK VOOR U?

Deze vraag legde de redaktie van de Humanist aan de lezers voor. Velen velen reageerden en schreven ons hun mooiste, ontroerendste ervaring met muziek of een beschouwinkje in de 300 toegestane woorden. In deze Humanist vindt u op verscheidende pagina's een bloemlezing van wat lezers ons stuurden.
Heel veel dank aan alle lezers die reageerden op de muziekoproep. Helaas – de redaktie moest een selektie maken en daardoor velen van u teleurstellen. Wij hopen dat u niettemin geboeid kennis zult nemen van wat u medelezer heeft opgeschreven.

Zonder muziek en vooral ook zonder beeldende kunst zou mijn leven me op den duur arm, saai, ja bijna ondraaglijk lijken.
Kunst werkt in mij als een spoorelement: onmisbaar, weinig is al genoeg en overdaad schaadt

G. Becht

Oude jazz en andere muziek

Zonder klassieke romantische muziek zou ik in mijn eenzaamheid niet kunnen leven. 't Pianoconcert van E. Grieg maakt me blij; ben ik boos, dan leef ik me uit met een polonaise van Chopin. Kortom met muziek houd ik mijn gemoedstoestand in toom.
Dat álle muziek sex is, volgens L. Bernstein, daar ben ik het niet mee eens; 't heeft wel met liefde te maken mijns inziens.
Ben ik verdrietig, of eenzaam, of blij, dan ga ik dat vaak uiten op de piano. 't Is een voorrecht je in muziek te kunnen uiten en uit-leven. Moet ik exact kunnen nadenken, dan helpt 't spelen van Bach me, dat leidt me ook 't minst af. Van romantische muziek word ik warm.
Bij Chopin zie ik kleuren als bij Renoir of andere impressionisten; Mozart associeert me met de schilder Vermeer, Beethoven met Rembrandt, Debussy met landschappen van Cézanne geassocieerd met (sub)tropische warmte. Is er een goede nabestaande van me overleden, dan herdenk ik diegeen door een stuk te spelen, dat van toepassing is op die persoon.
Muziek schept sfeer, kan droevig zijn of een feestelijk gevoel geven; er kan rust van uitgaan, maar 't kan je ook in beweging brengen, zoals mars- en dansmuziek en jazz. Persoonlijk houd ik alleen van de oude jazz.
Muziek van Gershwin o.a. zet je in beweging terwijl je er ook goed naar luisteren kan.
Als je zélf muziek maakt, doet en zegt 't luisteren er naar je nóg meer. Daarom vind ik 't belangrijk, dat jongeren, die van muziek houden, zélf een instrument gaan leren bespelen, dat verruimt je leven.
Vooral *sámen* muziek maken is een geweldig fijne beleving.

G. C. Willems

The Voice onder de vrouwen

Eten en drinken houden me lichamelijk gaande, muziek houdt me geestelijk in vorm. En oh! wat is en wordt er veel prachtige muziek gemaakt! Ik kan daar verschrikkelijk van genieten: ik zwijmel bij musicals, huil bij opera's en ga uit m'n dak bij Prince. Maar er is één artieste die dit alles tegelijk bij me teweegbrengt, voor mij absoluut „The Voice" onder de vrouwen: Barbra Streisand. Als zij in „Funny Valentine" zingt wat deze bij haar veroorzaakt, is dat precies wat Barbra's stem in mij raakt: „You make me smile with my heart".
Haar vertolkingen zijn voor mij drie-dimensionaal: je hoort 't, je voelt 't en je beleeft 't. Liefde, verlangen, hoop en verdriet. Verloren liefde: wat heb ik met haar meegetreurd: „Lover, come back to me!" Door heel wat droeve buien heeft ze me heengezongen. Maar ook een scala van andere stemmingen heb ik met haar beleefd, van „I'm five" tot „Emotion", van „Happy days are here again" tot „Evergreen".
Feit is, dat achter deze stem een vrouw zit die keihard heeft moeten knokken voor wat ze wilde, tegen heel veel weerstanden van verschillende aard in en wier motto is „nothing's impossible".
Die kracht, dat optimisme zitten in haar stem en die voel ik vaak als duwtje in de rug, als aanmoediging, als oppepper. Ik ervaar het nog steeds als iets heel bijzonders, iets heel verruimends en geniet ervan. Niets is onmogelijk!

Lois Sikora

SONNET
Geïnspireerd op 'Italiaans concert' van J.S. Bach

Trage vingers raken het ivoor
doen zacht snaren in mij trillen
Mijn ledematen langzaam aan verstillen
In flarden dringt het tot me door

Zoëven was je heel dichtbij
Met ingehouden toets sprak je me aan
Deed aquarellen in mijn hoofd ontstaan
Als een visioen kwamen ze tot mij

Ik hoor het helder nu en klaar
Zoals een parel aan een fijn collier
Klinkt woordeloos jouw triest touché

Het slotakkoord sterft met een vaag gebaar
Het was of ik van binnen voelde
Wat jij met deze melodie bedoelde.

Manja Hestel

Veel moed en energie

Verlies hoort bij het leven, zelfs muziek kun je kwijtraken. Met Pinksteren zongen wij, zesdeklassers, in de kerk tweestemmig het Veni Creator. Ik raakte er diep van onder de indruk, zo mooi als dat klonk. Ik zou dit lied nog wel eens willen horen, maar ik ben zelf veranderd, ik zou het nooit meer met overtuiging kunnen zingen. Muziek heeft mij ook geholpen om verlies en mislukking te verwerken. Een paar jaar geleden luisterde ik, als de kinderen naar bed waren en ik rust had, vaak naar de muziek van Edvard Grieg. Machtige, grootse muziek, die tegelijk troostend is. Ik had aan de boedelscheiding de platenspeler en wat platen overgehouden, waaronder een dubbelelpee met delen uit Peer Gynt, de Noorse dansen en de Lyrische Suite. Het weemoedige in de muziek paste precies bij mijn stemming. De kinderen waren ongelooflijk druk en ik was altijd moe. De situatie was erg moeilijk en ik moest veel pijnlijke zaken onder ogen zien. Het knagende verdriet kwam in de muziek tot uitdrukking. De prachtige melodieën blijven mij altijd boeien. Ik heb er veel moed en energie uit geput.
Ik was in die tijd mijn gevoel kwijt, ik dacht steeds: „Wat moet ik nou doen?" Ik was niet in staat gewoon op de kinderen te reageren, mijn hersens zaten me in de weg. Nu ik de platen opnieuw draai, merk ik hoeveel stemmingen en emoties de muziek oproept, van rustig en ingetogen tot opwindend en uitgelaten, mede hierdoor heb ik mijn eigen gevoel weer terug gevonden (en ik kon ook nog terecht bij iemand die goed luisterde naar mij). De beelden van ruige, ontzagwekkende landschappen die ik in gedachten zie als ik de klanken hoor, hoop ik in Noorwegen nog eens echt te zien. Wie weet.

Anneke Duijndam

Veni Creator betekent: Kom Schepper.

Soms hel, soms hemel

Muziek betekent voor mij ongeveer hetzelfde als gedichten of schilderijen. Sommige boeien me mateloos, kunnen me veel geven, andere veroorzaken ergernis.
Harde schreeuwmuziek doet me pijn. Muziek hindert me ook als ik met iemand praat en moeite moet doen het geluid te overstemmen. Een kwelling! Maar als ik b.v. de Barcarolle van Offenbach hoor dan word ik helemaal blij en stroomt er een vreemd soort geluk door me heen. Muziek als de Bolero of het Slavenkoor kan me meenemen naar een andere wereld, een wereld met ongekende mogelijkheden. Soms maakt muziek me weemoedig, vol onbereikbare verlangens.
Soms komt er liefde en goedheid in me, een wonderlijk gevoel dat het leven heel waardevol kan maken. Muziek... soms een hel... soms een hemel...

Truus van Woerden

Samenzang

wij zingen ons,
gebekt zoals we gaan
een partituur
door dit bestaan

het leven dus: kakafonie
van lief en leed, tot blij en boos
met soms – een opmaat – harmonie
maar te zelden 'close'...

Cornelis Herfst

Zit er muziek in de bajes?

(fragment uit een humanistische gespreksgroep)

Plaats: Huis van Bewaring Zutphen, kamer geestelijke verzorging.
Tijd: Oktober 1989, 9.40 uur.
Aanwezig: Appie I, Appie II, Adje, Rob I, Rob II, Roelof, Ronald, Rinus en Annemieke (humaniste).

Appie: „Hallo jongens, goedemorgen, we hadden afgesproken dat ik vanmorgen de gespreksgroep zou begeleiden en een onderwerp zou bedenken. Ik zou van jullie willen weten wat muziek voor je betekent hier in de bajes. Voor mijzelf is muziek een manier om de bajeswerkelijkheid te ontvluchten."
Rob I: „Ja, dat heb ik ook; als ik een bandje met m'n eigen muziek opzet kom ik in een andere stemming en een andere wereld, laat ik de boel de boel en kom ik tot mezelf."
Appie: „Muziek in de bajes helpt ook emoties te laten loskomen die je met anderen erbij niet laat zien. Janken b.v. bij gevoelige liedjes, je woede en onmacht afreageren in punk-of hardrockmuziek. En 't roept herinneringen op. Hebben jullie dat ook?"
De meesten knikken instemmend: Nederlandstalig, funk- en reggaemuziek blijken het meest populair. Het liefst goed hard, wat over en weer de nodige irritaties oplevert.
Adje: „Ik hou het meest van muziek uit de jaren '60. Al dat mechanische discogedreun hoeft van mij niet zo."
Roelof: „Geef mij maar luisterliedjes van Gerard Cox enzo."
Rinus: „Nederlandstalige muziek is het mooist, en hier op tv kijk ik naar de miniplaybackshow. Dát is leuk, die jongens en meisjes als echte artiesten."
Daar zijn niet allen het mee eens: kinderen moeten kinderen blijven en kunnen nog lang genoeg volwassen zijn. Zo is het in ons leven toch gegaan? We waren volwassen terwijl we eigenlijk kinderen waren van binnen, menen sommigen wijs.
Nee, de miniplaybackshow scoort niet hoog in de gespreksgroep. Maar muziek blijkt van levensbelang. De televisie mag desnoods weg, maar je eigen muziek op cel is levensvoorwaarde om het bajesleven aan te kunnen.
Om te kunnen voelen zoals je je werkelijk van binnen voelt: een mens in een cel met een eigen verhaal, een eigen geschiedenis.
Muziek als symbool, als herinnering aan dat eigen verhaal.
Muziek als uitlaatklep, als bevestiging dat je leeft en mens bent.
Ieder zijn eigen muziek. Muziek die bij je past.
Escape uit een systeem waarin je veelal als een naamloze behandeld wordt.

Annemieke Bakker

ZINGEN KAN JE HELE LEVEN VERANDEREN

door Japke Schonewille

„We zingen niet meer natuurlijk. Zingen staat los van ons dagelijks leven. Ik vind het een verademing als ik mensen spontaan hoor zingen. Op vakantie in Portugal maak ik dat soms mee. Ik zit op een terras in een dorpje en verderop begint opeens een groepje Portugezen te zingen en te musiceren. Er wordt echt samen muziek gemaakt, met veel onderling kontakt en gevoel. Af en toe soleert er iemand, improviseert iets op een instrument of schalt er met zijn stem lekker bovenuit en dan gaan ze weer gezamenlijk verder. Schitterend vind ik dat."

Hij begon als grafisch vormgever, was één van de oprichters van de Kritische Filmers, kwam vervolgens in aanraking met spel, dans en beweging, werd docent dramatische vorming en ging tien jaar geleden aan de gang met zingen. Nu staat hij als zanger op het podium met een eigen liedjesprogramma en geeft hij zanglessen en kursussen stemvorming.
Een gesprek met Renze Ferwerda over wat zingen voor hem betekent, het grote verlangen van mensen om te zingen en hoe leren zingen ook een ontdekkingsreis is naar wie je bent.

DE STEM ALS MUZIEKINSTRUMENT

„Ik zie de ontwikkeling in mijn leven als een weg van buiten naar binnen. Toen ik begon met werken en betrokken was bij de Kritische Filmers, was ik vooral gericht op de buitenwereld. Vanuit een sociale bewogenheid wilde ik de wereld veranderen. In feite betekende dat dat ik me inzette voor zaken die niet veel met mezelf te maken hadden. Ik groeide niet op in een arbeidersgezin, maar wilde wel de positie van arbeiders verbeteren. Vervolgens ging ik bezig met spel en dans en kwam ik al meer bij mezelf uit, maar het bleef toch nog aan de buitenkant. En toen ontdekte ik mijn stem. Dat was echt binnenin me. Zo voelt het ook in mijn leven: ik ben heel veel met de wereld bezig geweest en op een gegeven moment bij mezelf uitgekomen. Bij mijn stem. Bij het zingen.
Soms ben ik jaloers op mensen die al heel jong weten dat ze zanger willen worden. Bij mij is dat pas langzaam tot ontwikkeling gekomen. Maar het heeft ook voordelen om op latere leeftijd te werken aan je dromen. Ik heb veel gedaan en meegemaakt en wist waarvoor ik koos toen ik mijn verlangen om te zingen volgde. En ik heb gemerkt dat ik daarin veel te geven heb. Door op te treden en les te geven kan ik mijn liefde voor het zingen op mensen overbrengen en straal ik iets uit dat mensen prikkelt om óók met hun stem aan de gang te gaan. Wat ik met mensen wil, staat dus niet los van wat ik met mezelf wil. Die verbinding is essentieel in mijn leven.

Zingen helpt mij om bij mijn gevoel te komen, bij wie ik echt ben. Ik kan ontzettend denken, over dingen inzitten en ze heel zwaar maken. Als ik zo vastzit in mijn gedachten, zit dat ook ergens vast in mijn lichaam. Dat voel ik bijvoorbeeld in mijn ademhaling. Als ik dan ga zingen, moet ik door die blokkade heen om bij de ontspanning en het plezier van zingen te komen. Op die manier konfronteert zingen mij met mezelf en kom ik erachter wat ik echt voel of wat me drijft. Ook merk ik dat als ik zuiver bij mijn gevoel blijft, ik fantastisch kan zingen. Stel ik ben boos. Als ik vanuit dat gevoel ga zingen, dan reageert mijn lichaam op die boosheid. Daardoor krijg ik vanzelf ademsteun en kan ik zingen. Mensen die volledig bij hun gevoel zijn kunnen eigenlijk alles zingen.

Mantra's en slavenliederen

„Er zijn verschillende manieren om te zingen. Eén manier is om te zingen vanuit ontspanning. Binnen de yogakultuur wordt zo met de stem gewerkt. Mensen liggen of zitten op de grond en maken met hun stem klanken of zingen mantra's. Het kost geen extra inspanning, het geluid komt gewoon. Dat heb je ook als je ontspannen wat melodietjes voor jezelf zit te neuriën.
Een andere manier is het zingen vanuit beweging. Mensen zijn aan het werk, lopen of fietsen, en vanuit die energie ontstaat een bepaalde vitaliteit waardoor ze makkelijk zingen. Het is eigenlijk een wisselwerking, want de stem géééft ook energie. Bij vechtsporten is dat heel duidelijk: op het moment dat iemand een slag of trap uitdeelt, wordt een enorme schreeuw geslaakt. Die kombinatie is bepalend voor de kracht. De stem zorgt voor een bundeling van energie. Dat zie je ook bij de liederen die slaven op de plantage zongen. Zij leefden en werkten onder mensonterende omstandigheden, maar door te zingen kregen ze vaak de kracht om het vol te houden.
De meest gebruikelijke houding bij het zingen van een lied is echter dat je staat, en bij staan komt er meer „stilstand" in je lijf. Je bewegingsvrijheid is beperkt, dus de vitaliteit die je hebt als je in volle energie bent, moet je ergens anders vandaan halen. Dat kan als je je stem de expressie van je gevoel laat zijn. Door vanuit je gevoel te zingen, krijg je die vitaliteit. Maar als het kontakt met je gevoel er niet is, kan het misgaan met je stem. De techniek van het zingen is dan een middel om dat gemis te overbruggen.
Een goede zangtechniek kan dus belangrijk zijn, maar alleen techniek is niet voldoende. Het allerbelangrijkste is dat je jezelf kent, dat je weet wat je voelt en denkt, en je bewust bent van wat je te geven hebt. Anders blijf je aan de buitenkant hangen. Iemand die zijn stem technisch beheerst maar voorbijgaat aan zijn gevoel, laat de vonk van een lied niet overspringen. Daarom is leren zingen ook een ontdekkingsreis naar wie je bent. Je bent immers zélf het instrument.
Techniek hoort daar natuurlijk wel bij, je moet het niet van elkaar scheiden. En techniek kan je ook helpen om bij je gevoel te komen. Zo ben ik momenteel bezig met zangoefeningen voor bariton. De melodie van zo'n lied brengt me vaak al dicht bij mezelf, maar ook door veel te oefenen kan ik uitkomen bij het gevoel dat het lied me geeft en bij het gevoel dat ik wil overdragen."

Er is een groot verlangen om te zingen. Volgens mij zijn mensen echter vooral op zoek naar meer gevoel in hun leven.

Op zoek naar eenheid

„Gevoel is iets wonderbaarlijks. Het valt me op dat er tegenwoordig veel belangstelling is voor stemkursussen. De mensen stromen toe. Er is een groot verlangen om te zingen. Maar wat is dat verlangen precies? Volgens mij zijn mensen vooral op zoek naar meer gevoel in hun leven.
Wij Nederlanders zijn een uit elkaar getrokken volk, vind ik. Dat bedoel ik niet veroordelend. Ik konstateer het en probeer er zelfs met liefde naar te kijken. Ik zie dat wij alles scheiden en onszelf in mootjes hakken. In verstand en in gevoel. In lichaam en in geest. In willen hebben en in willen zijn. Je ziet het terug in ons landschap: alles is in kultuur gebracht, met hekjes er omheen en slootjes ertussen. Muziek en zingen kun je ook weer in stukjes verknippen. Leren wat maat, ritme en melodie is. Leren hoe je technisch met je stem om moet gaan. En dat is prima als je daarna al die bouwstenen maar weer bij elkaar brengt en er met plezier iets van maakt.
Er zitten dus zowel positieve als negatieve kanten aan dat „scheiden". Door alles te verknippen wordt de eenheid van mensen, van het leven doorbroken. Dat is het nadeel, maar het voordeel is dat je, door te onderscheiden, veel kunt onderzoeken, kennis kunt verzamelen en je een mening kunt vormen. En dat is ook een belangrijk onderdeel van het leven.
De stemontwikkeling van een kind is hiervan een mooie illustratie. Als baby durft en doet het alles: het ligt lekker in de wieg te kirren, tettert een eind weg en experimenteert op allerlei manieren met de stem. Sommige kinderen gaan daar een hele tijd mee door. Maar op een gegeven moment stopt het, omdat zo'n kind ontdekt dat het iets doet wat niet hoort. Dat is dan de negatieve kant. Het houdt echter ook op omdat het onderscheidingsvermogen erin komt en het kind de afzonderlijke elementen gaat onderzoeken. En dat leerproces is van belang bij de ontwikkeling tot volwassene.
Maar het is ook belangrijk dat al die afzonderlijke elementen bij elkaar komen en weer een eenheid worden. Ik geloof dat dat iets van deze tijd is, omdat mensen hun gescheidenheid en hun gespletenheid zat zijn. Mensen zijn op zoek naar die eenheid. En zingen kan daarbij helend zijn. Zingen lijmt de dingen aan elkaar en plaatst het onderscheidingsvermogen op de achtergrond. Zodat je je weer een geheel voelt en lekker deint op het zingen."

Een enge ontmoeting

„In Nederland wordt zelden gewoon voor de lol samen muziek gemaakt. Er wordt wel veel gezongen, maar dat gebeurt dan of heel individueel of in een koor onder leiding van een dirigent. De Nederlandse volksaard komt hier denk ik weer om de hoek kijken. Wij zijn niet zo spontaan, we kijken liever eerst de kat uit de boom. Wij zijn meer observeerders. Kijk maar naar al die fantastische Nederlandse schilders die er door de eeuwen heen zijn geweest.
Het is natuurlijk ook heel moeilijk om spontaan met elkaar te gaan zingen en maar te kijken waar je uitkomt. En eng. Want als je samen muziek gaat maken, kom je dichter bij elkaar. Er vindt een ontmoeting plaats en je weet van tevoren niet wat er los komt. Dat kan heel spannend zijn.
Dat merk ik ook in de kursussen stemvorming die ik geef. Mensen komen daarheen met een verlangen om te zingen. Maar als ik hen vraag een liedje voor te bereiden en dat voor de anderen te zingen, dan durven ze dat vaak niet. Je geeft namelijk iets van jezelf bloot. Al zingende kom je met je gevoel op de proppen en dat zijn mensen niet gewend. Het maakt hen kwetsbaar. Mensen zoeken dan vaak houvast bij de techniek van het zingen. Willen een liedje eerst technisch onder de knie

hebben in de hoop dat het zingen dan minder eng wordt. Een beetje verstoppen dus. Maar daarmee beperk je jezelf ook. Ik vind: laat maar zien wat je voelt. Als je er vertrouwen in hebt dat het met je gevoel goed zit – wat voor gevoel dan ook – kun je zingen. De techniek komt vanzelf wel als je doorgaat met zingen.

Zingen maakt dus veel los bij mensen. Er zitten onwennige en spannende kanten aan, maar ook heel plezierige en inspirerende. Door met elkaar te zingen, verbind je je met elkaar. Zo is het ook met het zingen in de kerk, dat staat in het teken van de verbondenheid met elkaar. Maar je hoeft er niet voor naar de kerk te gaan om die verbondenheid te voelen. En om iets te ervaren van het goddelijke, het spirituele van zingen. Dat is echt niet alleen voor gelovige mensen weggelegd.
Het leven van mensen kan door zingen veranderen. Dat heb ik bij mezelf gezien: ik kwam dichter bij mezelf en ben een weg ingeslagen waarin zingen steeds centraler kwam te staan. Ook bij andere mensen heb ik gezien hoe ze anders tegen hun leven gingen aankijken en ontdekten wat ze echt met hun leven wilden. Dat kunnen heel ingrijpende veranderingen zijn, soms wordt het roer helemaal omgegooid. Maar het kan ook zijn dat je lekker hebt gezongen en daarna eindelijk het gesprek met je moeder voert waar je al lang tegenop zag.

Zingen was en is voor mij dus een noodzaak om een ontwikkeling op gang te brengen. En eigenlijk vind ik het een noodzaak voor alle mensen, om zich te laten gaan in een kunstvorm. Dat kan zingen zijn, maar ook een andere vorm van kunstbeoefening. Alle kunsten doen een appèl op het gevoel van mensen. Maar voor mij is de stem de oermuze. Omdat de stem binnenin je is, je bent zelf het instrument. Zingen konfronteert je direkt met jezelf en brengt je sneller bij jezelf. Daarom: als je voelt dat je wilt zingen moet je dat absoluut doen. Kijk wat zingen je doet en wat het je geeft. En als je door het wantrouwen in je stem heen bent, zul je ontdekken dat je meer aan kunt, ook in het gewone leven. Omdat je ruimte voor jezelf, voor je gevoel hebt gemaakt."

Renze Ferwerda treedt onder andere op met het programma „De dromen over jou". Verder geeft hij kursussen stemvorming en individuele zanglessen in Amsterdam en Breda. Voor inlichtingen: Postbus 7377, 4800 GJ Breda, Tel. 076-215491.

Yvonne Kroonenberg

DE GOEDE SMAAK

„Ik ben een sekreet", zei mijn vriendin vergenoegd. We dronken samen koffie en babbelden over onze mannen. Zij heeft een goedige dikzak die ze slecht behandelt. Ze bespot hem in het openbaar en knijpt hem in zijn buik en bovendien geeft ze hem voortdurend opdrachten. Maar ze weet hoe slecht ze is en ze geeft het ruiterlijk toe. Misschien mag ik haar daarom wel zo graag. De meeste mensen geven niet graag toe dat ze karakterfouten hebben en op twee mooie eigenschappen maakt iedereen aanspraak: gevoel voor humor en een goede smaak. Zelfs de zuurste pruim vindt dat hij heus wel tot lachen zou komen, als iemand maar eens iets geestigs zou zeggen of iets grappigs zou doen. En de afgrijselijkste meubel– en kledingstukken zijn ooit met zorg gekozen door iemand die vond dat hij er kijk op had.
Diep van binnen denk ik ook dat ik gevoel voor humor en een goede smaak heb, maar wat het laatste betreft ben ik zo vaak gekorrigeerd dat ik vermoed dat er betere smaken zijn dan de mijne. Het is me wel gebeurd dat iemand mijn interieur verwonderd bekeek en zei: „Maar het uitzicht is prachtig!" Ook mijn kleding maakt weinig mensen enthousiast. Ik kan niet op hoge hakken lopen en een mantelpak met gympen is geen gezicht. Daarom draag ik meestal een spijkerbroek. „Koop eens een leuk kolbert", zei een vriendin. Ik wilde haar raad opvolgen, maar toen ik het jasje aantrok, veranderde het van sociale klasse. Wat aan het rek nog een chic kolbert had geleken, zag er ineens uit als een stofjas.
Er is maar één soort kleding dat ik met zwier draag: cowboykleren. Ik ben gek op vesten met sliertjes en overhemden met joejige borduursels erop en ik hou ook van cowboymuziek. Daar trekken de meeste mensen hun neus voor op en ik geef ze geen ongelijk. Country en Western is geen verfijnd genre, maar ik ben gek op slide guitar en sentimentele liedjes over vrachtautochauffeurs, over steden en provincies. Liedjes die de naam van een stad als titel hebben zijn bijna altijd prachtig en Country en Western heeft er een heleboel.
Behalve van Country houd ik ook van ouderwetse klassieke muziek. Van modern klassiek word ik zenuwachtig, de noten liggen allemaal een beetje scheef en je moet werkelijk muzikaal zijn, wil je er van kunnen genieten. Dat is mij niet gegeven. Maar de harmonieuze klassieke muziek vind ik heerlijk om naar te luisteren en ik zou ook graag vaak naar een concert gaan. De reden dat ik het niet doe is, dat je bij een klassiek concert niet mag bewegen. Je moet op een stoel in de zaal zitten en je zo min mogelijk bewegen. Als je even van houding verandert begint de patiënt naast of achter je onmiddellijk te hoesten. Van al dat stilzitten val ik in slaap, niet zomaar een beetje een soesdutje, nee een narcoleptische toeval is het en ik word pas wakker als alles voorbij is.

Twee jaar geleden was ik op een groot Country en Western concert. Tot mijn verrassing liepen daar honderden mensen rond die er net zo uitzagen als ik en er waren er zelfs die nog tooizuchtiger uitgedost waren. Op het podium speelde Merle Haggard en in de zaal zaten sommige mensen, anderen stonden of liepen op de galerij en luisterden van een afstandje. Merle Haggard speelde de sterren van de hemel en gelukkig ook een van mijn lievelingsnummers: I Am Not A Cowboy, I Just Found The Hat.
Want Country en Westernzangers vertegenwoordigen misschien niet de juiste smaak, gevoel voor humor hebben ze wel.

MUZIEK ACHTER PRIKKELDRAAD

(...) Het appèl was afgelopen en een deel van het orkest ging zich klaarmaken om weg te gaan. Wat ze aan hadden had iets weg van een uniform, een marineblauwe rok, zwarte wollen kousen, een gestreept jasje en op hun hoofd een kapje van witte stof, zoals Duitse verpleegsters dat droegen. Met die kleren aan leken ze meer op een groep ondervoede wezens dan op een orkest. Ik zag nu pas hoe mager ze waren. De samenstelling van de band was even ongewoon als die van het orkest: een paar violistes en gitaristes, blazers, een accordeon en natuurlijk de onvermijdelijke trom. De SS-ers gingen er waarschijnlijk vanuit dat het kabaal van dat slagwerk, gesteund door de cimbalen zelfs de doden in de maat zou doen lopen. Voorlopig waren wij het die in rijen van vijf bij vijf in de maat liepen: Alma voorop, ik achteraan naast Danka, die op de cimbaal speelde – nog zo'n knots van een meid. Ik had gevraagd om mee te mogen gaan: ik wilde zo mogelijk zelf zien en begrijpen waarom wij bestonden.

Onze parodie op een band marcheerde voorbij terwijl ze een mars ten beste gaven van het vrolijke Tiroler soort, die beelden opriep van een picknick in het Zwarte Woud, waar het koele bier rijkelijk vloeide. Onze barak stond ongeveer driehonder meter verwijderd van de plaats waar we 's ochtends en 's avonds onze vreemde concerten gaven. Langs de weg stonden nog meer barakken en voor elke barak stonden de gedeporteerden te wachten op het teken van vertrek, dat pas zou worden gegeven als wij allemaal onze plaats hadden ingenomen. De dubbele haag van armzalige wezens, waar onze stoet tussendoor marcheerde, bood een allesbehalve opwekkende aanblik. Ik kon niet zien of die vrouwen naar ons keken – ik durfde niet naar ze te kijken – maar ik voelde hun blik, alsof ik door duizend naalden werd geprikt.

Op het kruispunt, daar waar kamp A en B samenkwamen bevond zich ons podium: vier treden hoog en wat rijen stoelen. We gingen zitten. Alma draaide haar hoofd om naar haar publiek, alsof ze het wilde peilen, keerde zich daarna weer tot haar spelers, hief haar dirigeerstokje en, terwijl de officieren en *kapos* de ene *Achtung* na de andere bulderden, die nog lang nagalmden over het kamp, werd de *Arbeitsmarsch* ingezet: krijgshaftig, jubelend, bijna blij.

Eins, zwei, ging het stokje van Alma; *eins, zwei, drie, vier...* commandeerden de *kapos*, en het voorbijtrekken van de stoet begon. Ze kwamen uit alle richtingen en trokken langs ons heen. Nu durfde ik ook naar ze te kijken. Ik dwong mezelf ertoe, ik moest dit onthouden om later een getuigenis te kunnen afleggen. Dat besluit moest ik gestalte geven en ik zou er tot aan het einde kracht uit putten. (...)

We hadden nog nooit zoveel gespeeld: er waren iedere zondag twee of drie concerten. Iedere dag, en vaak verschillende nachten achter elkaar, kwamen de SS-ers ons muziekblok binnen en dan vroegen ze eindeloos om toegiften. De hel heeft veel gezichten en voor ons was dit er een van. Toch was ik dankbaar voor die muzikale activiteit, die mij uitstel gaf en mijn geest van voedsel voorzag door te werken aan de orkestraties – het was of je een paar uur in de berglucht vertoefde, zo verkwikkend werkte dat. Ik kreeg zelfs weer wat plezier in het leven zoals zoëven toen ik werkte aan een arrangement van *Cavalleria Rusticana*, waarvan de eerste maten me herinnerden aan ons favoriete lied: *J'attendrai*. Het was geschreven voor hen die in 1939-40 niet thuis waren en was voor ons een symbool voor het terugkeren van hen en van ons. Iedere keer als we het arrangement speelden jubelden we het in gedachten uit. Het was heel leuk om vlak onder hun neus een lied te zingen over hoop. (...)

Uit: 'Muziek achter Prikkeldraad' van Fania Fénelon. Zij studeerde piano tot 1940 aan het conservatorium in Parijs. Na haar bevrijding, via Auschwitz en Bergen-Belsen hervatte zij haar muziekcarrière.

AnOne

M'N VADER
ZEI
ALTIJD:

'N UITVAART
ZONDER
MUZIEK
IS ALS
'N KIST
ZONDER
DOOIE

AnOne

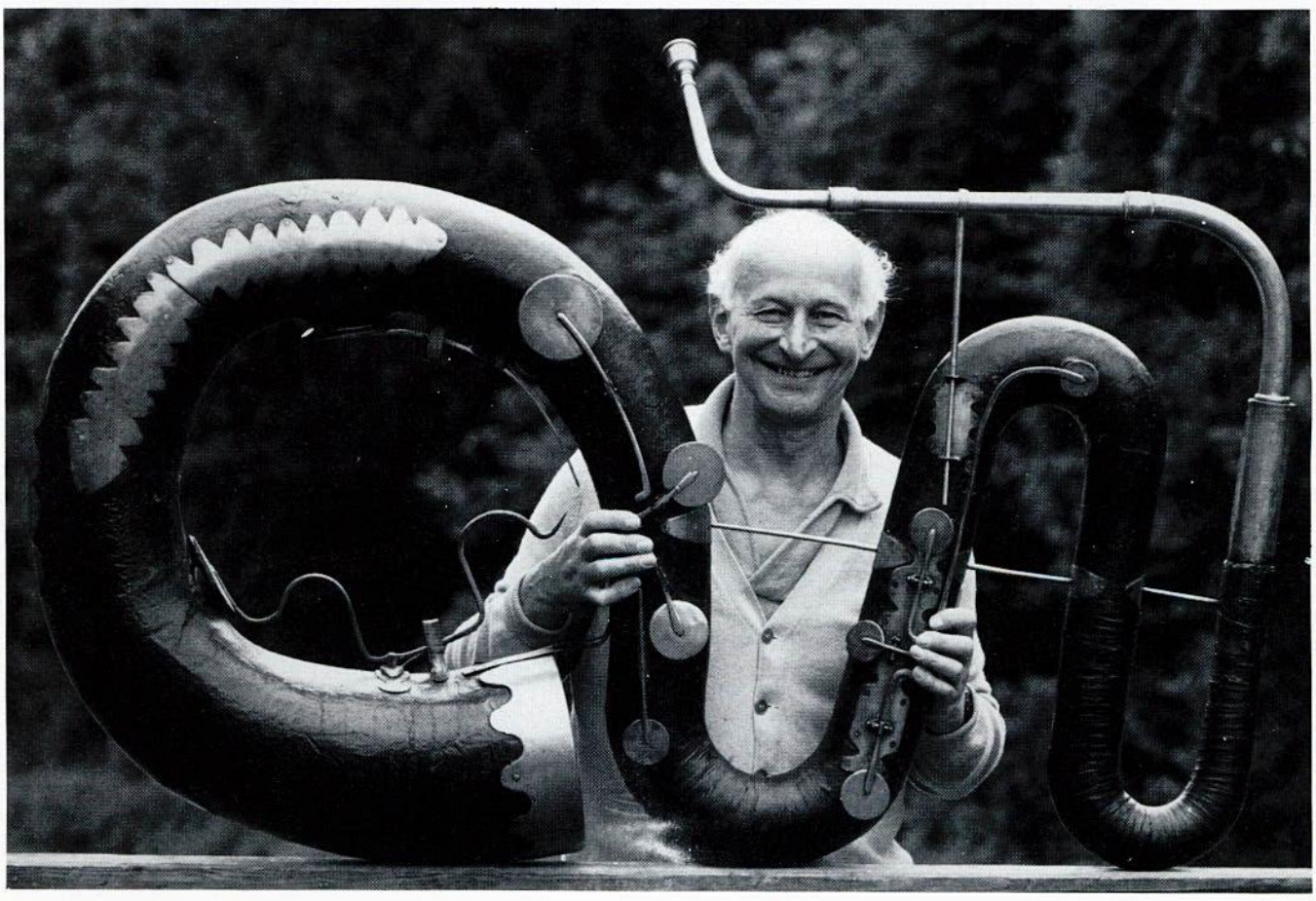

Martin Šimek

DA CAPO

Altijd als men bij een diskussieforum iemand nodig heeft die niets, maar dan ook werkelijk niets van muziek afweet, wordt ik erbij geroepen. Een carrière zou je kunnen zeggen. En tóch heb ik daar nauwelijks iets voor gedaan. Het niets van muziek afweten kwam me als het ware aangewaaid.
Mijn eerste jeugdherinnering is dan ook met een concertvleugel verbonden die in het begin van de jaren '50 terwijl het stalinisme hoogtij viert, de muziekkamer van onze statige Praagse villa verlaat. Gebrek aan kronen begreep ik later. Mijn vader was na de communistische machtsovername in 1948 kennelijk nooit meer de oude geworden. Alleen als ik hem af en toe in zijn kortstondige vlaag van optimisme een aria uit de Italiaanse opera zag zingen, stond hij met opgeheven hoofd en de borst vooruit net als op alle foto's van voor 1948, toen de toekomst hem nog toelachte.
Omdat ik van mijn vader hield, hield ik ook van zingen. Als hij niet thuis was, sloop ik stiekum zijn kamer binnen, ging ik met de borst vooruit en de benen licht uiteen staan, ademde diep in en kleurde mijn kinderstem zo donker dat ik nog voor het einde van de eerste strophe van de AïDA een hoestbui kreeg, zodat mijn moeder de kamer binnenstormde in de overtuigihng dat ik vaders pijp zat te roken. Dat was namelijk mijn andere liefdesbewijs aan zijn adres: vaders pijp roken totdat ik er misselijk van werd.
Op school vond ik niets aan de zangles. Ten eerste mocht ik mijn stem niet donker kleuren zoals het een echte man betaamd, ten tweede nam de zangleraar het meisje met de vlechtjes waarop ik verliefd was vaak op schoot. Later, op de middelbare school begon ik eraan te twijfelen of ik om die reden zomaar zijn ramen aan diggelen had mogen gooien. Een misstap waar ik overigens nooit voor gestraft ben, want bij het politie-onderzoek hield niemand rekening met een crime passionel van een kind van 8. Tenslotte kwam het met mijn geweten toch nog in orde toen mij later ter ore kwam dat de zangleraar vanwege pedofilie met de wet in aanraking was gekomen.

Met mijn eerste volwassen liefde ondernam ik tijdens mijn Praagse universiteitsjaren, deels uit romantiek, deels uit geldgebrek, eindeloze wandelingen door de oude stad. Bij 10 graden onder nul en met net genoeg geld voor 1 kopje koffie op zak, moesten we het hebben van het zingen van duetjes om ons op temperatuur te houden. Ons suksesnummer zette in met de volgende regels „Bind me met ketens vast, en ik zal alleen van jou zijn". Eens, tot over mijn oren verliefd en vol goede wil om mijn geluk met anderen te delen, heb ik bij een gezamenlijke wandeling met een bevriend liefdespaar over de romantische Karlsbrug mijn meisje vol tederheid verzocht: „Kom liefje, het is zo'n mooie sterrenhemel, laten we voor onze vrienden ons liedje zingen". – „Nee, niet nu" sparteldde ze tegen, want ze was wat introvert en om zich te laten ketenen in het openbaar, dat ging haar wat te ver. – „Kom liefje, een klein stukje", hield ik aan. – „Nee liefste, een andere keer." – „Wat een andere keer. Nu." – „Nee." – „Wat nee, daar gaan we 1, 2, 3, Bind me met ketens… zo ga je niet zingen? Wat ben je toch een trut." Een emotionele salto mortale waar alleen een jeugdig hart toe in staat is.

In de zomer van dat jaar vielen de Warschaupakt troepen Tsjechoslowakije binnen en nog voordat ze zich thuis konden voelen, zat ik opeens in Amsterdam in een armzalige emigrantenkamertje. Op een hulpverlening in ontvangst genomen oude koffergrammafoon, draaide ik de enige plaat die ik bezat, stuk: Hongaarse zigeuners speelden hartverscheurennde Tjarda's. Ik was in die tijd zo ontworteld en van binnen verwond dat ik tijdens het vrijen alleen de muziek ervoer. En ik wist: als ik de A-kant volhoud, komt ze terug. En als ik ook de B-kant volhoud, gaat ze naar het reisburo en boekt een paar dagen Praag om mijn moeder te kunnen vertellen hoe goed het met me gaat. Niets was echter minder waar.

Alweer tien jaar later zit ik in het Concertgebouw. Het meisje naast me had het goed met me voor. Ze had me van de week zelfs aan haar ouders voorgesteld en dit avondje uit moest een generale repetitie zijn voor ons toekomstige society-leven. We waren allebei klassiek gekleed en zij liep, ingehaakt, waardoor ik onmogelijk kon gestikuleren. Dat kwam goed uit, want dat doe je niet in het Concertgebouw. Er werd een pianoconcert gegeven. Ik had na jaren weer een gevoel van geborgenheid. Dat gevoel dat alles voor je geregeld wordt en dat er van hogerhand voor je wordt gezorgd. Nu komen gesloten ogen vaker in een concertzaal voor, maar het a-ritmische snurken verried me als een muziekbarbaar. Tevergeefs blufte ik dat Rostropovic (wiens naam ik slechts dankzij zijn dissidenten-aktiviteiten kende), mij ongetwijfeld wel wakker had weten te houden. „Lariekoek, zeg mij liever met wie je me gisteren ontrouw bent geweest", riep mijn toekomstige bruid, „dat je nu zo doodmoe bent." De koude bries op het Museumplein maakte me strijdbaar: „Al zou je gelijk hebben en al was ik je ontrouw geweest, dan is het nog altijd jouw schuld." „Denk je soms dat men naar een concert gaat om in slaap te vallen?! Denk je soms dat men een verhouding begint om ontrouw te zijn?!"

Laatst stelde een medestamgast van het café „De Duif", in het hartje van het Amsterdamse havengebied, me eens voor om met hem naar zijn huis te gaan. Hij wilde voor mij piano spelen. En dat deed hij ook, in één van die prachtige gerenoveerde pakhuizen in het Entrepotdok. Hij improviseerde erop los totdat hij op de top van mijn ademloze bewondering de piano dicht sloeg en riep: „en nu jij!" Alsof het vanzelfsprekend is dat Jan een alleman, inklusief een buitenlander zoals ik, een pianoconcert kan geven. Nu wist ik van te voren dat deze jongen een soort Psychotherapeut, haptonoom, fysiotherapeut, accupuncturist en coach was die bij zijn cliënten sluimerende human resources tot bloei bracht, maar toch stond ik van mezelf te kijken toen ik zonder aarzelen op zijn verzoek reageerde met: „licht uit en absolute stilte". Om twee uur 's nachts hoor je in het Entrepotdok, behalve een enkele Afrikaanse vogel met heimwee vanuit het aan de overkant gelegen Artis, angstaanjagend weinig. In het pikkedonker zocht ik, in de voor mij onbekende kamer, naar de piano. Iedere stap, ieder voorwerp dat mijn weg versperde wakkerde een dramatische klank aan die de stilte doorbrak.
Toen ik eindelijk over het hout van de piano streelde, resoneerde die, ging open met een kreun, en daar kwam de verlossende toon. „Licht aan", riep ik in de roes van de overwinnaar. Tussen de deur zei de coach in human resources: „waarachtig, alles is muziek als je kunt luisteren". Ik liep naar mijn huis, een paar blokken verderop, en dacht erover na waarom ik tot op de dag van vandaag zo a-musikaal was en nog altijd alleen. Misschien is het nog niet te laat. Laat ik inderdaad met luisteren beginnen!

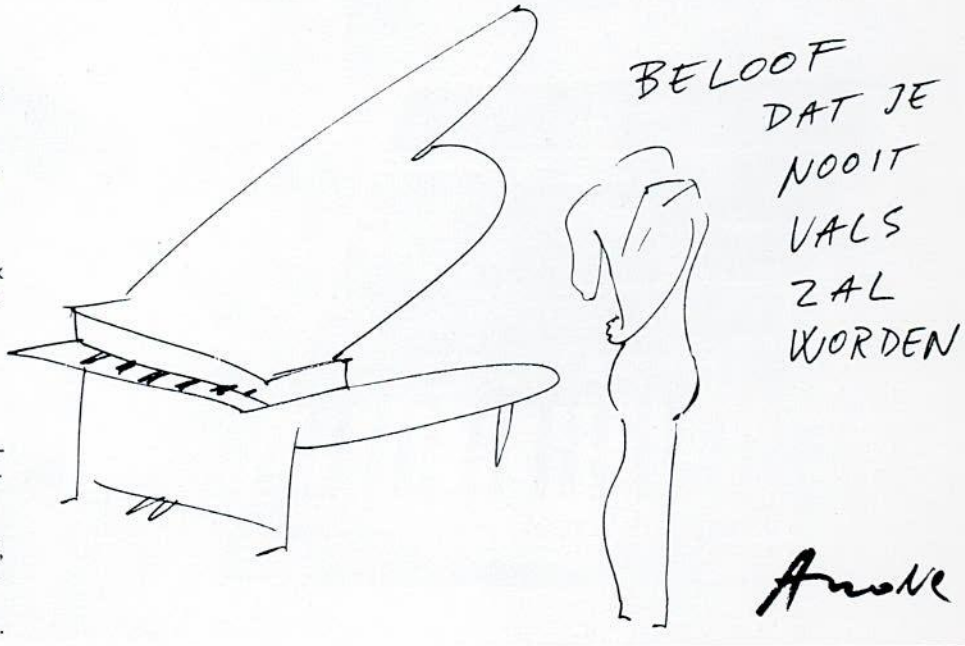

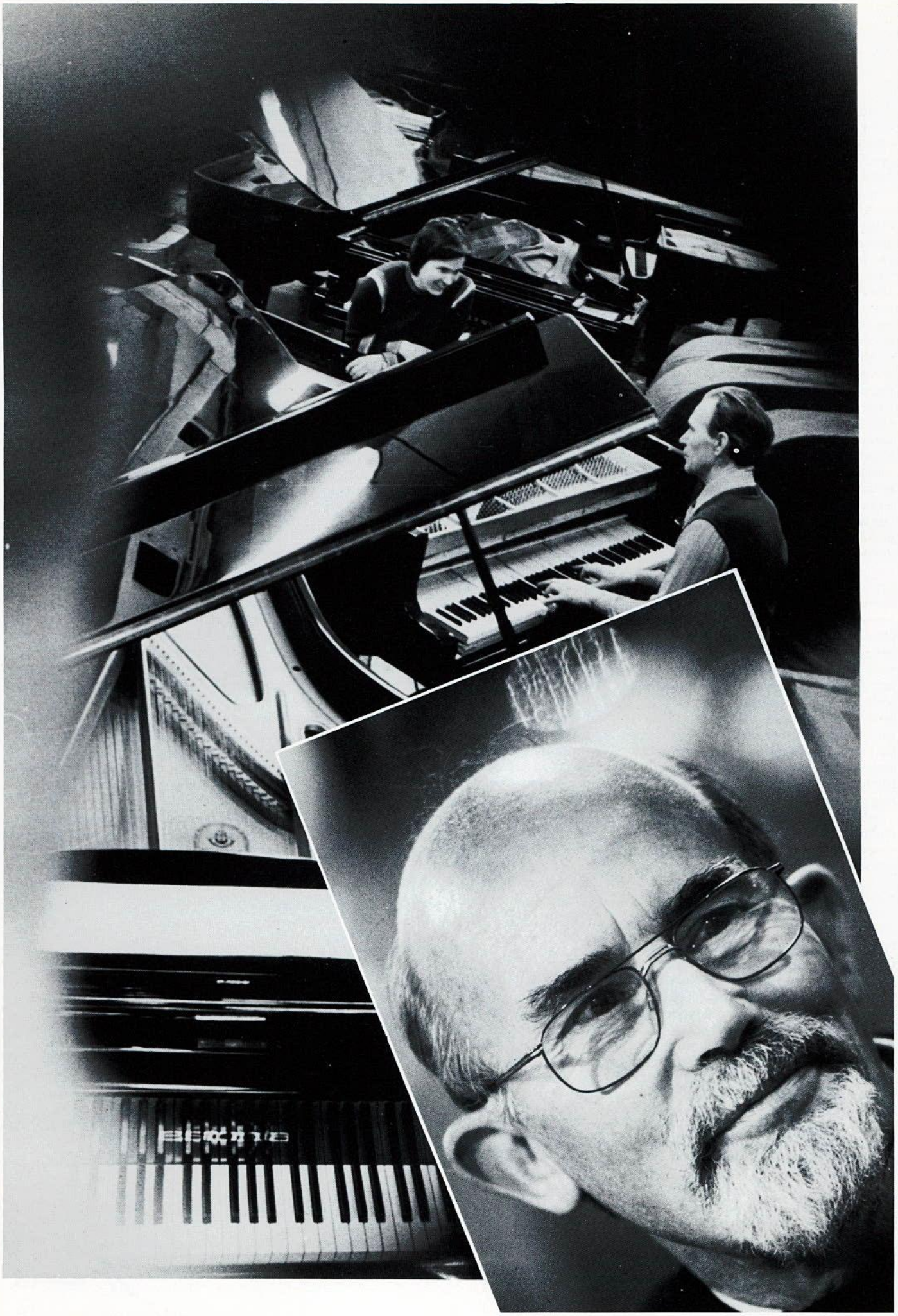

Muziekliefhebber Han Reiziger

Sinds een maand of wat word ik met hem wakker. Op zondagochtend tenminste. Al vanaf 9 uur fungeert de televisie als kinderoppas. Dan zendt namelijk de VPRO uit, de enige omroep die kinderen serieus neemt. Maar om 11 uur wordt er voor mij een plaatsje op de bank ontruimd. Onder voortdurend kommentaar van mijn vierjarige dochter laaf ik me dan een uur lang aan *Reiziger in Muziek*. Pianisten, violisten, kunstfluiters, jazz-groepjes, slagwerkers, schlager-duo's. In volstrekt onsamenhangende samenhang gaan ze over het scherm. Dochterlief vindt het fantastisch, zolang ze maar niet gaan praten. Alhoewel ze een grote liefde heeft opgevat voor „dat rare meneertje" dat de gesprekken leidt. Hij wekt haar vertederde lachlust op, en dat kan ik me goed voorstellen. Want dat zie je toch maar zelden op de Nederlandse televisie, iemand die zo duidelijk stuntelig presenteert. En niets doet om dat te verbergen. Integendeel, in de loop van de tijd lijkt dat juist één van de aantrekkelijke punten van het programma. Dat daardoor iets extra huiskamer-achtigs krijgt. Leuke, maar beetje wereldvreemde oom laat zijn vrienden vertellen over muziek. En tussendoor spelen ze ook nog wat.
Een gesprek met Han Reiziger.

WE MOETEN AF VAN HET IDEE DAT JE NIET DOOR MUZIEK HEEN MAG PRATEN

door Ingeborg van Teeseling

„Ik vind het leuk om mensen op het verkeerde been te zetten in mijn programma's. Tussen allerlei serieuze muziek opeens een accordeonduo te laten klinken. Of om met iemand een gesprek te voeren dat gaat over het einde van de muziek, daar waar muziek woestijn wordt.
Dingen die bijzonder zijn. Je moet mensen laten zien dat muziek meer is dan alleen muziek. Dan is televisie een fantastisch medium. Je kunt hetzelfde op de radio honderd keer vertellen, dan snappen de mensen het niet. Maar drie minuten beeld geeft wel resultaat. Terwijl ik helemaal niet van televisie hou. Ik ben eigenlijk anti-televisie. Doe ook alles even dom, omdat ik het nooit begrijp. Maar dát snap ik wel. Dat beeld mensen kan stimuleren. Om naar een concert te gaan. Of om eens anders na te denken over muziek.
Muziek is altijd ongrijpbaar. Een schilderij kun je zien, vastpakken. Het is konkreet. Met muzikanten praten over hun vak is veel moeilijker. Je kunt verbaal zo slecht uitleggen wat die paar noten voor je betekenen, waarom je ze zo gespeeld hebt. Je kunt je gesprekspartner niks tonen, niks laten zien. De achtergrond en het waarom van muziek is bijna niet onder woorden te brengen. Ik kan me wel voorstellen dat veel musici zeggen dat je maar gewoon moet luisteren, je moet koncentreren op de muziek. Dat die muziek op zich genoeg zegt. Een muzikant is ook bijna altijd een tussenschakel. Ze spelen maar zelden hun eigen werk, interpreteren een stuk van iemand anders. En zijn geïnteresseerd in de muziek, niet in het verhaal erachter. Denken vrijwel alleen in techniek, in vertaling, in het hoe. Het waarom houdt ze niet zo bezig."

Als iemand het recht heeft om algemene dingen over muziek te zeggen, is het Han Reiziger wel. Begonnen als komponist en begeleidingspianist bij variéténummers, werkt hij nu al meer dan vijfentwintig jaar voor de VPRO. Oorspronkelijk alleen bij de afdeling lichte muziek, de laatste twintig jaar ook als hoofd Klassiek. En alhoewel hij nu dus vooral televisie maakt, is Reiziger een echte radioman. Freak, kunnen we wel zeggen. In de loop van de jaren beroemd geworden door tamelijk onorthodoxe uitzendingen. Compositie voor achttien misthoorns. Muziek voor planten en aarde. Uitzendingen vanaf het graf van Mozart. Prachtige muziek-geluidportretten en muzikantenreizen. Honderden musici interviewde hij voor zijn programma op Radio 4, De Beweging. Waar hij miskende muzieksoorten als jazz en hedendaag-

Je moet eens kijken hoe serieus zo'n hele concertzaal zit te luisteren naar een Divertimento van Mozart. Mozart zou zich kapot gelachen hebben.

se muziek onder de aandacht van de luisteraar bracht. Met liefde, aandacht en experimenteerzin gemaakte programma's. Een groot hart en grote oren.

„Radio is een kunstvorm. Een paar maanden geleden stond ik aan een meer in de buurt van München om opnames te maken. Een zondagochtend. Microfoon in de lucht, want wat ik hoorde was uniek. Allemaal klokjes in de verte, vogels, gezinnen die langs het water liepen. Dat vind ik mooi. Dat is muziek, dat is klank. Mensen horen dat veel te weinig op de radio. Die wordt volgeplempt met een plaatje en een praatje. Liefdeloos gemaakt. Dat moet anders, meer stiltes. Die vallen er in een gewoon gesprek toch ook? Mensen raken in paniek van stilte. Of in ieder geval denken wij als programmamakers dat. Ik zie om me heen veel collega's die het doodeng vinden om iets nieuws, iets anders te proberen. Natuurlijk is het prima om af en toe een Beethovensymfonie uit te zenden. Maar een beetje fantasie is ook niet weg. We houden ons te veel aan de normen. Aankondiging, wat informatie en dan een cd-tje in de machine. En dat de hele dag door. Zodra je daarvan afstapt, word je voor gek versleten.

Medium openstellen

Het is je taak, vind ik, om het medium open te stellen voor mensen die je anders nooit hoort. Integere, enthousiaste experimenten worden vaak vergeten. Programmamakers spelen te veel op safe, op zo hoog mogelijke luistercijfers.
Ik heb zelfs met mijn eigen VPRO-collega's eens een conflikt gehad. Dat kwam omdat ik een programma had uitgezonden over Alvin Lucier, een Amerikaanse componist. Acht uur lang, waarvan een paar uur gevuld werden door zijn stuk Music on a long thin wire. Live vanuit het Stedelijk Museum, één toon die langs een dun draadje liep. Niks aankondigen, niks uitleggen. Direkt na het nieuws begon het te zoemen, drie uur lang. Daarna wel gesprekken met die man en andere komposities die door musici elders werden uitgevoerd. Dat was even wennen. Veel telefoontjes kregen we, mensen waren verward, geschokt. De volgende dag kwam ik tijdens een uitzending van Het gebouw waar mensen me bijna aanvlogen. Of ik helemaal gek geworden was, waarom ik de kostbare zendtijd vulde met dit soort onzin? Terwijl ik het idee had dat ik alleen maar een belangrijk kunstenaar aan het woord had gelaten.

Ach, daar lig ik niet wakker van. Integendeel, ik vind het wel fascinerend om te zien hoe woedend mensen blijkbaar kunnen worden als er zoiets gebeurt. Die telefoontjes! Mensen die helemaal stapeldol werden of dachten dat de radio kapot was, de derde wereldoorlog was uitgebroken. Het doet dus iets met mensen. Maakt ze boos, in de war, in paniek, maar enthousiasmeert ze ook. En wat doe je nou helemaal? Langdurig klanken laten horen die bevreemdend werken. Dan zie je hoe mensen gekonditioneerd zijn. Het enige wat ze willen is iets normaals, iets dat ze kennen. Soms moet je dat volledig doorbreken.

Moeite doen

Muziek heeft verschillende funkties. Verstrooiing is de meest gebruikte. Behang. Doorbreking van de stilte. Iets waarbij je de krant kunt lezen. Muziek kun je ook bewuster gebruiken. Omdat je een emotionele binding met een bepaald stuk of componist hebt. Dan luister je in stilte, in plaats van om de stilte weg te poetsen. Maar het is allemaal muziek die begrijpbaar is. Die als achtergrond kan dienen. Bij hedendaagse muziek werkt dat anders. Die funktioneert als informatiebron, als signaal: dit is er nu in de wereld aan de hand. Dat vergt een andere manier van luisteren. Daar kun je volgens mij ook niet echt geëmotioneerd, gepassioneerd van raken. Omdat je moeite moet doen om die muziek en vaak ook nog de boodschap daarachter, te begrijpen. Het doet meer een beroep op de ratio dan op het gevoel. En daar hebben mensen problemen mee, omdat muziek bijna altijd een hele direkte lijn met de emotie heeft. Iedereen heeft een componist, groep of muzieksoort waar hij kapot van gaat, zijn ogen bij sluit, van moet huilen. Meer dan enige andere kunstvorm heeft muziek de macht om dat op te wekken.

Ik ben dol op geluid en klank. En muziek is daar een onderdeel van. Ik zal nooit muziek opzetten als het buiten hard regent. Dat kletteren op het dak. Dan is muziek alleen maar storend.

Laat ik je een voorbeeld geven. Ik heb lang gewerkt met technikus/programmamaker Jan Wagenmeester. Die had iets speciaals met Mozart. Stel je het volgende plaatje eens voor. Pasen, beetje koud, en ook nog Salzburg. Erger dan Arnhem op een zondagochtend. We komen om een uur of tien ons hotel uit na een avond met veel drank en heftige gesprekken. Lopen een kerk binnen die we bezochten omdat Mozart daar ooit had gespeeld. Bandrecorder aan, Jan begint te praten. Op dat moment klinkt er een mis van Mozart. We waren, allebei, nergens meer. Tranen met tuiten. Die omstandigheden, dat moment, die hemelse muziek. We gingen absoluut onderuit. Waarom? Dat is nou net het mysterie van de muziek. Het heerlijke mysterie van klank en geest. Niet te beredeneren. Wat je wel kunt zien is dat het vaak te maken heeft met een melodische lijn. Daarom kunnen mensen ook zo slecht tegen muziek waar die lijn niet in zit. Of genieten ze die muziek in ieder geval anders. Rationeler, zoals ik zei."

Beroepsmatig luisteren

„Ik ben een luisteraar. Kijken interesseert me niet zo. Luisteren, het registreren van klanken vind ik belangrijk. Ik luister thuis bijna nooit naar muziek. Stilte, én alles wat dat tijdelijk doorbreekt. Een auto die langskomt, iemand die loopt te fluiten, een krakende plank. Kijken leidt mij af van het luisteren. Horen is fascinerender. Als je iets afschuwelijks hoort gebeuren klinkt dat meestal veel erger dan het in feite is. Omdat je je er dan dingen bij kunt voorstellen. En je fantasie is bijna altijd zwarter dan de werkelijkheid. Als ik op de radio de geluiden van een bos hoor, kan ik het ruiken. Dat gebuikt me met televisie nooit.

Ik luister altijd beroepsmatig. Uurtje vrij? CD-tje op, aantekeningen maken; huiswerk af. Dat geldt ook voor boeken over muziek of andere muziekprogramma's op de radio en tv. En de ellende is dat ik vrijwel alle stukken die er gemaakt zijn al tientallen malen, in verschillende uitvoeringen, gehoord heb. Dan moet er echt iets bijzonders gebeuren, wil ik voor de dertigste keer enthousiast worden over de Sacre. Ik hoor ontzettend veel, ben altijd met muziek bezig. Daarom wil ik als ik thuis kom stilte om me heen. Ik heb duizenden en duizenden platen en cd's in de kast staan, maar voor mijn lol luister ik er eigenlijk maar zelden naar. Een enorme luxe die zich tegen me gekeerd heeft. Maar ik realiseer me wel elke dag dat het een luxe is. Als ik nu zou stoppen met werken en alleen nog maar voor mijn geluidsinstallatie zou gaan zitten, zou het me nog niet lukken om voor mijn dood elke lp en cd af te luisteren. Zo veel is het.

Ik kan me niet meer zo makkelijk verliezen in muziek. Hoor alles wat fout gaat, elk kraakje, elke noot die er naast zit. Heel analytisch. Daarom is het voor mij nooit zo'n lol om naar een concert te gaan. Ik zit toch steeds te denken aan de samenstelling van mijn programma. Ik ben gewend om op een bepaalde manier te luisteren. Tijdens een concert zit ik vaak in de radiowagen waar we het opnemen. Dan kwekken mensen er doorheen, praten over technische details, zijn, in het kort, aan het werk. Dat is niet de meest stimulerende omgeving om je te koncentreren op mooie muziek. Natuurlijk hoor je het direkt als het fantastisch is. Echte kwaliteit, echte ontroering komt overal doorheen. Maar meestal zijn het de lijntjes die ik hoor en geen muziek. Dat vakmatig luisteren raak je nooit meer kwijt. Ik zie dat aan mijn vader. Die is al jaren met pen-

sioen, maar kan nog steeds niet met een leeg hoofd naar muziek luisteren.
Ik moet binnenkort een cd monteren. Dan komt iets wel dertig keer langs. En dan let je niet meer op de muziek, maar kijk je of alle noten erin zitten. Echte grote emotie, dat overkomt me nog maar zelden. Waarmee ik niet wil zeggen dat ik het niet mooi kan vinden.

Dure sterren

"Ik ben best tevreden met het televisieprogramma. Natuurlijk zou ik met meer geld meer kunnen doen. Een groot solist uitnodigen, een wat duurder ensemble. Het budget is een handicap. Aanstaande zondag heb ik een item over Glenn Gould. Er is een prachtige film gemaakt over hem, waar ik graag een stukje van zou willen laten zien. Dat zou eigenlijk ook moeten, wil je bij de kijker die man weer terughalen in het geheugen. Maar zo'n filmpje kost duizend dollar per minuut. Dat kan dus niet. Grote musici zijn ook duur. Het lijkt me fantastisch om bijvoorbeeld Cleo Lane in de uitzending te hebben. Die is in Nederland op dit moment, dus het zou best kunnen. Maar een liedje zingen en een gesprekje van vijf minuten kost je, schat ik, zo'n vijf- tot tienduizend gulden. Het zijn internationale ca-trio. Dat is grote kunst en hoort op zich te staan en met meer dan respekt behandeld te worden. Onzin. Het is gewone muziek, door gewone mensen gemaakt. We delen het ook zo op in hokjes. Klassieke muziek, jazz, popmuziek. Wat is er tegen om een programma te maken over muziek? Alle muziek dus, met als toetssteen of het kwalitatief goed is. We moeten af van het idee dat je niet door muziek mag heen praten. Er grappen over mag maken, het mag bespreken op een minder verheven manier dan meestal gebeurt. Het is zo doodserieus. Humor is verboden. Je zult er onder lijden, zoiets. Ik was eens in Bayreuth om naar Wagner te luisteren. Daar is het helemaal vreselijk. Zo'n theater met van die ellenlange krakende houten stoelen. Je praat nog even met elkaar. Maar als het licht uitgaat, wordt je daarvoor van alle kanten ernstig terecht gewezen. Zelfs als er nog geen noot heeft geklonken. Volgens mij loop je het risico gelyncht te worden als je bij de eerste noot nog iets zegt, of als je stoel geluid maakt. Belachelijk. Naderhand wel dikke worsten eten en de meest afgrijselijke teksten uitslaan, maar binnen is het de heilige Wagner. Als je daar als kind mee naar toe wordt genomen, wil je volgens mij nooit meer

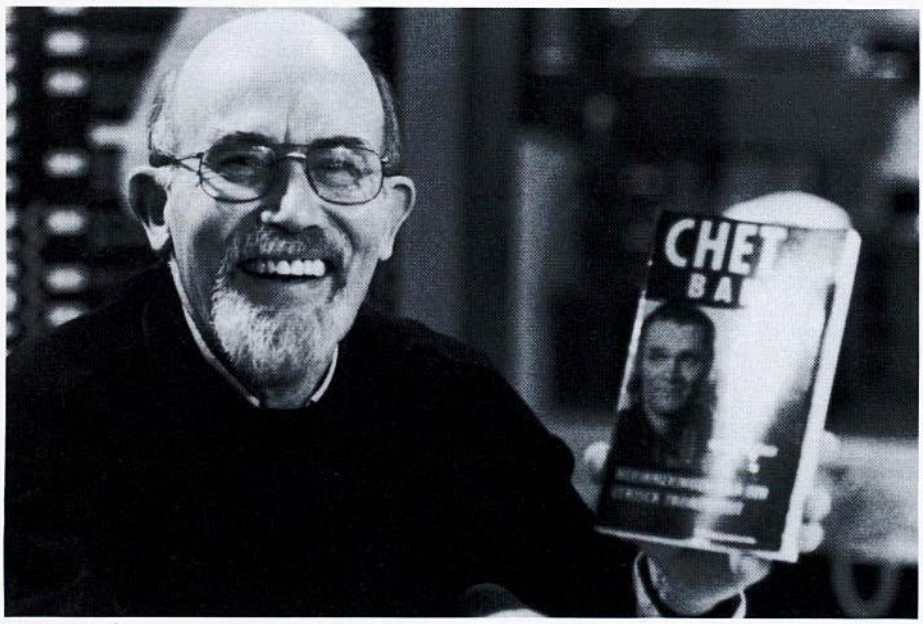

prijzen. Dus blijf je afhankelijk van Nederlanders, beginnende buitenlanders solisten of mensen die vallen voor de kleinschaligheid en gezelligheid van het programma. Want grote namen krijgen genoeg media-aandacht, daar hebben ze ons niet voor nodig.
Met meer geld worden je mogelijkheden groter. Neem Mel Tormé, die over een paar weken in Tuschinski staat. Daar zou ik nou graag mee wakker willen worden. Ik zie dat helemaal voor me. George Shearing aan de piano, die prachtige romige stem erbij. Klein gesprekje, grapje, nog een liedje. Tien minuten. Als je geluk hebt komt hij voor tien mille.
Ik probeer met dit programma muziek uit de sfeer van heiligheid te halen. Voor de meeste mensen heeft vooral klassieke muziek iets verhevens. Scarlatti zet je niet naast een mondharmonidat soort muziek horen. Echt een recept voor het kweken van muziek-haat. Als ouders muziek heilig maken, is er voor een kind niks meer aan. Niks keuze, niks genieten. Een pistool op de borst.
De manier waarop er naar popmuziek geluisterd wordt is heel anders dan hoe mensen luisteren naar klassieke muziek. Ik heb niks met pop, maar je mag er wel meezingen, meedeinen, meedoen. En er doorheen praten, schreeuwen als je wilt. Eigenlijk is daar veel voor te zeggen. Je moet eens kijken hoe serieus zo'n hele concertzaal zit te luisteren naar een Divertimento van Mozart. Alsof het het grootste klassieke werk is. En hoesten tussen twee delen door. Terwijl die muziek zo nooit bedoeld is. Mozart zou zich kapot gelachen hebben. Toen hij het schreef was het de popmuziek van die tijd. Iedereen floot mee en kwekte er doorheen. Dat hoort ook zo. Muziek is een gebruiksartikel. We hadden muziek nooit naar de grote concertzalen moeten halen. We hadden er nooit luistermuziek van moeten maken in plaats van amusement. Natuurlijk zijn er stukken die heilig zijn, maar de meeste niet."

Dol op klank

Ik zou moeilijk muziek voor doven kunnen maken. Je kunt ze wel het notenbeeld laten zien, maar dat zegt niks. Het gaat om de emotie van de klank. Misschien kun je iets doen door te refereren aan geur, kleuren en door heel eerlijk te zeggen welke emoties je hoort. Maar dat moet je dan vertalen. Chopin's Regendruppelprelude. Die wekt een bepaalde sfeer op. De geur van een regenachtige herfstavond, blauwgrijs. Maar het blijft ingewikkeld. Ik zou liever blind dan doof willen zijn, om die beroemde keus maar weer eens aan te halen. Het moeten missen van geluid lijkt me het meest afschuwelijke dat je kan overkomen. Neem dit nou."(Zwijgt. Stilte. Alleen doorbroken door het zachte getik van een wekkertje op de schouw.) "Daar kan ik uren naar luisteren. Dat is één van mijn favoriete geluiden. Vooral 's nachts. Af en toe mensen op straat, het ruisen van de wind. Dat kan iets heel eenzaams hebben. Dan geeft zo'n klokje een gevoel van veiligheid. Ik ben dol op geluid, op klank. En muziek is daar een onderdeel van. Ik zal bijvoorbeeld nooit muziek opzetten als het buiten hard regent. Dat kletteren op het dak van de zolder, de wind. Dan is muziek alleen maar storend, heiligschennis. Muziek is voor mij klank die door mensen is vormgegeven. Maar elk geluid is voor mij muziek. Dat klokje ook. Of alleen maar stilte, of alleen maar ruis. Ik heb hier een cd in de kast staan van John Cage, Four Walls. Track nummer negen is een minuut lang niks. Stilte. En dan komt deel tien. In die minuut hoor ik meer dan in de muziek zelf. Ten eerste word je gedrukt op alle geluiden om je heen, want echt stil is het natuurlijk nooit. En als de muziek dan weer begint, lijkt die duidelijker, voller te klinken. Dat wordt dan een wezenlijk onderdeel van het stuk. Als je het toestaat. Want de meeste mensen denken direkt dat hun cd kapot is. Het is een storing in de kommunikatie tussen muzikant en luisteraar. Het is tegen de afspraak.

Ik heb een paar favoriete geluiden. Op nummer een staat de trein. Dat vind ik heel mooi. Ik kan uren naar stationsgeluiden luisteren. Treinen die af en aan rijden, een eenzaam iemand op een perron. En dan het liefst in een stad als Praag, waar je niet wordt afgeleid doordat je de taal verstaat. Voetstappen van mensen die ergens naar toe gaan. Je weet niet waar, maar je kunt er van alles bij voorstellen. Droef.
Dan regen, een flinke donderbui. Klokken zoals ik al zei. Vallend water. Voetstappen die zich verwijderen. Het geluid van een ruimte. Allemaal dingen die mijn fantasie prikkelen. Ogendicht en zelf je verhaal maken. Levend geluid, dat is het mooiste dat er is. Muziek pur sang."

RADIO FREEDOM KOPPELT MUZIEK AAN VERZET

door Erwin in 't Land

Muziek speelde in het bezette Nederland van 1940-1945 geen rol van betekenis. Wel waren sommige liederen verboden, maar die werden alleen in de beslotenheid van huiskamers, geheime vergaderingen en kerkdiensten gezongen. Ook Radio Oranje draaide weinig muziek.
In Zuid-Afrika, waar de zwarte bevolking wordt onderdrukt door het Apartheidsregiem, speelt de muziek juist een grote rol bij het verzet. Journaalbeelden van demonstraties laten steeds weer grote menigten zwarten zien die zingend tegenover de politie staan, – ondanks de zekerheid dat het niet lang kan duren voor het eerste schot valt. En de indrukwekkende slotscéne van de film Cry Freedom wanneer de vermoorde Steve Biko wordt begraven, terwijl duizenden mensen de ANC-hymne zingen – zal velen kippevel van ontroering hebben gegeven. De Zuidafrikaanse verzetsmuziek is ook een van de manieren waarop aktuele gebeurtenissen worden doorgegeven.

De freedom-songs ontstaan in de trainingskampen van het ANC, waar het laatste nieuws veel sneller bekend is dan in de townships. Radio Freedom zendt de liederen uit, in de steden en dorpen van Zuid-Afrika worden ze op casettes opgenomen. En in korte tijd zijn de vrijheidsliederen te horen in het hele land. Het syteem werkt zo goed dat Radio Freedom het gebruikt om haar luisterdichtheid te meten.
Muziek en verzet gaan in Zuid-Afrika al heen lang samen. De muziekstijl marabi, gespeeld op onder meer gitaar, banjo en tamboerijn, ontstond in de stedelijke gebieden waar mijnwerkers woonden. Arbieders uit alle streken zorgden voor een smeltkroes van inheemse kulturen. Hoe verschillend hun achtergronden ook waren, de mijnwerkers vonden elkaar in de alledaagse ervaringen van onderdrukking en uitbuiting. Daardoor groeide de marabi uit tot een middel van protest. Een gezongen aanklacht tegen de blanke overheersing, maar ook een uitzingt van hoop op een uiteindelijke genoegdoening.
Zwarte jazzmusici hadden het niet veel beter dan hun kollega's in de mijngebieden. Ze mochten hun kunsten vertonen in blanke uitgaanscentra als het bekende Sun City in Johannesburg. Alle verboden terreinen voor zwarten die niet waren uitgenodigd om de blanken te amuseren. De zwarte musici verdienden er amper een boterham mee; ook hier waren het de blanken die het geld binnenhaalden: de eigenaars van jazz clubs, impressario's en platenbazen. Daar was weinig tegen te doen. Het was zwarte muzikanten verboden zich te organiseren. De Sophiatown Modern

Foto: ABC-Press

DE IMPACT VAN RADIO FREEDOM

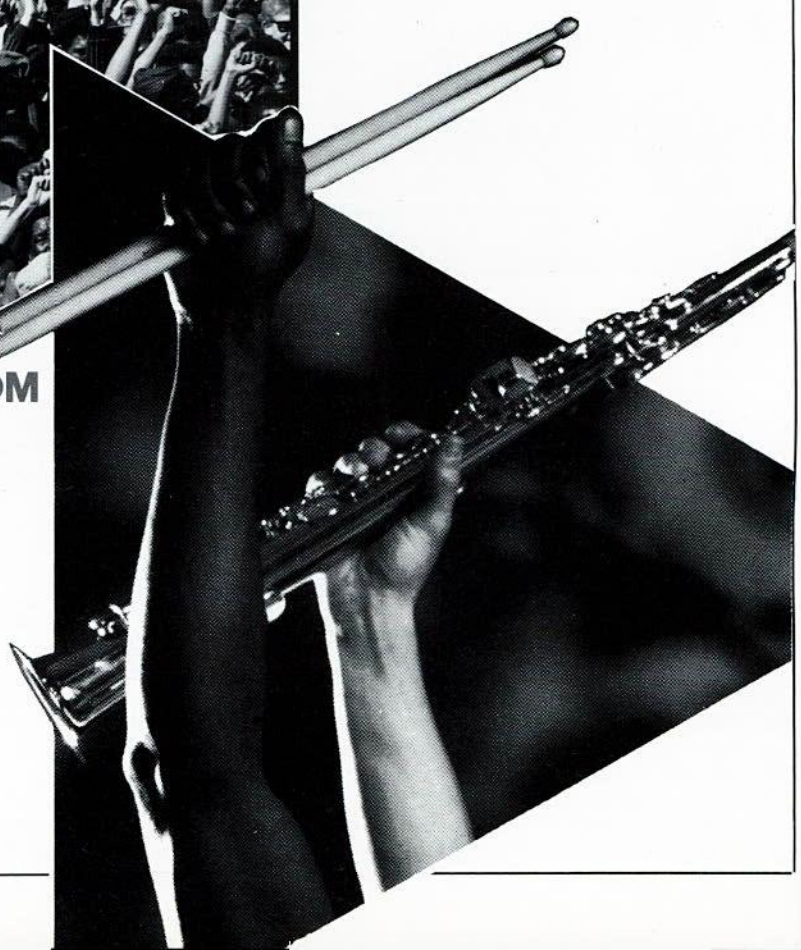

Jazz Club, opgericht in 1955, bood als enige wat soelaas. Daar ontmoetten zwarte en blanke musici elkaar iedere zondag voor een jam session. In die club liggen belangrijke wortels voor veel artiesten, zoals de trompettist Hugh Masekela en zangeres Miriam Makeba.
De twee stijlen, marabi en jazz, kwamen samen in de mbaqanga. Het was deze „township jive" waarmee Paul Simon kennis maakte waarna hij samen met zwarte vakgenoten de elpee 'Graceland' opnam. De plaat werd een daverend sukses. Ineens kregen Amerika en Europa oog voor de muziek uit Zuid-Afrika. Ladysmith Black Mambazo werd mateloos populair en Miriam Makeba trok volle zalen. Paul Simon zelf lag intussen in de clinch met het ANC, omdat hij met zijn reis de kulturele boycot tegen Zuid-Afrika had doorbroken. Pas nadat hij spijt had betuigd, draaide ook Radio Freedom zijn muziek. Uiteindelijk erkende het ANC dat Paul Simon met zijn elpee veel had bijgedragen aan de internationale bekendheid van Zuidafrikaanse muziek.
Radio Freedom, de ANC-zender, werd opgericht omdat de autoriteiten alleen nieuws verspreidden dat hun macht niet in gevaar kon brengen. Het station kent sinds 1986 zijn eigen muziekprogramma's, het jaar waarin Graceland verscheen. Opgezet door Golden Mqwebu, die in Hilversum bij het opleidingscentrum van de Wereldomroep het radiovak leerde. Hij probeerde de zwarte identiteit te versterken door de eigen muziek te draaien, met veel aandacht voor de freedom-songs van het ANC. Tegelijkertijd besteedt hij aandacht aan de megasterren van vooral de Amerikaanse poppodia: Bruce Springsteen, Michael Jackson, Prince. Muziek is een machtig wapen, omdat het de eenheid onderstreept en voor iedereen toegankelijk is. En een regering die naar buiten toe ook maar een beetje de indruk wil hooghouden dat zij het land rechtvaardig bestuurt, kan moeilijk verkopen dat zij mensen arresteert omdat ze een liedje zongen. Keer op keer blijkt dat het blanke regime alleen met geweld kan antwoorden op een massaal aangeheven hymne. Toch blijft de zwarte bevolking zingen tijdens het werk, tijdens demonstraties en bij de vele begrafenissen.

Nederlandse omroepmedewerkers steunen het werk van Radio Freedom al jaren. De ontvangst van de zendstations in Zambia, Madagascar, Angola, Ethiopië en Tanzania worden intensief gestoord door het blanke regime. Met haar nieuwe campagne wil de stichting „Omroep voor Radio Freedom" geld inzamelen voor de bouw van een veel sterkere zender voor het ANC. Voor dit doel worden een aantal concerten gegeven. Het hart van de campagne vormt de werving van tientjesleden: mensen die eens per maand, kwartaal of jaar tien gulden overmaken voor Radio Freedom. Voor meer informatie kunt u een kaartje sturen naar *Omroep voor Radio Freedom*, antwoordnummer 11019, 1000 PB Amsterdam. Bellen kan ook: 020-243045.

Ingeborg van Teeseling

STING

Ooit zal ik hem interviewen, dat zweer ik. Maar natuurlijk is dat niet echt wat ik wil. Ik wil dat hij van me houdt. Zoals ik van hem hou. Met overgave, trots, verlangen en bewondering. Hij is mijn eerste echte idool. Daar ben ik dus volwassen voor geworden. Nooit gehuild bij een poster van Donny Osmond, nooit spannende dromen gehad over Michael Jackson. Maar als ik zit te werken valt mijn oog regelmatig op een prachtige foto van hem. En vraag ik me af waarom ik niet alles aan de kant gooi en zijn groupie word. Of persagente, dat lijkt me nog beter.
God, wat is ie mooi! Met zekerheid onzeker, aaibaar, soepel. En intelligent, wat ook meegenomen is. Niet al te domme teksten in zijn eigen muziek. En daarnaast zingt hij Brecht en Stockhausen en zet met Vanessa Redgrave The Soldiers tale van Stravinsky op de plaat.
Politiek woordvoerder in de popmuziek. Betrokken bij misstanden, staan voor je verzet, proberen om echt iets te doen. Als ster, maar als mens aanspreekbaar. Nooit vergeten dat het de arbeidersstad Newcastle-on-Tyne was waar je vandaan kwam, en dat je daar als onderwijzer ook je pensioen had kunnen halen. Vier kinderen, voetbal en twintig pilsjes op zaterdagavond.
Sting. De beste muzikanten van de wereld in zijn band. Jazzgrootheden. Branford Marsalis, Kenny Kirkland. Die als ze spelen rechtstreeks in verbinding staan met god. Me in vervoering brengen als hij ze even laat gaan. Prachtige melodielijnen, schitterende loopjes. En toch is het dat allemaal niet. Ik val voor hem. Voor een stembuiging, uithaal, zelfs voor een stilte. Alle ritme is zijn ritme, elke toon lijkt voor hem te zijn uitgevonden. Als ik luister maakt hij niet alleen muziek, hij schept zichzelf. De wereld verkleint en dijt uit tot ook ikzelf tot een bedenksel geworden ben. Hij is. En dat is genoeg. Te veel zelfs soms. Want hij kent me beter dan ikzelf. Laat me huilen als ik dat nodig heb, lachen als dat beter is. En altijd met dezelfde intensiteit. Ooit zei hij dat hij „het geluk had betaald te worden om publiekelijk in therapie te gaan." Ik denk dat ik maar psycholoog word.

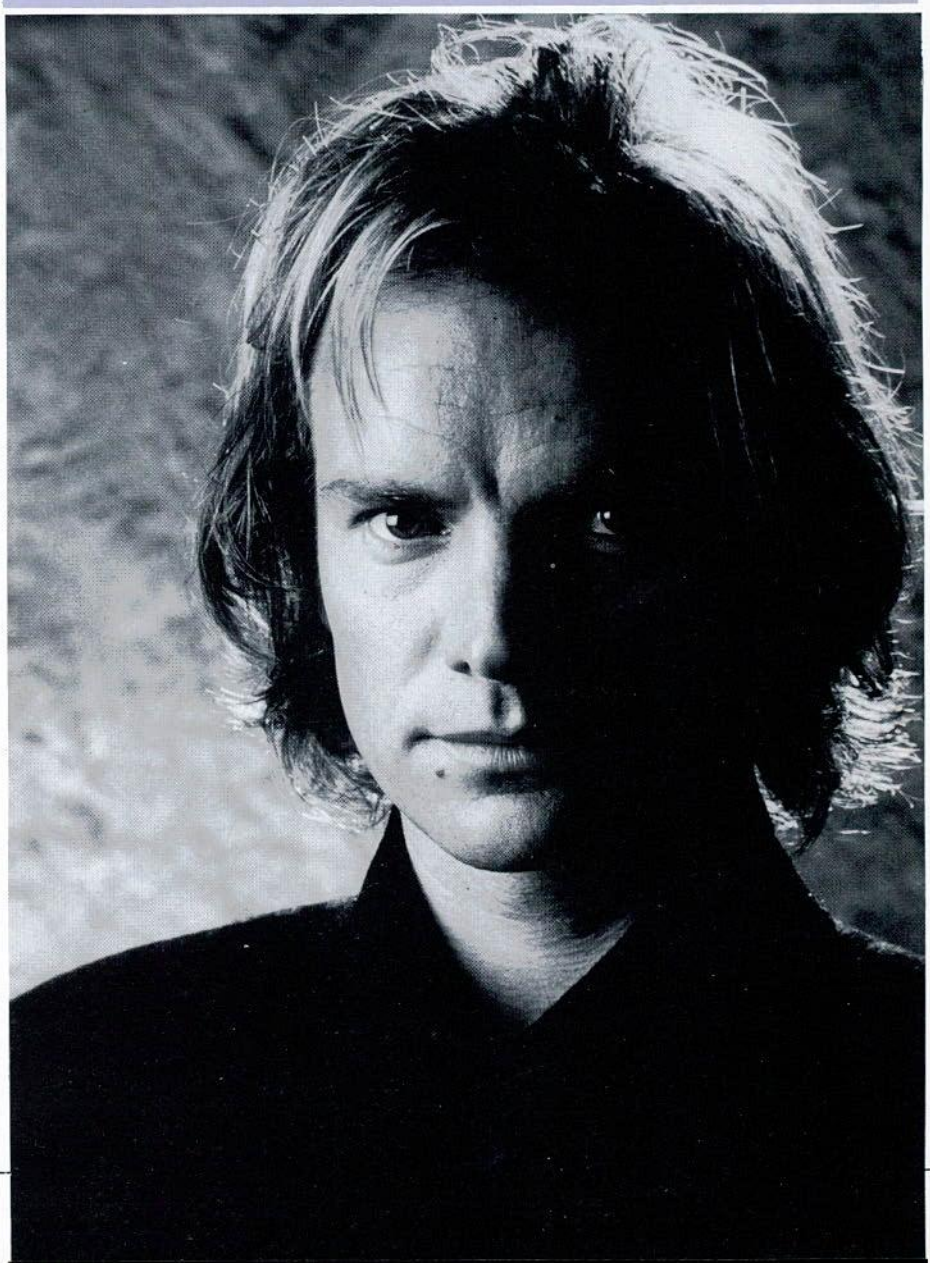

Foto: ABC-Press

THERAPIE DOOR MUZIKAAL SPEL

Foto: Bart Nienhuis

MUZIEK IS EEN TAAL ZONDER WOORDEN WAARMEE JE ELKAAR SOMS VEEL BETER BEGRIJPT

door Marjo van Soest

Elsa Vink-Brouwer begon haar loopbaan als docente tekenen. Omdat het direkte kontakt met de leerlingen haar veel meer boeide dan het leiding geven, ging ze de therapeutische kant op: aan de Sociaal Pedagogische Opleidingen Middeloo volgde ze de opleiding voor kreatieve therapie, medium muziek. Ze is nu al ruim tien jaar werkzaam als muziektherapeute in het psychiatrisch centrum Licht en Kracht te Assen. Marjo van Soest sprak met haar.

„De meeste mensen die ik in therapie krijg, hebben nooit iets met muziek gedaan. Ze hebben wel een voorstelling van hoe muziek moet zijn. Dat idee probeer ik tijdens de eerste zitting al te korrigeren. Ik vertel ze dat muziek een taal zonder woorden is, waarmee je elkaar soms veel beter kunt begrijpen.
Ik maak ook meteen duidelijk dat het niet om echt musiceren gaat. In muziektherapie verken je klanken, ritmes, strukturen. Bestaande muziek verhoudt zich tot therapeutische als een professionele illustratie tot een kindertekening. Het is onbeholpen, maar kan ook dat kernachtige hebben. Al spelend zijn mensen bezig met de ordening van hun gevoelens – een ordening die ze verbaal nog niet kunnen aangeven.
Als therapeut kijk je op een heel andere manier naar de instrumenten dan een

musicus dat zou doen. Ik let op het lichamelijk kontakt dat de patiënt met het instrument heeft; op de lichaamsexpressie tijdens het spelen. Als iemand door het uiten van klanken meer kontakt durft aan te gaan met zijn gevoel, dan zie je het de muziek meer uitgesproken wordt: melodischer, sterkere ritmes, meer variaties. Men is via de klanken bezig met een ontdekkingsreis door het eigen gevoelsleven.

Eén van de krachten van muziek is: alle gevoelens mogen een funktie hebben. Ik bekrachtig dat door in iemands muziek mee te gaan. We spelen samen, spreken een symbooltaal met elkaar.

Als ik merk dat iemand te veel stokt, of in mooie klanken wil blijven zitten, dan kom ik tussenbeide. Ik geef bij voorbeeld dissonanten aan. Of ik ga langzaam van een strak ritme naar een deinende driekwartsmaat. Meegaan in een deinend ritme betekent voor degene die je volgt: ontspannen, laten gaan, passief zijn. Dan kunnen er heel gevaarlijke gevoelens bovenkomen. Niet zelden zie je iemand heel snel teruggaan naar het strakke pompompom.

Tijdens de eerste sessies verkennen we de instrumenten. Als iemand het een beetje griezelig vindt, neem ik een instrument dat altijd aanslaat: de cither. Heel geschikt voor iemand die geremd is. Het is een veilig instrument; omdat het een voorgeschreven melodie heeft denken mensen dat ze er helemaal niks van zichzelf mee laten zien. Dat is natuurlijk niet zo. Ik hoor niet alleen klanken, ik registreer ook of iemand aarzelend, voorzichtig of snel speelt; of hij alleen de dingen herhaalt die hij zojuist heeft geleerd; of hij echt luistert naar de klanken; of alleen op de melodie let. Heeft iemand moeite met de direkte aanraking van het instrument, dan heeft-ie vaak moeite met lichamelijke betrokkenheid. Of hij is bang voor agressie. Soms zijn mensen zonder het te weten bang dat ze iets kapot zullen maken. In latere zittingen ga ik uitzoeken of dat allemaal klopt.

Ik kies, zeker zo'n eerste keer, het instrument uit dat bij iemand past. Wie overzicht wil houden, zich niet te snel wil laten meeslepen, krijgt bij voorbeeld de xylofoon. Dat is een konkreet instrument, je kunt het snel beheersen. Het neemt je niet mee naar een gevoelsgebied waar je niet wilt zijn.

De lier, daar verdwalen de mensen snel in. Het is een instrument zo fijn van klank, dat je open moet staan voor je eigen belevingswereld. Mensen met een sterke gevoelsafweer geef ik geen lier, zeker niet om mee te beginnen. Psychotische mensen wel. Die leven in een heel eigen wereld en zoeken vaak doorklinkende klanken, waarbinnen ze zichzelf kunnen verschansen.

Psychotisch

Eén van mijn cliënten, Jan, werd rond zijn twintigste in psychotische toestand opgenomen. Hij vertelde me dat hij muziek maken altijd geweldig had gevonden. Maar op de basisschool mocht hij niet meezingen omdat hij geen wijs kon houden, en op de middelbare school mocht hij niet meedoen vanwege gebrek aan maatgevoel. 't Drumstel vond-

Als ik toegang kan krijgen tot iemands spel, kan ik toegang krijgen tot zijn gevoelens.

ie schitterend. We gingen drummen en het werd een grote chaos. Toch hoorde ik er heel in de verte een zekere regelmaat in. Als je meespeelt voel je of de ander een bepaalde cadans aanbrengt. Daarin heb ik mijn zintuigen gescherpt: als iemand drumt en ik kan niet meteen een struktuur ontdekken, ga ik op de pianokruk op m'n billen zitten wiebelen. Meestal vind ik op die manier zijn cadans, en probeer erop te antwoorden. Als iemand mij voldoende opmerkt, en voelt wat ik aangeef, dan krijg ik op een heel subtiel niveau aansluiting met hem. En als ik toegang kan krijgen tot iemands spel, kan ik toegang krijgen tot zijn gevoelens.

Jan had bij mij voor het eerst het gevoel dat hij kon zingen en in de maat spelen. Dat was niet verwonderlijk. Omdat ik mij volledig naar hem voegde, kon hij vol overgave met klank en ritme experimenteren.

Toen ik later zelf initiatieven ging nemen in het spel, bracht ik hem in een ernstig dilemma. Moest hij mij volgen of soleren? Hij wilde kontakt maken, maar was er tegelijk doodsbang voor. Alleen spelen maakte hem onzeker, maar bij samen spelen, waarbij hij mij volgt, zou hij zijn gevoel van eigenheid kunnen verliezen. Beide houdingen lokken vernietiging uit. Even was ik bang dat Jan niet meer uit de chaos zou komen, en stond ik op het punt om in te grijpen. Maar toen zag ik hoe hij zichzelf stukje bij beetje herstelde. Daarna zocht hij in zijn spel werkelijk kontakt met mij – niet het surrogaat-kontakt waarbij hij zich aanpaste. Als iemand zelf in staat blijkt zijn agressie te kanaliseren, is dat therapeutisch van onschatbare waarde. Jan hoefde niet meer te vluchten in een magische wereld van almacht, voortkomend uit onmacht – zoals psychotici doen.

Intuïtie belangrijk

Ik was als kind al gevoelig voor muziek. Niets kon mijn stemmingen zozeer beïnvloeden als muziek – het leek buiten mezelf om te gaan. Hoorde ik een symfonie, dan kon ik wel huilen – terwijl ik helemaal niet wilde huilen.

Mijn worsteling van nu is: wat ik voel of waar ik door geboeid ben, vertalen naar een logisch gebied. Ik vind analytisch en logisch denken heel belangrijk, maar daar blijft het feit dat ik mensen vaak feilloos aanvoel, zonder dat ik precies kan beredeneren waarom. Vroeger frustreerde me dat. Nu heb ik me verzoend met de gedachte dat intuïtie ook een registratie van ervaringen is, en wel degelijk een plaats mag hebben in een therapie. Werken met klanken is tenslotte anders dan werken met woorden. Klanken korresponderen met bepaalde emoties, die worden bij jou als therapeut ook aangeraakt. Waar de gesprekstherapeut over de bekende vrij zwevende aandacht moet beschikken, dient de muziektherapeut over een vrij zwevend gevoelsniveau te beschikken. Dat vraagt een grote flexibiliteit. Je moet voortdurend alert zijn, en je niet laten misleiden door het feit dat veel mensen in hun spel sterk gericht zijn op harmonie.

Zoals meneer A. Zes maanden lang hield hij de touwtjes in handen, en weerde mijn muzikale inbreng af. Zijn spel klonk rustig, stereotiep: lage tonen als hij zich depressief voelde, hoge tonen voor iets meer levenslust, het middengebied voor dagelijks leven en evenwicht. Langzaam maar zeker zag ik zijn betrokkenheid bij het spel verminderen. Ik stelde hem voor dat ik voortaan de leiding zou nemen, en gaf de opdracht mij te volgen in mijn spel op de piano, waarbij hij de pauken en de conga's, grote staande tamtams, zou bespelen, naar verkiezing met kloppers of met zijn handen. We spraken ook samen af dat hij het spel zou mogen stoppen als het hem te veel werd.

Ik merkte dat hij het heel spannend vond de leiding uit handen te geven, daarom hield ik het in het begin harmonieus en voorspelbaar. Een tijdlang dobberden we in een klankwereld. Vervolgens introduceerde ik geleidelijk meer verschillen in dynamiek, en in stemming: droevig, vrolijk, dromerig, fel. Hij volgde en imiteerde. Na ongeveer twee maanden zo bezig te zijn geweest trad er een verandering op. Ik begon met een zweverige, dromerige melodie. Tot mijn verbazing verloor hij in het spel kontakt met mij. Hij trok zich terug in zichzelf, wreef strelend met zijn handen en vingers over de vellen van de conga en omarmde de corpus. Hij ging hier volledig in op en leek mij vergeten.

Ik onderbrak mijn dromerig spel niet. Na enige tijd kwam hij tot zichzelf. Toen we het spel beëindigd hadden, vroeg ik naar zijn belevenissen. Hij vertelde zichzelf als een baby in zijn armen te hebben gekoesterd, waarbij hij zich bewust werd zijn verlangens om door zijn vrouw te worden gekoesterd en haar te koesteren.

Het verrast mij telkens weer dat in een therapeutisch proces de regressieve aspekten duidelijk naar voren komen in het muzikale spel. Mensen kunnen zich pas laten gaan als ze merken dat ik heel groot vertrouwen in ze heb. Daarin voel ik me een moeder, die het kind bevestigt. Soms maken ze in muziek de hele ontwikkeling in een notedop door: van baby naar kleuter, van kind via puber naar volwassene.

Meneer A's houding tegenover mij veranderde nadat zijn beleving van het spel was veranderd. Hij werd verliefd op me. Vroeger was ik daar heel huiverig voor, nu zie ik het als iets gunstigs. Het betekent dat iemand zover is gekomen dat hij zich durft overgeven aan de therapeut. De volgende stap is dat hij zich zal kunnen overgeven aan zichzelf."

Uit: Vrij Nederland

WAT BETEKENT MUZIEK VOOR U?

Klankkleur

Een gitaar
trom, triangel, 30 kinderstemmen
overschrijden alle grenzen
voor een moment

Trynts v. d. Meulen

Wie kan nou zonder muziek?

Muziek, ik zou niet zonder kunnen leven.
Welke muziek? Alle muziek: zo'n goeie hardrock, om me eens lekker in uit te leven, of meegaand in een stuk van Beethoven en onweer en bliksem mee te maken, of lekker swingen, in 60-er jaren stijl, wegzwevend op de gitaarklanken van William Ackerman, meezingen en swingend met The Nylons, of nog altijd ontroerd raken door een strijdlied als „aan de strijders" of „morgenrood."
Muziek, het is voor mij een uitlaatklep, een oppepper, een begeleider van mijn emoties, een opwekker van emoties, een roesmiddel wat sneller werkt dan welke drug ook, het wekt herinneringen op, maar verzacht ook pijnlijke momenten, het laat mij opnieuw delen van mijn jeugd beleven of opnieuw de zon voelen van een heerlijke vakantie.
Muziek is voor mij de mogelijkheid om in kontakt te komen met andere mensen, andere kulturen, andere tijden en denkwerelden. Ik geniet van een stuk Gregoriaanse muziek, of van een groep als 't Kliekske; ik luister graag naar muziek uit welk land dan ook, omdat het meer uiting geeft aan wat een mens werkelijk beweegt dan welke andere uitingsvorm dan ook.
Muziek, al jaren probeer ik zelf muziek te maken, altblokfluit, elektronisch orgel, zingen, fluiten, maar altijd als ik ijverig aan de slag ga met noten en voorgeschreven muziekvormen, dan merk ik na enige tijd dat de muziek weer 'ns met mij aan de loop is gegaan. Ik speel, zing of fluit iets heel anders dan er op het papier staat. Improvisatie heet dat dan, maar ik weet gewoon, dat ik nooit voorgeschreven muziek kan maken. Het zal altijd mijn eigen vorm zijn, mijn eigen muziek: nooit twee keer hetzelfde, nooit te herhalen door een ander, het blijft een uiting van mijn hart. „Tuutjeflooiten", maar wel op mijn manier.
Muziek is ook een inspirator voor veel mensen. Muziek terwijl u werkt schijnt mensen te inspireren beter, sneller te werken. Maar ik bedoel meer inspirator voor mensen om zelf iets te gaan doen, om zichzelf te verwezenlijken.
Vooral in mijn provincie, Groningen, zijn Ede Staal en Lianne Abeln zulke inspirators. Beiden hebben ervoor gezorgd dat veel Groningers hun eigen taal en hun eigen muziek als waardevol zijn gaan ervaren.
Muziek, zou er eigenlijk wel iemand zonder kunnen?

Hilda Schipper-Baptist

Te onbegrijpelijk voor woorden

Een lijstje met mijn mooiste muziek kan ik je tamelijk gemakkelijk geven. Genesis komt er op voor, Peter Gabriël, Joe Jackson, de jou onbekende Peter Hammill, Deep Purple.
Vervolgens kan ik je vertellen waarom ik tot tranen toe geroerd kan raken bij Genesis 'A trick of the tail', een plaat die ik na z'n uitkomen in 1976 een aantal maanden met een frekwentie van twee keer per dag heb gedraaid. Nooit heb ik zekerder geweten dat er ergens een hemel met engelen moet zijn, alwaar men deze elpee permanent tweemaal daags draait.
Ik kan je zeggen waarom Peter Hammill, die je nooit op de radio zult horen, mij op de grens van een Edgar Allen Poe-achtige waanzin en somberheid kan brengen, mij binnenleidend in de donkerste krochten van mijn ziel. Daarna ben ik niet goed in staat om verantwoord auto te rijden.
Ook kan ik je uitleggen waarop Deep Purple in Rock een fysieke, welhaast sexuele belevenis is, en je één voelen met een geluidsmuur die niet hard genoeg kan zijn. Het genot van suizende oren. Verdrongen macho-gevoelens die alleen de buren overlast bezorgen.
En je zult begrijpend knikken, maar ten volle invoelen zal je het niet. Want optimaal van muziek genieten is een strikt solitaire gebeurtenis. Aan niemand uit te leggen. Te onbegrijpelijk voor woorden.

Wim van Dijk

Rillingen over m'n rug

Ik heb mijn eigen muziekvoorkeuren in de loop der jaren zelf moeten ontdekken. Opgegroeid in de generatie van Duke Ellington, Tommy Dorsey enz. genoot ik van de jazz; en nog! Doch ook had ik via 78-toeren platen mijn eerste klassieke onuitwisbare indruk gekregen van het Pianotrio opus 99 van Schubert. Midden in mijn jazzperiode kwam er voor mij een belangrijk moment toen ik een passage uit het Slotkoor van de 9e van Beethoven hoorde en daarna besloot mij vooral in de klassieke muziek te verdiepen. Sedertdien heb ik regelmatig concerten bezocht en nog later heb ik mij als amateur een tiental jaren aan de liederenzang gewijd. Aldus ben ik via deze weg tot de slotweg gekomen dat voor mij de meest autentieke vorm van muziek bestaat in de *menselijke stem.*
In de loop der jaren heb ik heel wat zangsolisten beluisterd, maar nog steeds kan geen kan bij mij de ontroering oproepen bij de uitvoering van b.v. „Frauenliebe und Leben" zoals dat gezongen werd door Kathleen Ferrier. Hetzelfde geldt trouwens voor mij t.a.v. Dylan Thomas. Beiden vertolkten iets unieks: het menselijk gevoel dat vanuit het hart komt.
Dat wil niet zeggen dat ik van andere vocale en instrumentale solisten of ensembles minder genoten zou hebben. Maar de momenten waarop „het" gebeurde waarbij je de rillingen over de rug liepen, bleven toch de zeldzame, uitzonderlijke belevenissen. Op zo'n moment voelde je je heel gelukkig!

Johan J.V. van Lissa

Muziek, een ergernis

In een speciaal nummer over muziek hoort zeker ook een bijdrage van iemand die, in het gunstigste geval muziek niets zegt maar die zich ook vaak ergert aan muziek.
Reeds als kind op de kleuterschool vond ik zingen een ramp en nu zeg ik wel eens: Als muziek niet bestond zouden ze het voor mij niet uit hoeven vinden. Er zijn mensen in dit land die volkomen gespeend zijn van een muzikaal of een maatgevoel; zij kunnen dus bijvoorbeeld niet dansen. Voor deze mensen wordt muziek een ergernis als ze er voortdurend ongevraagd mee gekonfronteerd worden. Dit gebeurt niet alleen in winkelcentra met hun wall-paper music maar ook in kunstgaleries waar ik kom om kunst te bekijken en niet om muziek van Mozart of Vivaldi te horen. Dat betekent voor mij alleen maar afleidend gezaag. Ook aktualiteitenprogramma's en andere informatieve uitzendingen op de radio worden vaak onderbroken voor muziek, dit schijnt zelfs een wettelijk voorschrift te zijn. Concerten worden toch ook niet steeds door informatie onderbroken?
Wordt het geen tijd om ook rekening te gaan houden met de minderheidsgroepering van a-muzikale mensen die het tijdens een concert niet zouden merken als er voor en na de pauze hetzelfde werd gespeeld, die zich bij opera afvragen waarom de spelers niet gewoon zeggen wat ze te vertellen hebben en die ballet maar „sjouwen met vrouwen" vinden?

B. Meeboer

MUZIEK MOET LIEFDE OPWEKKEN VOOR HET GOEDE EN AFKEER VOOR HET SLECHTE, DE MENS ZUIVEREN EN BETER MAKEN.

Plato

Sobere en eerlijke muziek, verbonden met het hart

Muziek heeft voor mij pas betekenis gekregen, nadat ik absoluut niet verder kon met mijn leven.
Doelloos zeulde ik me door de dagen heen. Als ik wel es even een warenhuis binnenliep met 'muzak', moest ik snel maken dat ik weer buiten kwam, anders moest ik overgeven; Mijn oren konden geen geluidvullende en agressieve muziek verdragen. Het beste voelde ik me in de stilte van de natuur en de nacht. Deze brachten 'muziek' voort, die terugweek voor mijn zorgelijke situatie. Ze gaf me ruimte om te zijn, wie ik was en bood me steun en troost.
Ik raakte steeds meer onthecht van het alledaagse leven, maar bleef op diep niveau wezenlijk verbonden met Leven. Door geluiden van de wind, de regen, vogels, het ritselen van bladeren en het af en aan rollen van de zee. (Boeiende muziek). Op een bepaald moment zocht ik blijkbaar toch weer naar een verbinding met de mens. En ik herinner me een avond van de v.p.r.o.-radio, die ging over het stemgebruik van eskimo's en waar ik vol vervoering naar luisterde.
Dat gaf zo'n warm helend gevoel, dat ik ging zoeken naar andere zangstemmen: Simon and Garfunkel, John Lennon, Kate and Anna McCariggle, Greetje Bijma en Marianne Kweksilber.
Toen dacht ik 'Het is fijn zoveel troost van anderen te krijgen maar waarom geef ik het eigenlijk niet aan mezelf. En ik ben liederen gaan zingen met mezelf, die alleen voor mij bestonden. Heel langzaam kwam er meer leven in mijn lijf én vertrouwen. Naast het zingen werd ik heel erg geboeid door pianomuziek, met name Satie, Mozart en Debussy. Niet meer vanwege troost, maar om haar vitaliteit en hoop.
Nu leef ik weer volop en bovengenoemd repertoire heeft zich aanzienlijk uitgebreid. Eén ding is echter gebleven en dat is het verlangen naar muziek, die verbonden is met het hart, sober en eerlijk is. Ongeveer zoals Frits Lambregts 'voorwaarts en niet vergeten', zong in de Nieuwe Kerk ter nagedachtenis aan Joop den Uyl.

Joke Hoiting

MUZIEK
Toen het einde daar was
Slechts de muziek.
alles gezegd.
Tegenover elkaar
Zwijgend kijken luisteren stil

De klik
Het apparaat
Einde van jou en mij

Die muziek bestaat
Eeuwig een teken
van ons
Als een bloedbevlekt mes

Will

Muziek wil gehoord worden

Muziek kan je leven kleuren
en evenals bloemen geuren
Wil verdriet je 't harte scheuren
muziek het op zal beuren
Loop nooit met muziek te leuren
maar laat muziek je mens-zijn keuren!

Dit gedichtje schreef mijn opa ruim een kwart eeuw geleden in mijn poesie-album. En in plaats van een poesieplaatje had hij de eerste regel van het lied „De gedachten zijn vrij" gekalligrafeerd met notenbalk en al, en eronder geschreven: Zorg dat ze vrij blijven. Wel iets heel anders dan tip tap top, de datum heeft een hoedje op.
Tja muziek. Ik zou mijn leven niet kunnen voorstellen zonder muziek. Een dag waarop ik niet piano heb gespeeld is een verloren dag. Bij muziek denk ik in de eerste plaats aan iets dat gemààkt moet worden; – letterlijk – muziek maken is werken, zweten, ploeteren en zowel hierin als in het verwezenlijken van een klankideaal ligt een diepe voldoening. Muziek is ook kommunikatie, muziek moet niet alleen gemaakt, maar wil ook gehoord worden. Ook al is er niemand in de kamer, dan ben ik zelf mijn eigen toehoorder. En Schumann schreef: Speel altijd als in de tegenwoordigheid van een Meester.

Martine van Buytene

DE FANFARE VAN DE EERSTE LIEFDESNACHT

DE FANFARE KENT TWEE VOLUMES: HARD EN ONTZETTEND HARD

Als ik de Wittenstraat inloop, speelt de Fanfare me al tegemoet. Uit een oud schoolgebouw komt een daverend geluid dwars door de ruiten heen. Ze horen de bel blijkbaar niet, dus hijs ik me op een bagagedrager van een fiets en trek de aandacht door te zwaaien en op het raam te bonzen. In een hoog lokaal staan minstens twintig blazers in een kring. In het midden Greg, de arrangeur. Sommigen zijn door de grootte, de lengte of de uitschuifbaarheid van hun instrumenten gedwongen om te blijven staan. Rinus slaat de trom en niet een stille. De naam op het vel van de trom trilt mee: Fanfare van de Eerste Liefdesnacht.

door Mieke Julien

Een prachtige naam, waar komt die vandaan? Dan moet je bij Jeroen zijn, zeggen ze en lachen veelbetekenend. roen is de oudste, en zo niet de wijste dan wel de meest beschouwende. Een tweeënvijftigjarige docent tekenen, in de Fanfare verantwoordelijk voor de perkussie. Hij noemt zichzelf een toeleveringsbedrijf van de Fanfare, van eenzame positie, omdat hij niet in een sektie speelt maar solo met iedereen. Vanuit die speciale positie kan hij de Fanfare zowel van binnen als van buiten bekijken. Hoe zou hij het geluid omschrijven?

„De muziek van de Fanfare kun je het beste omschrijven als een soort oktopus. Met een poot in het circus, een poot in de jazz, in de filmmuziek en in de Latin en dat alles met het sausje van de dorpsfanfare. Het is vaak vals, het klopt niet en we spelen niet uit ons hoofd. We maken een soort oerbeestengeluid met de charme van dronken matrozen die in een café in liederen uitbarsten. Een vitaal en jong geluid. De fanfare is ook een visueel gebeuren. Ik het meest. Ik sta voor het orkest als een soort anumeermeisje."

Heeft dat soms iets te maken met de naam van de Fanfare?

„Nee, dat is een heel ander verhaal. Mijn vader lag op sterven en we kregen van die gesprekken van vader op zoon. Hij wilde mij allerlei verhalen over vroeger vertellen. En toen mijn moeder een keer de deur uit was, kreeg hij een tinteling in zijn ogen, een stoute blik. Of hij me wel eens verteld had over zijn eerste keer? Nee, vertel eens, zei ik. Nou het was in 1920, Groningen, platteland. Hij had een vriendinnetje ergens op een boerderij en ze hadden 't samen nog nooit gedaan. En zijn vriendinnetje bracht hem over de dijk op de fiets naar het station. Maar het was natuurlijk niet goed voor een meisje om 's avonds over de dijk in haar eentje terug te fietsen. Dus bleef ze slapen bij haar nicht. 'Je kunt ook ergens anders slapen', zei mijn vader.

Het duurde even voordat ze begreep wat hij bedoelde. Enfin, ze gingen naar een boerenherberg. 'Slapen zeker, hè', zei de herbergier, 'en zeker gelijk door naar boven!' Ze knikten bedremmeld en hij gaf hen een olielamp mee. De kamer had een houten vloer. De kieren tussen de brede planken waren zo groot, dat je er je hand tussen kon steken. Ze konden dus alles horen wat er beneden gezegd werd. Ze keken elkaar net romantisch in de ogen, toen er een enorm lawaai losbarstte, alsof het leger binnenviel en de politie huiszoeking deed. Even werd het doodstil en toen ineens bom-bom-bom-bom-bommerdebom: het was de oefenavond van de harmoniekapel. Horen en zien verging hen. Een regelrechte ramp voor de liefde.

De volle lampetkan in de kamer begon te verschuiven en viel om. Het water liep in de richting van één van de grote spleten in de vloer en het meisje dat haar naam al in het water zag vallen, nam een snoeksprong, pakte mijn vaders keurige witte kantoorjasje en begon te dweilen. Dat kon mijn vader niet erg waarderen. Dus tenslotte zijn ze met de ruggen naar elkaar toe gaan slapen en hebben hét niet gedaan.

Op één van de eerste repetities van de fanfare vertelde ik dit verhaal en toen zei iemand spottend: 'dat was ook een fanfare van de eerste liefdesnacht!' En toen riep iemand: 'We hebben een naam, we hebben een naam!' Vanaf dat moment heten wij De Fanfare van de Eerste Liefdesnacht."

Plotseling zakt de melodie in als een cake die te vroeg uit de oven is gehaald. „In de elfde maat van e is de eerste tel een rust," zegt Greg geduldig, „een stilte en die is heel belangrijk." Hij zucht. „Nog een keer. 1,2, 1,2,3,4." De fanfare barst los. Een geluid waarvan de muren van Jericho in een keer zouden zijn omgevallen.

Er komt een kreet uit een trompet, die blijkbaar niet op de notenbalk is terug te vinden, want Greg kijkt verstoord naar de trompettisten en die kijken onderzoekend naar elkaar.

De houten vloer golft van alle voeten die het ritme stampen.

De Fanfare van de Eerste Liefdesnacht bestaat nu zo'n jaar of zes, is voortgekomen uit de kraakbeweging en geïnspireerd door het carnaval uit het zuiden. Dertig mensen die op hun trombones, trompetten, tuba's, saxofoons, een piccolo en een gigantische soesafoon blazen alsof hun leven ervan afhangt, ondersteund door drie mensen op slagwerk. In de beginperiode studeerden de meesten. Maar de meesten zijn ondertussen afgestudeerd, werken of is werkloos. De eerste 'fanfarekinderen' zijn ook al geboren.

We maken een soort oerbeestengeluid met de charme van dronken matrozen die in een café in liederen uitbarsten

Er wordt trouw elke week gerepeteerd, gemiddeld zijn er twee optredens per week en eenmaal per jaar gaat de fanfare in een grote bus op een werkvakantie. Om de vakantie zo goedkoop mogelijk te houden, stippelen zij een route uit langs campings met het aanbod te komen spelen tegen een gratis maaltijd of staanplaats. Zo hebben zij al in Portugal geblazen, op Sardinië, In Spanje en Italië. Het is duidelijk: deze fanfare is meer dan een groep muzikanten, die elkaar op de noemer van de muziek hebben gevonden.

Jeroen: „Iedereen is een heavy individualist. De één is in therapie, de ander is aan de fles, een derde is niet te hebben, de vierde ongelukkig en ook de vijfde is fantastisch. Iedereen heeft wel ergens een deuk opgelopen. Dat maakt het voor mij aantrekkelijk, een soort Jeroen

Foto: Liesbeth Sluiter

Bosch-orkest. Ondanks dat we een Big Band zijn, zijn we toch ongedisciplineerd en niet gepolijst.
We gaan nogal ruw met elkaar om, maar niet geniepig. Een voorbeeld. Iemand had eens voor ons allemaal gekookt, spaghetti met saus. Nou, de eerste zes maken de saus op. Typisch iets voor broers en zussen in een groot gezin. We hebben alleen geen paps en mams. Nou ja, Greg is een beetje paps en Rinus ook. Binnen de fanfare zitten ook wel een paar hoge omes en die beslissen bepaalde zaken in het café."

Theatergroepen

Het is echt een hele studie om er achter te komen hoe de beslissingsstruktuur van de fanfare in elkaar zit. Want die is er wel. Op het oog is het een chaos. Er wordt vrijwel niets afgesproken, maar opeens dan gaat de hele fanfare uit zijn dak. Ter plekke worden er theatergrappen verzonnen. Dan gaat opeens iedereen liggend spelen, zelfs Rinus met de grote trom.
We hebben geen dirigent. Een musicologe heeft eens gezegd: jullie hebben een verborgen dirigentschap dat wordt gedeeld. Soms doe ik pong, soms geeft Rinus een bepaald klapje om iets af te slaan of te beginnen en soms maakt iemand een gebaar met zijn of haar blaasinstrument. Wisselend nemen mensen het voortouw en dat kan tijdens een nummer door zes verschillende mensen gebeuren.
Ook tijdens vergaderingen is het chaos. Maar ondanks de anarchie gebeurt er toch wat. Als we op reis gaan is er nooit een corveelijstje. Waar is Truus? die is boodschappen doen. Truus doet dat uit zichzelf, er is niets afgesproken. Op de één of andere manier gaat het altijd goed."
„Stop, stop!" roept Greg. „kan het wat zachter! Pianissimo asjeblieft." Mijn borstkast resoneert inderdaad als de klankkast van een viool. Hier en daar liggen plasjes water onder de muziekstandaards. Er wordt hevig geblazen, dat is duidelijk. De fanfare kent twee volumes: hard en ontzettend hard. Uit de bassektie komt een geluid als van een grote familie bruine beren.
Jeroen maakt een komplete act van de perkussie. Gooit een triangel de lucht in om die net op tijd weer op te vangen. Wisselt de koebel even snel af met een tamboerijn, gooit alles terug in de kist en begint twee ijzeren staven met een pin te bewerken. Hij heeft er plezier in. En hoewel de perkussie niet altijd de waardering krijgt die het verdient, maakt hij er wat van.

Jeroen: „Ik freak op rare geluidjes en effekten. Fluitjes, kinderbellen. Het breidt zich voortdurend uit. Maar ik kan me voorstellen dat ik tenslotte met drie dingen eindig: een kale ping, een droge tok en een rammelgeluid.
Mijn triangel is ook een hele mooie. Ik moet natuurlijk perkussie-spullen kopen die keihard zijn. Ik heb mijn tamboerijn al minstens twaalf keer geplakt. Er is een keer een auto overheen gereden en een punker heeft 'm in de nacht van Wijers tegen een pilaar kapot staan rammen. Ik lijm 'm steeds weer, omdat

We komen, we pakken de toeter, stemmen en spelen. Niks geen gesodemieter met elektrische versterking, geen roadies of test-test-test

ik nergens anders een tamboerijn kan vinden met zo'n groot geluid.
Ik hou van stampers. Gezien de perkussie hou ik van recht-toe recht-aan. Ik vind dat je niet moeilijk moet doen, geen rare breaks, geen minimal music, gewoon straight hoempa. Dweilen vind ik ook prachtig. Haaaaaaaaaajampampam. Soms is het zo mooi en overweldigend dat het me wee maakt van binnen."

Na afloop van de repetitie ontstaat suksesievelijk een vergadering. Gaan ze morgen spelen bij de ontruiming van de Tesselschade? Niet dus. Het doel is goed, maar de temperatuur is te laag: onder de vijf graden wordt niet gespeeld, zo luidt een van de weinige regels. De picketline bij de Amerikaanse ambassade
vanwege de situatie in El Salvador wordt wel opgevrolijkt met muziek. Zo ook het Sinterklaasfeest van de Parelschool en een aktie voor een kinderdagverblijf.
En dan moet natuurlijk IG Blech de fanfare uit Oost-Berlijn die 'riskante Blasmusik' speelt, op gepaste wijze worden ontvangen. Huisvesting, rondleidingen en eten. Dat betekent bijvoorbeeld een Indische maaltijd voor zo'n veertig personen. De taken worden verdeeld. Fred maakt vijf liter gado-gado saus. Peter valt de eer te beurt om veertig kippepootjes klaar te maken en Ottelien levert hem er het recept bij. „Je kan er ook gember bij doen," zegt ze, „maar niet van dat poeder uit een potje en ook geen wortel, echte gember dus." Of Peter het heeft begrepen.
„Wie heeft er een mesje," roept iemand.
„Moet er een appeltje geschild worden?"
„Ik heb geen mes, maar wel een zakkammetje," zegt Rinus.
„Stilte, koppen dicht!"
Stil wordt het niet, wel rokerig. Er hangt een dikke mist in het lokaal. Ongelofelijk hoeveel blazers er aan de shag zijn.
IG Blech is gearriveerd, rondgeleid en gevoed. De kippepootjes van Peter en de gado-gado van Fred zijn schoon opgegaan. De fanfares hebben zich per bus verplaatst van Amsterdam naar Enkhuizen. De tochtige eeuwenoude 'Dromedaris' vormt een prachtig dekor. Beneden in een koepelvormige ruimte repeteren de twee fanfares. Het geluid passeert de dikke houten deuren met gemak en dendert de wenteltrappen op tot in de kleine ruimte waar Jeroen zijn analyse voortzet.

„We zullen altijd een marge-orkest blijven, omdat we iets kinderlijks hebben. Diezelfde oenigheid betekent ook dat we ontzettend veel genaaid worden. Komen we ergens in de Achterhoek en dan moeten we in een grote circustent spelen voor drie jongetjes met een autoped. Hebben we vergeten voor publiek te zorgen. Of we staan op vijf december 's ochtends vroeg op een kleuterschooltje en mogen alleen even spelen als Sinterklaas binnenkomt. Niet meer dan een hal nummertje dus. Daar zijn we dan om half acht ons bed voor uit gekomen en door de sneeuw geploeterd. Dat soort dingen overkomt ons dus voortdurend. Dat is de droefheid die mij regelmatig overvalt als we weer eens staan te animeren in een buurthuis. Die charme vind je niet bij Veronica. Niet made in Taiwan, niet van plastic. Bij plastic denk ik meteen aan versterkers. Het is zalig dat we niet elektrisch versterkt hoeven te worden. Geen gesodemieter met roadies en met test-test-test. We komen, we pakken de toeter, stemmen en spelen. Dat geeft mobiliteit. We blazen op een rietje en slaan op een stukkie ijzer."

Graag blazen

Opeens spitst hij de oren en springt

overeind: „ik moet repeteren," roept hij, „van dit nummer ken ik het ritme nog niet!" En weg is hij. In de verte hoor ik het heldere geluid van zijn triangel.
Even later komt Eveline naar boven. Zij speelt bastuba. Of preciezer: een s-tuba. Het is een ritme-instrument met een prachtig geluid. „Bruin en wollig", zegt Eveline, „de smaak van bokbier." Het is ook een lust voor het oog, Eveline met de tuba om haar schouders en naast haar hoofd de grote kelk. Hoe is zij bij de fanfare en aan de tuba geraakt?
Eveline: „We hadden een aantal jaren geleden een manifestatie georganiseerd over de Lucky Luik en toen kwam de fanfare binnen marcheren en speelde een nummer van vier minuten. Ze straalden zoveel uit dat ik mee wilde doen. Ik ben met perkussie begonnen omdat ik nog nooit een instrument had bespeeld. Na verloop van tijd wilde ik heel graag blazen, maar welk instrument? Toen lag er opeens een tuba voor me klaar. 'Je wou toch toeteren,' zeiden ze, 'nou ga ja gang.' Ik had net zo goed toevallig trompet kunnen spelen of trombone, maar de tuba bevalt me prima, ik ben er niet alleen in gegroeid maar ook mee vergroeid. Ik vind het helemaal niet erg dat ik er geen solo mee kan spelen. Ik heb een bassist eens horen zeggen: als je naar een huis kijkt, zie je de stenen en niet het cement. Als je een orkest hoort, hoor je het totale geluid en de bassen hoor je niet. Maar zou het geluid van de bassen wegvallen dan stort het huis in elkaar. Dan is het cement weg. Bassen zijn nodig om de rest bij elkaar te houden."

Eveline is al zes jaar bij de fanfare. Ze volgde de opleiding HBO jeugdwerk en werkt tegenwoordig bij een kinderdagverblijf. Ze heeft een zoon van een jaar, samen met Ron die vroeger ook bij de Fanfare speelde. Behalve de vitale muziek, trekt ook het linkse stempel van de fanfare haar aan. Niet alleen de muziek zelf, maar ook voor wie er muziek gemaakt wordt, vindt zij belangrijk.
„Het geld dat we verdienen, gaat in de verenigingskas. Daar worden feesten, vakanties, de zaalhuur, de arrangeur en giften aan komitees zoals het Nicaragua-komitee van betaald. We hebben statutair vastgelegd dat de fanfare niet speelt ter ere en meerdere glorie van een politieke partij. Alleen voor Groen Links willen we de hand wel over ons hart halen. In het voorjaar gaan we naar Berlijn en het lijkt me geweldig om op de muur te spelen. We hebben al eens geprobeerd om Woensdrecht omver te blazen met duizend muzikanten samen, dus wie weet."

Komen we ergens in de Achterhoek en dan moeten we in een grote circustent spelen voor drie jongetjes met een autoped. Hebben we vergeten voor publiek te zorgen

Politiek tintje

Mark, komt erbij zitten. Hij is met z'n drieëntwintig jaar de jongste van de fanfare. Student natuurkunde en muzikant met ambities. Voor hem is de fanfare in de eerste plaats belangrijk vanwege de muziek, in de tweede plaats voor de sociale kontakten en in de derde plaats vanwege het politieke tintje. „Dat de fanfare links is, is niet de reden dat ik er in ben gegaan. Ik ben zelf wel redelijk links, maar sommige dingen spreken me niet aan. Soms vind ik het te fanatiek. Akties vind ik uitstekend, maar af en toe krijg ik het er ook benauwd van. Tijdens een demonstratie van Palestijnen tegen Israël, speelden wij. Daar stond ik achter. Opeens klommen er een aantal van hen op het podium, drukten ons naar achteren zonder een woord van dank en begonnen heel fanatiek te scanderen. Dat vind ik doodeng en dan denk ik: als zij nou de macht in handen hebben, zou het dan beter worden? Vervolgens hielden zij toespraken waarin het bestaan van Israël wordt ontkend en de joden hun land ontzegd. En ik ben zelf van joodse afkomst. Na dat optreden voelde ik me down."

Niemand kan zich voorstellen dat de fanfare wordt opgeheven. „Ik blijf er zo lang mogelijk in, want ik hou van de mensen," zegt Mark. „Iedereen wil dat ie blijft bestaan, en tot nu toe zijn we uit alle dalen gekomen." „Het enige dat ik me kan voorstellen is dat we met een knal uit elkaar gaan," zegt Eveline. „Een vreselijke ruzie, of dat we gezamenlijk beslissen om met de VUT te gaan." Voorlopig ziet het er niet naar uit. De mensen worden ouder, maar het geluid blijft jong en vitaal.
Beneden wordt nog steeds gerepeteerd. De jassen en dassen, die men in het begin vanwege de kou had aangehouden, gaan uit. Naarmate er meer wordt geblazen, stijgt de temperatuur. Er hangt een warme, vochtige lucht en een sfeer van broederschap.

Peter van Straaten

" HET IS VAN DIE DAME DAAR IN DE HOEK.
ER IS EEN BRIEFJE BIJ. ER STAAT OP:
"DON'T PLAY IT AGAIN, SAM" "

Adem en hartslag in een eeuwig moment

door Casper Vogel

„Nu iets heel anders", kondigde ze aan. Plechtige aanloop, als een schrijdende melodie van Händel, ik voelde het: wat er nog aan ijs was van binnen, smolt. Ik ervoer het tegendeel van angst, intense veiligheid. Een regel waarvan ik de herkomst niet kende, schoot me te binnen: „mij weer doen ademhalen". De stalen banden om borstkas en ziel geklonken lieten los. Mijn gedachten waren in Amsterdam bij Noortje, die zou komen op het bezoekuur. Zoals een schip de haven binnen vaart, vond de melodie haar evidente einde. Het was een gedeelte uit een der Concerti armonici van de Graaf van Wassenaar. Mevrouw Wijsenbeek ging de rij langs en richtte zich tot mij. Ze merkte dat iets uitbrengen me niet makkelijk zou vallen, en zei: „Probeer het maar." Tranen over mijn wangen, dat had ik in jaren niet meer gevoeld. „Wat vond u ervan, kunt u het zeggen?" Praten kon ik nauwelijks, maar het zwijgen ertoe doen zou geheel in tegenspraak zijn met wat ik voelde. Ze glimlachte, zoals een moeder naar haar baby. Kille duisternis had plaats gemaakt voor licht en warmte, de lentewind streek langs verijsde hellingen. Ik voelde een onbegrensd, mateloos geluk. „Wat ik ervan vind..." Lange pauze, tranen afvegend met de rug van mijn hand. „Dat het leven niettegenstaande al deze bittere, afschuwelijke ellende toch waard is geleefd te worden." Ik hoorde haar zeggen: „U bent beter, ik denk niet dat ik mij vergis. Over een paar weken bent u hier weg."

Het keerpunt in ‚Ver heen', het verslag van professor P. Kuiper van zijn eigen psychotische depressie, is het indrukwekkendste voorbeeld dat ik ken. Als begin van herstel en wederopbouw vertoont dit dieptepunt kenmerkende overeenkomsten met de hoogtepunten die Maarten 't Hart, in navolging van Proust, noemde: het eeuwig moment. Hij citeert een paar voorbeelden: „In ‚Un amour de Swann' hoort Swann een vioolsonate en daarna wordt ons het volgende meegedeeld: „Misschien omdat hij de muziek niet kende, had deze zo'n overrompelende indruk op hem gemaakt, gevoelens in hem opgewekt, die ondanks de verwardheid ervan, misschien wel de enige zuiver muzikale, grenzeloze, volmaakt oorspronkelijke, niet tot een ander soort te herleiden gevoelens zijn. Een dergelijke ervaring is iets als ‚een eeuwig moment'."
We worden er door 't Hart aan herinnerd hoe veelvoudig deze ervaring (Nietzsches ‚gelukzalig moment') in de literatuur beschreven wordt. In Carson McCullers „The heart is a lonely hunter" bijvoorbeeld beseft de hoofdpersoon, 's nachts in een tuin heimelijk luisterend bij een open raam, in één ogenblik hoe de muziek van Beethovens „Eroïca" samenvalt met „haar zelf, het echte, ware zelf". De muziek omvat ineens al haar plannen en gevoelens.

Theun de Vries typeert het in „Motet voor de kardinaal" zo: „Ik stond na enkele minuten al te beven op mijn gesleten zolen, het zweet brak mij uit, hier gebeurde wat ik niet voor mogelijk gehouden had. Dat de macht van de muziek onbegrensd is, had ik steeds meer vermoed dan geweten; nu ervoer ik het in eigen persoon, voor eens en altijd. (...) En de stemmen zongen onaflatend door mij heen; ze bewogen in mij als krachten van mijn lichaam, ze vervulden mij in hart en nieren; zij waren bezig mij te herscheppen."
Zelf schetst 't Hart in „Stenen voor een ransuil" het smartelijk en gelukzalig gevoel dat de hoofdpersoon treft als plotseling het lijkt „alsof de muziek van Franck in hem binnendrong, hem beroerde, hem veranderde."

Bim-bam

Van andermans hoogtepunten kun je niet genoeg krijgen, maar intussen dringen een paar vragen zich op. Wat hebben al die hoogte- en dieptepunten te betekenen voor de ruimte ertussen. Wat is het toch dat muziek teweeg brengt. Hoe kunnen luchttrillingen voor emoties zorgen en wat gebeurt er eigenlijk in mijn hoofd. En natuurlijk: waar zitten die momenten in mijn eigen leven?
Begint het al als kleuter, met een voetenbankje als accordeon voor de borst een liedje van de radio naspelend? Of met vijf, zes jaar; op de grond liggend bij de radiospeaker; Beethovens „Pastorale" op een kolengestookte zondagmiddag? Wie weet verklaart zoiets alleen maar de latere afkeer van het rethorisch gedram in zijn laatste symfonieën. Begon het allemaal nog eerder, met hartslag en klanken in de baarmoeder? Met de ritmiek van dag en nacht?

Zoveel herinneringen zijn bij nader inzien mijlpalen in de eigen geschiedenis. Palmzondagen als jongenssopraan in „de Mattheüs",

onder Van Beinum. Het huiveringwekkende zweven dat je voelde als alles tegelijk zo klopte bij de inzet van de koralen. „O Mensch, bewein 'dein ' Sünde grosz"; was dit het echte, „volwassen" leven? Het wonder van ontzag voor een vol Concertgebouw en de almacht die afstraalde van de dirigent, die na afloop ook nog zo'n aardige meneer bleek te zijn.
Twaalf jaar. Bim, bam, bim, bam, liebe nur Gott, Mahlers Derde, weer met Van Beinum en een zangeres, helemaal uit Canada! Vreemde muziek, klanken die bijbleven tot jaren later het woord „geprangd" eraan blijft kleven. Zenuwenmuziek, noemt mijn liefste het thuis *(mag dat in godsnaam uit!?)* terwijl ik een brok doorslik.
De Volksmuziekschool, geharnaste blokfluitlessen, waaruit bevrijding pas mogelijk was bij een nieuwe leraar, thuis op tweehoog, waar het een gezellige rotzooi was en je, als je dat liever wilde, je ook op trommels en xylofoon mocht uitleven. Een schoolband, met als bas een theekist, op de bagagedrager aangesleept vanaf de Oostelijke Handelskade. De vooruitgang via krantewijk en vooral nieuwjaarsfooien tot een „echte" triplexbas, waarmee zoete triomfen worden gesmaakt in een jazz-kwartet. Tot en met de meer dan een eeuw oude, prachtig klinkende contrabas van het Soester Symfonie Orkest, iedere maandagavond, twee uitvoeringen per jaar.
Zoveel meer momenten, huiveringen van geluksgevoel, en zo vaak gevolgd door verbazing en melancholie.

Wonderland

Het zelf muziekmaken schept onvervangbare sensaties, maar voor een „eeuwig moment" is het geen voorwaarde. Dat komt onverwacht, als een donderslag bij heldere hemel.
Ineens kan het bekende weer nieuw worden. Als door een schicht getroffen zette ik jaren geleden de auto stil om m'n oren te kunnen geloven. Gustav Leonards revolutionair snelle interpretatie van Bachs 3e Brandenburgs Concert, dat je te goed denkt te kennen om nog écht verrast te kunnen worden. Beethovens Tweede, onder Frans Brüggen; idem.
Maar ook het nieuwe kan plotsklaps als bekend aanvoelen. Een dikke sluier valt onverwacht terzijde, luisterend naar jazzpianist Cecil Taylor. Tevoren wel intrigerende, maar duistere klankregens bieden ineens uitzicht op een land zonder afmeting, warmte zonder temperatuur, tijd zonder klok. Het moet het gevoel zijn van Alice in haar val naar Wonderland.

Het overkomt je, maar bij afwachten alleen hoeft het niet te blijven. Eigenlijk kon ik het niet verkroppen dat een muziekliefhebber als ik niet van Schönberg hield, waardoor de waarde van de daaropvolgende eeuw muziek goeddeels verborgen bleef. Waarom zou mij niet kunnen overkomen, wat er gebeurde met mensen aan wie ik me graag spiegelde?
De truc werkte: Schönberg zelf achterna gaan. Zijn „Verklärte Nacht", gecomponeerd vóór zijn overgang naar atonaliteit vond ik vreemd, maar ook wel mooi! Nog een keer luisteren, en de „vreemde" klanken kregen mij gaandeweg in hun ban. Onvoldoende nog om een paar jaar later Lulu, opera van Alban Berg, op televisie langer dan een kwartier uit te houden. Weg met die krankzinnige noten! Wat is hier aan de hand? Anderhalf uur later weet ik dat precies, maar kan het niet uitleggen. Want, misschien onbewust aangesproken, in elk geval nog een beetje nieuwsgierig hoe het er in dat gekkenhuis voorstond, werd de knop na een tijdje toch weer ingedrukt en bleven wij tot het eind gekluisterd zitten, ontroerd door het drama dat zich voor en in ons afspeelde.

Inzicht

Soms lijkt het wel of er iets van belang te zeggen valt over het luisteren naar muziek, maar uiteindelijk blijft alles gevoelsmatig toch steken in woorden, buitenkant. Beschrijvingen die met de ervaring maar niet kunnen samenvallen. Verklaard word er veel en uit menig gezichtspunt. De waarheid over het eeuwig moment komt er niet dichterbij mee. Die wordt iedere keer weer éénmalig door één persoon beleefd. Physica wijst de weg naar frekwenties en boventonen, naar akoestische fenomenen en raadselachtige getalsverhoudingen. Na mythologische en theologische verklaringen toonde de biologie aan hoe ritme en klank al voor de geboorte deel van ons leven zijn. Ethnomusicologie zocht langs andere weg naar het geheim van de overslaande vonk. Door vergelijking van uiteenlopende kulturen begrijpen we naast de enorme verschillen vooral ook de fundamentele gemeenschappelijke trekken in de herkomst van muzikale ideeën en gebruiken, soms ver teruggaand in de tijd.

En toch. Als alle nadenken over muziek iets oplevert, kan dat volgens de Engelse componist Michael Tippett beter inzicht dan begrip worden genoemd. Alle diskussie over wat kunst is, of waar kunst over gaat, kan niet preciseren wat de betekenis is van deze woorden. Dat zal eerder lukken, denkt hij, als we ons afvragen wat kunst teweeg brengt.
Kunstwerken zijn verbeeldingen, gebaseerd op waarnemingen van een innerlijke gevoelswereld, geladen met diepere emoties, intuïties, waarden en oordelen. Als muziek een taal is, houdt deze taal zich uitsluitend bezig met de innerlijke wereld. Maar waar ligt precies de grens tussen innerlijke ruimte en tijd en „de buitenwereld". Vooral als het laatste in het eerste herkenbaar is brengt zo'n tweedeling nieuwe problemen met zich mee.

Het kan nog ingewikkelder. Het begrip tijd speelt stellig ook een rol in het denken over schilderkunst, zo goed als muziek, die zich hoofdzakelijk in de tijd afspeelt, ook niet zonder ruimte denkbaar is. Zo dreigen begrippen, al mijmerend over hun betekenis, langzaam door elkaar te schuiven en neemt een poging tot nuchtere analyse gaandeweg de vluchtige vorm aan van klinkende muziek.

Wat brengt muziek teweeg? Het feest van de herkenning, ja. „Waarom eerst en meteen het vertrouwde?" roept Kees Fens uit in zijn Volkskrant-column. „Alle lezen lijkt toch op het verlangen van herlezen gericht. En misschien op het hervinden van geluk of ontroering, en dat is waarschijnlijk hetzelfde." Sinds hij op school voor het eerst Antigone van Sophocles zag, let hij bij elke uitvoering of nieuwe vertaling op dezelfde rei waardoor hij destijds voor het eerst zo getroffen was. Luisterend naar muziek leeft veelvuldig hetzelfde verlangen naar de „tweede ontroering"; een mogelijkheid die Vestdijk bestreden heeft: men raakt slechts ontroerd door de gewekte herinnering aan de eerste ontroering.
Zo beschouwd ligt de herkenning niet eens zo ver weg van de verkenning. De mogelijkheid, lust misschien, tot exploratie van het eigen innerlijk, op zoek naar nieuwe ervaringen en ontroering. Drijfveer, zuigkracht, wat is het?

Onverbiddelijke grens

Een treinreis van Arnhem naar Middelburg duurt lang genoeg om Tippetts gedachtengang per walkman te toetsen. Pièce de résistance: Pelléas et Mélisande van Arnold Schönberg, naar een

toneelstuk van Maurice Maeterlinck (dat ik niet ken). De eerste maten, toevallig ergens voor 't eerst opgevangen, riepen een paar weken geleden spontaan diepe gevoelens van dreiging, treurnis en tegelijk absolute schoonheid op. Meteen gekocht dus. Thuis bood het stuk ook veel spanningen, waardoor ik mij er toen gaandeweg meer voor afsloot.
Toch is het terugverlangen naar die eerste maten sterk en met een snelheid van 120 km per uur verplaats ik mij heen en weer over de onverbiddelijke grens van luisteren/voelen en denken/schrijven. Beleven en beschouwen, aktiviteiten die elkaar gelijktijdig uitsluiten, maar in wisseldienst iets kunnen opleveren.
Eerst noteer ik de associaties die achter elkaar opkomen. Maeterlinck: het zware symbolisme van rond de eeuwwisseling, donker eiken lambrizeringen, heren gehuld in sigarenrook, dikke hoge leren fauteuils met anti-makassars. Gezeten burgerij met tijd voor zwaarmoedige sprookjes. Als puber heb ik voor een vriend nog eens geprobeerd een paar pagina's van l'Oiseau Bleu te vertalen. Het ligt in een map vol jeugdherinneringen die ik met elke verhuizing achter me aan sleep.
Schönberg. Wat borrelt er op. Van oudsher: modern/lelijk, onbekend/onbemind. Nu: gewild avontuur met gesloten ogen, loswoelende beelden, gevoelens; zwaarmoedige prikkeling. Het Wenen van 1900, Freud, ontdekkingsreis ooit verboden, want beangstigende gebieden. De wortels van de waterlelie, zei mijn vader altijd met een toon van „denk erom je moet het zelf maar weten of je daarin wroeten gaat."

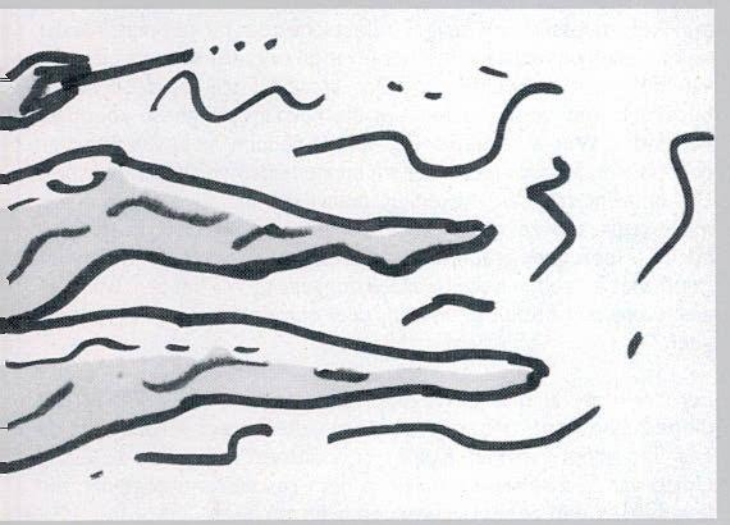

Zucht

Dan de gedachten en beelden die opkomen bij het luisteren naar Pelléas et Mélisande. Koptelefoon op, verstand zoveel mogelijk uit.
Weemoed, die althobo; onontkoombare weemoed. Flarden, versmelting, opeenvolging, uiteenspatten, verstoring en herstel. Grondzeeën. Wolkenvelden tegen een gekleurde avondhemel, als in een versneld afgedraaide film. Later maanlicht, bleek, zilver. Geur van vochtige bosgrond, verdriet. Schrik.
Station Oss, alsof ineens de kraan van een koude douche opengaat. Opnieuw de band aan.
Almaar die toon. Koraalachtige flarden. Klarinet/alt omspelend, hobo hoog zwevend, celli/bas antwoorden. Hoorns – tijdloos massief; toch ijle voorafschaduwing? Tertsreeksen. Onrust, tinteling (...).
Elkaar onderbrekende mededelingen van wat? Dromerige fluit, balletachtig. Verkleurende akkoorden. Opgebouwd verlangen naar rust, weldadig beloond met cello/viool verweven melodie. Idylle? Nee, dit is niet werkelijk. „Het is niet waar wat je wilt voelen", valt me als zinnetje in.
Grote trom klopt zwaar, instorting, geweld. Innerlijke strijd van emoties. Midden in kolkende strijkerszeeën vulkanische uitbarsting van koper. Schrik! (maar clean!)
Tot rust gekomen, weer beginmotief. Akkoordvervlechting omhoogstuwend. Althobo. Weer zo'n zinnetje: „Als het zo moet zijn, dan wil ik dat het mooi is". (?) Pulserend, vitaal (pauken). Langzaam meer rust in dynamiek. Onrust opzuigende harparpeggio's – dalende (kwint?) reeksen, alsof in langzame golfbewegingen een inzicht neerdaalt.
Inwendige omkeringen van de harmonie, breed uitstromend. „Hier is het wezenlijke punt bereikt", denk ik bij me zelf. „Hier gaat het om."
Wagneriaans naspel sluit direkt aan. Epiloog met beginmotief, weer brede verkleuringen; opeens oplossende akkoorden. Laatste keer, voel ik, opstuwing tot climax, melodische thematiek, direkt oplossend in breed uitzicht, gevoelsruimte, waarin de vragen uit het stuk naklinken, uiteenwaaien, tot vlak voor het slotakkoord.

Ik ontcijfer mijn slotnotities uit een voortsnellende trein: „Veel gezucht. Heel emotioneel stuk dat ook met mezelf te maken heeft; weet nog niet helemaal hoe. Eerste keer erg bevestigend, trok het me verder weg in een depressieve stemming (verkeerde moment?). Tweede keer, paar weken later, hoor ik de opbouwende kracht er veel beter in, ga struktuur ervaren. Derde keer gisteren, op weg naar Arnhem, moe van een week vol inspanningen. Had me voorgenomen dit te doen voor stuk in Humanist. Vanochtend vroeg, stille zondagochtend, uitkijkend over Sonsbeek; schitterende afwisseling van zon en regenwolken („opklaringen" zegt te weinig) 4e keer. Vijfde hierboven, meeschrijvend."

Groter geheel

In Zeeland herlees ik Tippett:
„Symfonische muziek, in de handen van grote meesters belichaamt waarlijk en volledig de andere ongeziene, ongeproefde innerlijke levensstroom. Door naar zulke muziek te luisteren is het of we weer één geheel worden, in weerwil van alle onzekerheid, gebrek aan samenhang, onvolledigheid en betrekkelijkheid die het dagelijks leven kenmerken. Dit wonder wordt bereikt door onderwerping aan een georganiseerde stroom, een overgave die ons plezier geeft en ons uiteindelijk verrijkt. Dit komt doordat deze stroom niet louter de beweging van de muziek is, maar een betekenisvol beeld van de innerlijke levensstroom.
De muzikale compositie heeft allerhande hulpmiddelen nodig om zo'n beeld op te roepen. Toch, als de perfekte uitvoering, onder de ideale omstandigheden ervoor zorgt dat wij de innerlijke stroom „achter" de muziek direkt bevatten, zijn alle hulpmiddelen terstond van geen belang; wij zijn ons er niet meer van bewust."

Da capo. We zijn weer terug bij af. De verwondering over de aard van de ervaring die muziek in ons kan losmaken. De gevoelsverbinding met wat? Innerlijke levensstroom, zegt iemand, die er alleen maar op kan hopen verstaan te worden.
Een volstrekt ongewoon bewustzijn, een werkelijkheidsbeleving van een ander karakter (om niet te zeggen andere orde), met konventionele begrippen niet te grijpen. Of het zou moeten zijn in termen die we kennen uit de mystieke, religieuze ervaring, waarvoor ook kenmerkend is een gevoel van betrokken zijn op, meer nog: deel uitmaken van een groter geheel, een totaliteitsgevoel dat de dagelijkse, rationeel te „definiëren" werkelijkheid te buiten gaat.

Erich Fromm heeft in dit verband voldoende duidelijk gemaakt waarom vanuit een humanistische oriëntatie niemand hoeft te schrikken van het in verband brengen van de muzikale beleving met de mystieke en religieuze ervaring. In „Psychoanalyse en religie" noemt hij het mystieke denken als één van de machtigste uitdrukkingen van het humanistische en democratische element in de christelijke en joodse geschiedenis.
„De mystici waren diep overtuigd van de kracht van de mens, zijn gelijkenis met God, en van het idee dat God de mens evenzeer nodig heeft als de mens God; zij vatten het woord, dat de mens is geschapen naar het beeld van God, op als de fundamentele identiteit van God en

mens. Niet vrees en onderwerping, maar liefde en bevestiging van eigen kracht vormen de basis der mystieke ervaring, God is niet een symbool van macht over de mens, maar van de eigen kracht van de mens."

Ontplooiing

Abraham Maslow, een andere spraakmakende humanistische psycholoog, had ook een scherp oog voor het verband tussen momenten van buitengewoon intense gevoelsbeleving en de plaats die mensen voor zichzelf opzoeken in wat wij uiteindelijk zien als de totaliteit waarin hun leven zich afspeelt.
Eind zestiger jaren ging Maslov zich verdiepen in de psychologie van de gezonde, kreatieve mens. Niet het ziektebeeld interesseerde hem primair, maar de vraag hoe mensen de mogelijkheden die zij in zich dragen ten volle tot ontplooiing kunnen brengen.
De „eeuwige momenten" van Proust en andere luisteraars vertonen grote verwantschap met de door Maslow onderzochte en beschreven „top-ervaringen", plotselinge ogenblikken van geluk en vervulling. Hij stelt dat de daarbij gekonstateerde „Z-waarden" („intrinsieke waarden van het Zijn") tot op zekere hoogte dezelfde zijn als de waarden van het „goede" kunstwerk, of de natuur in het algemeen, of de goede buitenwereld. Volgens hem liggen deze hoogste waarden besloten in de menselijke natuur zelf en is het dan ook daar dat ze dienen te worden ontdekt. Maslow noemt als zulke waarden o.a.: waarheid, schoonheid, goedheid, gaafheid, uniekheid, voltooiing, onafhankelijkheid, speelsheid.

Elders („Religie en topervaring") levert Maslow de zoveelste denkbare variatie op het eerder vermelde thema van Fromm: *„In de mate waarin alle mystieke of topervaringen in essentie dezelfde zijn en altijd dezelfde geweest zijn, zijn alle godsdiensten in essentie dezelfde en altijd dezelfde geweest."* Om daaraan even later lakoniek toe te voegen: *„Kortom, georganiseerde godsdienst kan beschouwd worden als een poging topervaringen over te brengen aan niet-toppers, ze toe te passen, enzovoorts. Om het nog moeilijker te maken valt deze taak vaak toe aan niet-toppers."*

Eigen inspanning

Maar strookt het met onze beleving van de werkelijkheid om in de eigen levensoriëntatie je te spiegelen aan louter „toppen"? Tegenover Maslows optimisme en hooggegrepen idealisme mag op goede gronden ook aandacht worden geschonken aan „diepe dalen", negatieve existentiële waarden; net zo goed als aan de maatschappelijke kontext waarin ons leven zich onontkoombaar afspeelt.
Viktor Frankl, psychotherapeut in Wenen, wiens leven is getekend door ervaringen in het concentratiekamp, treft in de levenservaring voor het onvermijdelijke lijden een zinvolle funktie aan. Hij vervalt daarmee niet in de traditionele christelijke moraal, maar ziet deze zingevingsmogelijkheid als totaal afhankelijk van de keuze die het individu weet te maken, ook onder de meest benarde omstandigheden. „Betekenis van het leven kan niet gevonden, maar moet gegeven worden". Eigen inspanning is essentieel, volgens Frankl. Dat is nog eens wat anders dan de topervaring die je volgens Maslow – onder voorwaarden – kado krijgt.

Daarbij heeft muziek wel in belangrijke mate, maar zeker niet per definitie en uitsluitend zijn „heilzame" (= „heelmakende") uitwerking door en vanuit het bekende. Natuurlijk, dat werkt herstellend, bevestigend. Het effekt is dat van de terugkeer naar oude, vertrouwde plekken in een vroegere woonplaats of eerdere vakantie. De behaaglijkheid die ervaren wordt heeft te maken met de veiligheid van je ergens vertrouwd weten, de weg kennen, een taal spreken. Het bevestigt de mogelijkheid ergens op te kunnen terugvallen, je temidden van zoveel onbekendheid, duisternis en niemandsland, voldoende enigszins thuis te voelen.
Maar het omgekeerde is ook mogelijk en kan weldadig uitwerken: juist vanuit betrekkelijke zekerheden erop uit te trekken. Iets te doen met de prikkeling die uitgaat van het nieuwe, onbekende, bijvoorbeeld een muziekstuk. Wie zich hierdoor laat uitdagen, weet ook wat het betekent een antwoord te vinden, niet zelden een stellingname. Die ervaring bevestigt je niet minder in je bestaan. Hij scherpt je bewustzijn als iemand die behalve te leven vanuit het vertrouwde, ook zelf nieuwe grond onder de voeten kan krijgen. Zo'n bezigheid onderhoudt je leven, maar kan het tegelijkertijd weer een beetje veranderen en daardoor bevestigen zoals het in de kern wordt aangevoeld.

Benauwdheid

De kontrasterende uitgangspunten van Maslow en Frankl roepen tegen de achtergrond van Kuipers terugblik tenslotte nog een gedachte op, hier verder niet uitgewerkt. Muziek blijkt in staat te zijn om het kontakt met ons diepste of hoogste zelf te leggen. Dat verklaart het gebruik van muziek in therapeutische situaties; het kan het genezingsproces dienen. Daargelaten de vraag waar ziekte eindigt en gezondheid begint, zal ieder toch het erover eens zijn dat het beter is te voorkomen dan te genezen?

Als tegen het eind van „Ver heen" prof. Kuiper terugziet op zijn genezingsproces, stelt ook hij met nadruk dat kunst voor hem niet dient om zich op „het Hogere" te richten, of om lagere begeerten, afkomstig uit het boze lichaam te bestrijden.
Kuiper herinnert eraan hoe in kunstuitingen het ritme van lichamelijke processen aanwezig is. Nietzsche zegt hij nog eens na, dat de ritmen in ons lichaam, van het levende organisme, in de uitingen van de geest aanwezig zijn. Dan staat hij stil bij de centrale betekenis van de adem funktie, die lichaam en geest voedt en verbindt. *„Wat is benauwdheid, ook de benauwdheid van angst en depressie anders dan niet meer vrij kunnen ademen? Weinig uitspraken omtrent schilderij, tekening, bouwwerk of uitvoering van een muziekstuk zijn zo vernietigend als de woorden: „het heeft geen adem". Het is goed eraan te herinneren dat in vele talen „adem" en „ziel" met hetzelfde woord worden aangeduid. Wij hebben, wanneer ziekte ons niet opsluit in onszelf, deel aan de adem die alles leven geeft."*

Een trein zet zich in beweging. Een muziekstuk eindigt in een diepe zucht, waarin de andere werkelijkheid weer verdampt in de ene. De adem van Piet Kuiper condenseert in tranen als Graaf Unico van Wassenaars muziek in hem resonerend zegt dat zijn leven weer een geheel geworden is en zin heeft.
Onder een concert valt de omgeving ineens weg, er is geen plaats, geen tijd, geen gedachte. Wat achteraf misschien gezegd kan worden: een dagdroom, een gevoel van even samen met alles te vallen, een kortstondig bestaan als tijdloos wezen.
Kan ook thuis gebeuren, onder het ramen lappen.
Tussen de toppen en dalen, wie weet eeuwige momenten, ligt een gevarieerd, voor je het weet uitdijend landschap, waarin het dagelijks bestaan vervaagt. Het is vertrouwd terrein, je voelt je er veilig. Maar je kúnt, vertrouwend op ingebouwd kompas, als je wilt hier de horizon voorbij.

Casper Vogel
(direkteur van het Noordhollands Philharmonisch Orkest)

Bronnen:

P. C. Kuiper – Ver heen. Verslag van een depressie, Den Haag, 1988
Maarten 't Hart – Het eeuwige moment, Amsterdam, 1983
Henk Smeijsters – Muziek & Psyche, Assen, 1987
Erich Fromm – Psychoanalyse en religie, Utrecht, 1969
Abraham Maslow – Religie en topervaring, Rotterdam, 1974 – Psychologie van het menselijk zijn, idem
Viktor Frankl – Heeft het leven zin? Rotterdam, 1981
Michael Tippett – Towards the condition of music (in: The Humanist Frame, London, 1965)
Kees Fens – Cultuur, de Volkskrant, 13-10-89
Arnold Schönberg – Pelléas et Mélisande, Opus 6, 1902/1903, Orchestre de Paris/Bahrenboim CBS CDMK 38557, 1984

Het leven van de muziek stroomt in de melodie, of in meerdere melodieën gelijktijdig. Het belangrijkste is om de levensstroom, de innerlijke betekenis ervan, niet te veranderen en te vervalsen – zoals het voor een mens de belangrijkste opgave is om, vóór alles, trouw te blijven aan zichzelf en aan zijn roeping.

Ludwig van Beethoven

Muziek
is een tweede openbaring
van de wereld,
het onuitsprekelijk klinkende
geheim
van het zijn.

Richard Wagner

O, Muziek! Een melodie valt je in; je neuriet het zachtjes, alleen van binnen, je wezen gaat er in op; het dringt door in al je krachten en gevoelens, en zolang het in je leeft lost het al het toevallige, slechte, grove en droevige in je op; het brengt jou en de wereld in harmonie; het maakt wat je bezwaart licht en geeft het verlamde vleugels! Een eenvoudig wijsje is tot dit alles in staat.

Hermann Hesse, 1910

Tom

Liesbeth Sluiter

Optreden van Queen Ida

COUVEUSE-BABY GEDIJT BETER OP DISCOMUZIEK

Stevige 'discomuziek' in de couveuse kan waarschijnlijk de ontwikkeling van te vroeg geboren kinderen stimuleren. Twee keer een uurtje muziek met een strak ritme per dag blijkt de ademhaling te verbeteren, zodat kinderen minder lang afhankelijk zijn van kunstmatige zuurstoftoediening.

„Het klinkt misschien een beetje cru, discomuziek in de couveuse", zegt de Amsterdamse kinderarts mevrouw H. E. Loggers. Maar het werkt beter dan klassieke muziek of zogenaamde easy listening in de couveuse. En beter dan helemaal geen muziek. Ze houdt voorlopig nog wel een slag om de arm in haar onderzoek, omdat er tot nu toe nog maar een handjevol kinderen is onderzocht. Bovendien vormen deze kinderen zeer moeilijke proefpersonen.

Deze kinderen zijn nog zo pril, dat ze voor alles gevoelig zijn. Het is bijna een onmogelijk karwei om het effect van één externe prikkel te meten. We kunnen in dit stadium nog niet bewijzen dat muziek een therapeutisch effekt heeft. Maar de aanwijzingen zijn heel sterk", aldus Loggers. Het onderzoek duurt nog minstens een jaar, verwacht de arts.

De oorspronkelijke gedachte was om de te vroeg geboren kinderen wat meer komfort te geven. In de couveuse missen deze kinderen veel van de normale prikkels uit de omgeving, zoals lichamelijk kontakt, daglicht en geluid. Uit eenvoudige proeven met muziek in de couveuse bleek al gauw dat muziek niet alleen het komfort verhoogde, maar ook een gunstig effekt had op de ademhaling. Vooral de zuurstofspanning in het bloed verbeterde aanzienlijk.

Volgens Loggers is dit niet alleen maar een leuk extraatje voor de baby. Ook kinderen die al 'langer' in de couveuse liggen, hebben vaak extra zuurstof nodig. Maar daaraan kunnen grote nadelen zitten. Een kind kan er schade aan de ogen of de longen aan overhouden. Daarom proberen kinderartsen de extra zuurstoftoediening zo minimaal mogelijk te houden. Als met behulp van muziek een kind eerder op eigen houtje kan ademen, is de kans op beschadigingen veel kleiner.

Sinds een half jaar voert het AMC nu een gestructureerd onderzoek uit naar de mogelijkheden om met muziek de ontwikkelingen van couveusekinderen te verbeteren. Aanvankelijk gebeurde dat met rustige achtergrondmuziek. Maar voor de couveusekinderen was die muziek toch te onrustig. Het tempo, de frekwentie en dergelijke varieerden teveel. Het AMC schakelde daarop muziektherapeuten in, die speciale muziek hebben samengesteld voor de babies. De meest geschikte muziek blijkt een soort discomuziek te zijn, met een strak ritme dat twee keer zo snel is als de ademhaling van het kind. Omdat de apparatuur in de couveuse relatief veel lawaai maakt, moet de muziek vrij hard staan om daar bovenuit te komen.

Dat lijkt een dolle boel te worden, maar mevrouw Loggers verzekert dat dat wel meevalt. „Het is ook weer niet zo dat ze de couveuse uitswingen, hoor. Het blijft al met al vrij bescheiden."

In de proefopstelling die nu in het AMC staat, krijgen de baby's via twee boxen aan het voeteneinde anderhalf uur muziek te horen. In die tijd en ook in de anderhalf uur daarna worden allerlei metingen verricht, onder andere van hartslag en ademhaling. Loggers denkt niet dat het zin heeft om de kinderen 24 of 12 uur per dag muziek te laten horen. De metingen zullen echter moeten uitwijzen wat dan wel de meest optimale dosis is. Waarschijnlijk ligt die bij anderhalf tot twee uur per dag.

(Bron: Trouw, 8/9/'89)

VOOR BABY NAAR DE MUZIEKLES

Op de Enschedese Muziekschool wordt een kursus muziek en zang voor ouders met baby's gegeven. *In tien lessen worden zij vertrouwd gemaakt met versjes en muzikale spelletjes* die passen bij de ontwikkelingsfase van deze jonge kinderen.
M. Albers kwam op het idee door haar ervaringen met kinderen die naar de kleuterschool gaan. Zij produceren tijdens het zingen vaak niet meer dan 'bromgeluiden'. Volgens Albers hebben deze kinderen een lage stem omdat ze die niet optimaal hebben gebruikt. In de kursus leren ouders de muzikale ontwikkeling van kinderen te stimuleren. Bovendien krijgen zij te horen met welk liedje of versje zij hun kinderen een plezier kunnen doen. „Muziek via radio of tv spreekt baby's nauwelijks aan", weet Albers. (Bron: Trouw, 3/3/'89)

CD OVERTROEFT LP EN CASSETTE

De Compact Disc (CD) heeft de strijd met de langspeelplaat (LP) en cassette in zijn voordeel beslecht. Dit jaar heeft de CD een verkoopaandeel van 80 procent bereikt op de totale geluidsdragersmarkt van CD's, muziekcassettes, LP's, vinyl- en maxi-singels. Het aandeel van de LP's is gedaald tot 12 procent.Volgens Jan Gaasterland, directeur van de Stichting Collectieve Promotie Geluidsdragers (CPG), zal er „toch wel een kleine markt voor liefhebbers van zwart vinyl blijven bestaan". Wel gelooft hij dat klassieke LP's binnen drie jaar van de Nederlandse markt verdwijnen.
Het idee dat mensen gedwongen worden een CD-speler te kopen verwees hij naar het land der fabelen. Als er in Nederland geen LP's meer gemaakt worden, zullen er volgens Gaasterland „nog lange tijd" LP's uit andere landen leverbaar zijn. In veel landen is er nog nauwelijks een CD te koop.
Afgezien van Japan is de CD in Nederland het meest geïntegreerd in de samenleving. In 1988 had ongeveer 28 procent van de Nederlandse gezinnen een CD-speler. Dit percentage is het afgelopen jaar gestegen tot bijna 40 procent. De stichting verwacht dat in 1990 meer dan de helft van de Nederlandse „woon-eenheden" een CD-speler in zijn bezit heeft. (Bron: De Volkskrant)

Yvonne Kroonenberg

FAN

De jeugd duurt maar kort. Tot een jaar of acht mag je naar kinderliedjes luisteren, daarna moet je kiezen.
„Hou je van Cliff of van Elvis?" vroeg Sientje Spaans, terwijl ze een priemvinger tegen mijn trui duwde. We zaten in de derde klas van de lagere school en Sientje was de baas. Zij hield van Cliff en ik niet van haar, dus zei ik Elvis. „Blááááh!" riep Sientje en keerde zich vol walging van me af.
Helemaal ongelijk kon ik haar niet geven, maar Cliff Richard was nog erger dan Elvis. Later vond ik Elvis trouwens wel goed. Na de Cliff-Elvis tijd kwamen de Beatles en de Rolling Stones. Als je voor de Beatles koos, was je nog niet klaar, want dan moest je nog een lievelingsbeatle uitzoeken. De meesten vonden Paul het leukste, die was zo knap om te zien. John Lennon was interessant want die schreef gedichten en George was voor de mensen die een originele keuze wilden maken. Niemand koos Ringo. Ik kon niet kiezen. Ik vond de Beatles te keurig. Ze hadden wel lang haar, maar ze waren zo vrolijk, zo harmonieus. Ik werd fan van de Rolling Stones. Tussen de leden van de Stones werd geen onderscheid gemaakt. Die waren allemaal even lelijk en gedichten schrijven deden ze ook niet.
De keus die je toen maakte is heel belangrijk, want hij blijft je je leven lang achtervolgen.
„Van wie was jij fan?" vroeg een twaalfjarig meisje. Ze had de blik van een kettervervolger in haar ogen, maar ik was niet bang, want ik zit goed. Ik heb maar twee jaar echt op de hitparade gelet, in 1964 en in 1965, daarna begon de popmuziek me te vervelen. Maar wat hoor je nog iedere dag op de radio, de televisie en in alle spijkerbroekenwinkels? Die muziek! Ik kan alle teksten nog meezingen.
Maar dat is niet alles, ik heb nog meer. Toen ik zestien was woonde ik in Den Haag, waar in die tijd drieduizend bandjes opereerden. Van de meeste daarvan is nooit iets terechtgekomen, maar sommige hebben het eeuwige leven. De Q65 is al twee keer uit zijn as herrezen en de Golden Earring en Livin' Blues bestaan nog steeds. Onlangs las ik een artikel in de krant over de Haagse rythm & blues waarin ook de Sandy Coast genoemd werd, de oude Sandy Coast uit Voorburg. Ik was ze niet vergeten. In Voorburg had je indertijd blueskelders, dat waren berghokken onderin treurige flatgebouwen waar bluesplaten gedraaid werden en wij zwijgend zaten te somberen. Uit die bijeenkomsten kwamen bluesconserten voort en de Haagse Rythm & Bluesbands. Een jaar of vijf geleden of misschien iets langer, is de eerste Haagse Beatnacht gehouden, een reünie.
Mijn kop eraf als er geen rage komt, een Haagse Rythm & Blues Revival, die alle verloren jaren goedmaakt.
Met terugwerkende kracht word ik hypermodern.

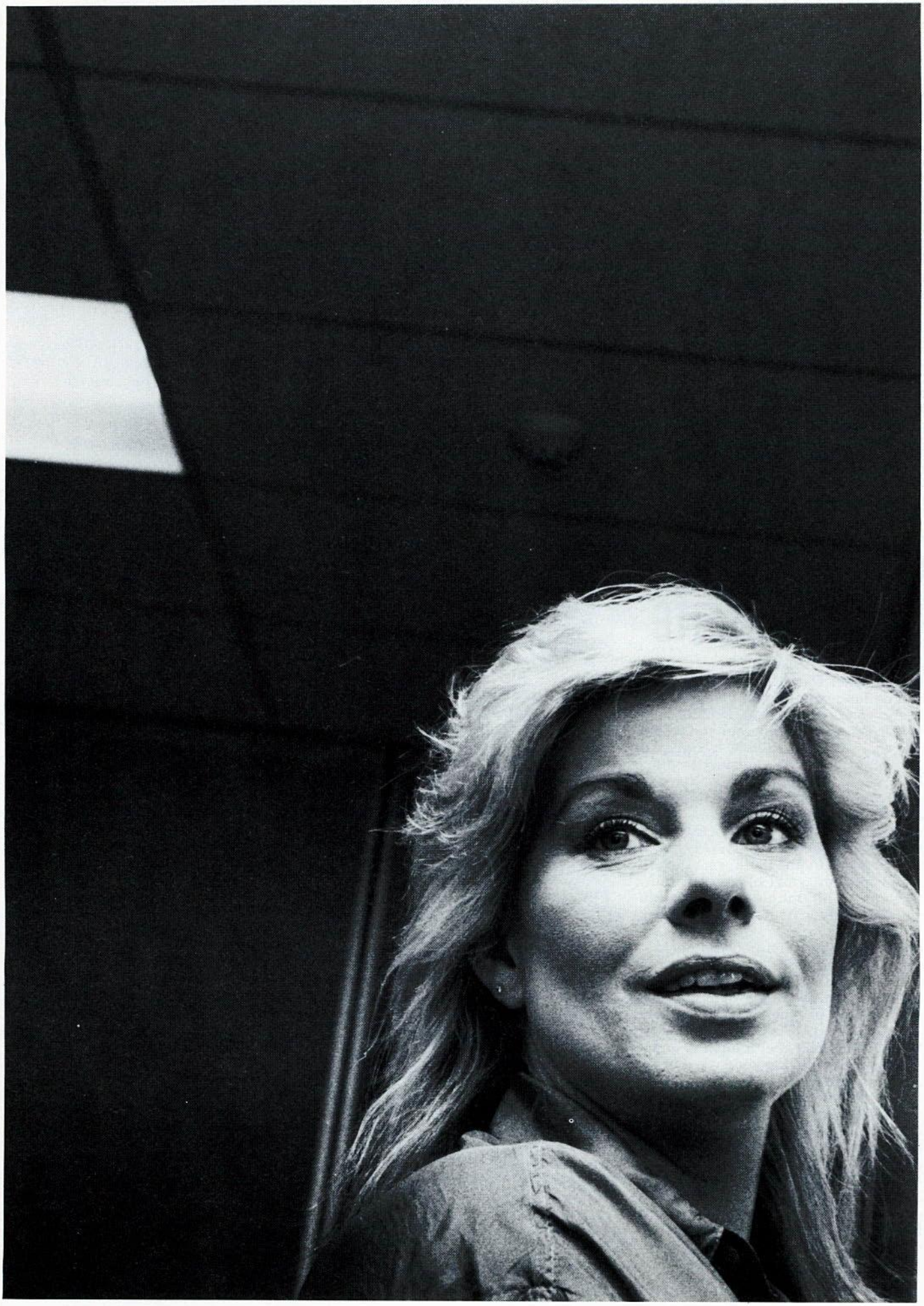

Foto: Liesbeth Sluiter

Popzangeres Margriet Eshuys

Eigenlijk was ze één van de eerste voorbeelden. Een vrouw met een carrière én een kind. Die ze allebei in haar eentje levend hield. Natuurlijk waren er wel meer vrouwen die die kombinatie maakten. Maar zelden deden ze het alleen. En vrijwel altijd was er toch meer sprake van een baan dan van een carrière. Ze was de enige echte zangeres in Nederland. De enige met een stem, met echt volume, met een bereik. Wat in de wereld van eendagsvliegen in de hitparade toch een grote opluchting mag heten. Niet suksesvol om diepe decolletees of leuke danspasjes, maar om goed geschreven, goed gezongen, veelal eigen nummers. Margriet Eshuys (37), een hardwerkende vakvrouw in de muziek. Zangeres, popmuzikante, moeder en vrouw met een carrière. Maar dat is niet meer genoeg. Ze geeft les aan de conservatoria van Leeuwarden en Alkmaar, begeleidt studenten van de kleinkunstakademie, zingt met grote regelmaat reklamejingles in en treedt op voor radio en televisie.
Ook werkt ze aan een nieuwe plaat en wil weer de bühne op met muzikanten van de oude Eshuysband. We praten. Over boterhammen met chocoladepasta en het schrijven van liedjes. En over de schuring die dat geeft.

LEKKER ZINGEN IS HET LEUKSTE WAT ER IS

door Ingeborg van Teeseling en Erwin in 't Land

„Een liedje schrijven is een klus, daar moet je voor gaan zitten. Je probeert een bedje te kreëren waarop een melodielijn zou kunnen ontstaan. Ik maak die basis op de piano en hoor dan wat mijn stem met die gegevens zou kunnen doen. Het begint met een idee, maar dat is nog steeds geen liedje. Ik barst van de ideeën, maar een goed nummer schrijven vind ik heel moeilijk. Het gaat om het gevleugelde moment waarop een idee verandert in een lied. Dat kost tijd, heel veel tijd. Omdat je een verhaal aan het schrijven bent. Een inleiding, een couplet, een refreintje. Het moet ergens over gaan, logisch, lekker en poëtisch in het gehoor liggen. Dat moet je kunnen, er de tijd en het geduld voor opbrengen. En de eenzaamheid niet erg vinden, want het is voornamelijk gepruts in je eentje. Ook moet je je kunnen neerleggen bij de dagen, weken soms, dat er niks komt. Dat je de hele dag achter de piano zit en eindigt met spul dat je weg kunt gooien. Vreselijk. Dan moet je onthouden dat alles zich verzamelt in je hoofd en dat het er uiteindelijk wel uitkomt. Maar dat muntje moet even door de gleuf vallen.

Ik schrijf niet veel. Dat heeft met mijn huiselijke omstandigheden te maken. Voor schrijven moet je je kunnen afzonderen, kunnen doorgaan tot diep in de nacht als het lekker loopt. Je moet een lijntje in je hoofd kunnen maken en dat kunnen voortzetten. Kwestie van concentratie, anders komt er nooit iets uit. Als dan je kind om limonade of een boterham met chocoladepasta roept, ben je het kwijt. Dus echt konsekwent schrijven is er op het moment niet bij en dat is jammer. Drie jaar geleden heb ik het wel geprobeerd. Ik werd er stapelgek van. Midden in de nacht opstaan omdat ik iets bedacht had en om zeven uur weer een broodtrommel inpakken. Dat werkte niet. Ik was helemaal kapot. Eén grote zoemende brei in mijn hoofd die er niet uitkon. Maar dat komt wel weer als het hier in huis wat rustiger is, over een paar jaar. Ik weet dat ik het kan, dat heb ik van die periode wel geleerd. Maar het blijft lastig, want het betekent dat je jezelf ook niet kunt verbeteren. Je staat een beetje stil. En dat is niet echt stimulerend.

Schouwburgtournee

Lekker zingen is het leukste dat er is. Die momenten dat alles loopt zoals het moet, dat het klopt. Vroeger overkwam me dat vaker dan nu. Dat is ook logisch. Als je pas kunt lezen, is elk boek een openbaring. Zo werkt dat met zingen ook. In het begin sta je nog echt verbaasd van je eigen mogelijkheden. Dat lijkt het alsof je alles kunt. Die sensatie verdwijnt. Ik ken mijn vocale grenzen veel te goed. Ik weet wat ik wel en niet kan. Er zijn ook echt grenzen gekomen. Waarbinnen ik dan wel redelijk veel

In bepaalde zaken ben je voor het publiek alleen maar lastig. Jij maakt herrie en zij stonden net een gesprek te voeren

kan, maar toch heeft het zijn beperkingen. En dat is niet altijd even aangenaam. Dan moet je voor jezelf een nieuwe uitdaging zoeken.
Daarom was de schouwburgtournee van een paar jaar geleden ook zo leuk. In het clubcircuit praat je niet met mensen. Daar is het een kwestie van achter elkaar up-tempo stukken spelen. Op zo'n avond kun je misschien vier ballads laten horen, maar niet meer, want dan gaan ze bier halen en kletsen met elkaar. Het publiek in de schouwburg blijft zitten en heeft aandacht voor je. Daar kun je mee praten. Grappen mee maken. En dat vond ik het leukste dat er was. Een hele zaal horen lachen, daar kon ik geen genoeg van krijgen. Dan sta je ook anders te zingen. In het circuit is het een kwestie van zweten, fysiek hard werken. In zo'n schouwburg werk je meer met je hoofd. Dan kun je nadenken over een noot en die kun je dan net iets mooier pakken. Je hebt de ruimte om de intentie van een liedje wat meer naar voren te halen. Het is allemaal wat subtieler, meer genuanceerd. Daardoor voel ik me op zo'n podium veel zekerder.

Volle aandacht

Wil ik zo'n tournee goed doen, dan moet mijn agenda voor de rest leeg zijn. Anders kan ik me niet echt concentreren en dat hoor je als je in de zaal zit. Privé is geen probleem meer, daar ben ik in die tien jaar dat Boy leeft aan gewend geraakt. Als ik op het podium sta, is dat verdwenen. Ik heb geleerd om me op te splitsen. Als ik hier ben, ben ik helemaal hier. Als ik op de bühne sta doe ik dat met volle aandacht. Dat moet ook. Ik moet werken, daar heb ik niet in te kiezen. Ook voor Boy. Want we moeten te eten hebben en een dak boven ons hoofd. Dat gaat niet vanzelf. En goddank ben je niet alleen op de wereld. Als je ouders hebt, en een zusje, en een goede vriend. Dan regelt het zichzelf altijd wel. Ook als Boy ziek is en ik eigenlijk thuis zou willen blijven. Kijk, ik ben een werkende moeder. Dat betekent dat ik over een liedje nadenk als ik sta te strijken. Het lijkt me wel eens heerlijk om me maar met één ding tegelijk bezig te hoeven houden. Maar die keuze heb ik nou eenmaal niet. En daar staat tegenover dat het heerlijk is om een kind te hebben. Dus dat lever je in. En Boy weet niet anders, die is er aan gewend. En hij is nu in een leeftijd dat hij het ook wel leuk vindt als ik er af en toe niet ben. Dat kan hij vrijer opereren. Ach, ik denk dat ik er meer moeite mee heb dat hij. Ik voel me soms schuldig, voor hem is het dagelijkse werkelijkheid. Hij heeft nou eenmaal een beetje een rare moeder. Maar hij wordt er niet minder van. Het is geen zielig sleutelkind, verre van dat. Hij is er hooguit wat zelfstandiger door geworden.

Ik ken vrijwel alle zalen in Nederland. Heb bijna overal gestaan. Op rondvaartboten, in nachtclubs, in dorpscafe's. Tot aan grote schouwburgen en tenten toe. Ik heb Filippijnse naaktdanseressen begeleid. Terwijl er in de zaal gevechten uitbraken.
Dan is je muziek de enige troost die je hebt. Dat is wat je dan redt. Maar voor het publiek hoef je het in dat soort gelegenheden echt niet te doen. Ze zijn niet geïnteresseerd. Hooguit kijken ze de eerste minuten even wat je aanhebt en of dat nog uitgaat. Ik heb geleerd waar ik absoluut niet meer wil optreden. In sommige zalen voel ik me zo onmachtig. Een soort toiletjuffrouw die nooit haar kwartje krijgt en elke keer is de rand ondergepist. Zo'n gevoel. Vreselijk. In bepaalde zalen ben je voor het publiek alleen maar lastig. Jij maakt herrie en zij stonden net een gesprek te voeren, zoiets. Dan moet je extra hard werken om er toch nog iets van te maken, ook voor jezelf. Maar heel lang heb ik genoeg gehad aan het gevoel dat ik beroepsmuzikant was. Daar was ik trots op. Niet dat je er echt van kon leven. Rond etenstijd zat ik toch altijd toevallig bij mijn ouders aan tafel. Maar we speelden! En tussen de hits kon je dan nog wel eens een eigen nummer kwijt. Dat maakte je dag goed.
Nu weet ik wat ik kan en daar sta ik voor. Dat maakt het makkelijker. Mensen voelen dat. Zoals ze het ook voelen wanneer het eigenlijk nog niet helemaal kosher gaat.

Beste muzikanten

„Ik zit nu in een fase van mijn leven dat ik een beetje moe ben. Ik zou het wel eens lekker vinden om niet elk weekend vroeg weg te moeten en midden in de nacht terug te komen. Niet altijd afhankelijk te zijn van samenwerking met andere muzikanten. Als je in je eentje optreedt, hoef je alleen maar jezelf te motiveren, hoef je geen rekening te houden met andermans buien.
Ik vind optreden wel leuk, maar zo langzamerhand zie ik de betrekkelijkheid ook wel in. Er is voor mij de laatste jaren natuurlijk het een en ander veranderd. Vroeger had ik veel meer het idee dat ik me moest bewijzen. Laten zien dat het meisje nog meer kon dan mooi zitten wezen achter een vleugel en een liedje zingen. Heel serieus was ik. Het gezicht van de Eshuys-band. Verantwoordelijk; ik zorgde dat alles in orde was. Voor de jongens van de band was het een schnabbel tussendoor. Die kwamen binnen, speelden de sterren van de hemel en namen na afloop een extra pilsje omdat ze een aardig zakcentje verdiend hadden.
Zo werkt het nu niet meer. Iedereen weet wie ik ben, ik weet wat ik kan op het podium, die liedjes hebben zichzelf bewezen, het publiek vindt het prachtig. Al dat soort uitdagingen zijn weggevallen. Dus ik moet het nu hebben van hoeveel lol ik erin heb om de bühne op te gaan. Of ik een maatje kan zijn. En dat ziet er voor dit seizoen redelijk goed uit. Allemaal jongens waar ik al eens eerder mee gespeeld heb in de oude Eshuys-band. Die toen weggingen omdat ze het allemaal maar niks vonden en nu na jaren met heimwee terug kijken naar die tijd. Toch wel heel leuk, toch wel goed georganiseerd, toch wel goeie muziek. Dat doet me genoegen; stille overwinning achteraf. En ja, het zijn vier van de beste muzikanten van Nederland. En er is niets zo heerlijk als spelen met goede musici.

Ongeduldig

Mijn muzikaliteit is goed getraind. Ik heb daarbij ook nog een absoluut gehoor. Dat is voor andere mensen heel vervelend om mee te werken. Een gitarist speelt een loopje dat heel aardig klinkt. En ik denk: die vierde nooit, die klopte niet. Ik eis van mensen dus perfektionisme en daar kun je hele onaangename ruzies door krijgen. Ze nemen me mijn gelijk soms kwalijk. Of in ieder geval vind ik dat ze er te weinig gebruik van maken. Nog nooit heeft één van die heren tegen me gezegd: luister 's Margriet, het klinkt niet helemaal goed, wat missen we nou, wat zou jij doen? Nog nooit. Dan merk je dat ze je toch niet als een muzikant zien, maar teveel alleen als zangeres. Dat ik toevallig ook nog een uitermate professionele zangeres en pianiste ben telt dan te weinig.
Uiteraard ligt het ook een beetje aan mij. Ik merk nu ik les geef hoe ongeduldig ik vaak ben. Dat ik niet echt snap dat mensen niet onmiddellijk begrijpen wat ik bedoel. Ik ben natuurlijk meestal zoveel verder dan anderen. Door jarenlange ervaring, dat absolute gehoor en een vergevorderd muzikaal denken. Ik train mezelf er nu in om het rustiger aan te doen. Er genoegen mee te nemen dat het bij andere mensen stapje voor stapje gaat. Ik hou me in, omdat ik weet dat ze me anders een patser vinden. Ik overbluf mensen, ze zien het als machtsvertoon. Vinden me arrogant, terwijl ik gewoon zo snel mogelijk, zo professioneel mogelijk, zo goed mogelijke muziek wil maken.

Gelukkig zijn er ook mensen genoeg waar ik me aan kan optrekken. Want ik kan wel weten dat de gitarist een g moet aanslaan, maar ik kan hem zelf niet spelen. En de jongens waarmee ik nu weer het podium op ga, zitten ook in muzikaal denken heel dicht bij mijn eigen nivo en vaak zelfs erover heen. Goddank. Anders zou ik er echt mee ophouden. Want van al dat wachten op

Ik ken vrijwel alle zalen in Nederland. Heb bijna overal gestaan. Op rondvaartboten, in nachtclubs, in dorpscafés.

anderen word ik in ieder geval niet vrolijker.

Een echt doel heb ik eigenlijk niet. Wil niet met Prince op het podium staan, om maar eens een voorbeeld te noemen. Beroemd zijn ik ook niet alles. Dat weet ik vanuit mijn Lucifertijd veel te goed. Ik heb overal een beetje aan gesnuffeld, veel geprobeerd. Veel zelf verzonnen en mijn schouders onder gezet. Die schouwburgtournee was mijn idee. Ik wil gewoon goed zijn in wat ik op dit moment doe. Mijn droom is een fantastische lp maken, waar ik de tijd en mogelijkheden voor krijg. En dan zien we wel weer verder. Ik denk niet meer zover in de toekomst. Elke dag is er een. Daar moet je het meeste uithalen. Mijn dromen zijn klein en op korte termijn.

Buitenbeentje

Mijn ouders hadden een muziekschool en daar werden ook uitvoeringen gegeven. Drie avonden achter elkaar lieten de leerlingen dan hun kunsten zien. Die waren vaak doodzenuwachtig. Je kent dat wel: ouders in de zaal, klamme handen, ontstemde gitaren. Dus mijn moeder voegde mij gewoon aan elk klasje toe om de zaak een beetje in goede banen te leiden. Dat vond ik fantastisch. Ik kreeg er een nieuwe jurk voor en muziek maken beviel me wel. Lekker spelen voor al die mensen. Dat lag me gewoon goed. Toen ik drie was kon ik al accordeon spelen. Dat vond ik heel normaal. Later heeft me dat wel eens verbaasd. Toen Boy drie was en ik zag hoe klein en ongecoördineerd zo'n mensje op die leeftijd is. Maar voor mij was dat destijds gesneden koek. Net zo logisch als snaren verkopen in de winkel als het op zaterdag druk was. Gewoon een familiebedrijf. Maar vooral op school vonden ze me daarom maar een uitslover. Zo'n meisje met een elektrische gitaar! Als ik nou gewoon m'n pop of m'n hoelahoep had meegenomen. Het paste niet.

Op een gegeven moment kultiveer je dat onaangepaste gedrag. Toen ik een puber was dacht ik: oké, ik ben anders, dan zal ik er ook uithalen wat er in zit. Dat gevoel een buitenbeentje te zijn ben ik eigenlijk nu pas een beetje aan het kwijtraken. Ik treed minder op, ben wat meer thuis. Mijn vriend neemt een stukje van de zorg voor Boy over, dus kan ik het me veroorloven om eens een uurtje te kletsen met de buurvrouw als we elkaar in de supermarkt tegenkomen. Dat was er al die jaren niet bij. Dan pakte ik om drie uur 's middags mijn tas en kwam midden in de nacht weer binnen. Een ander ritme, en dat isoleert je. Terwijl je toch al een beperkte visie hebt, want muzikanten onderweg praten alleen maar over muziek. Ik vind het heerlijk om nu gewoon te babbelen over een fiets die gestolen is of over de prijs van de pindakaas.

Anders zijn is niet zo leuk. Er zijn maar weinig mensen die je dan aksepteren zoals je bent. Die verder kijken dan hetgene waarin je anders bent. Die naar je durven kijken als persoon. Het schrikt mensen af en daar word je heel alleen van. En dat maakt je onzeker. De neiging is dan om je terug te trekken in jezelf, maar dat kan ik niet. Ik ben een gezelschapsmens, heb ontzettende behoefte aan mensen om me heen. Ik heb het geluk gehad dat ik goede vrienden ben tegengekomen. Mensen die wel wilden kijken, die mij als persoon aardig en lief vonden. Daarom ben ik nu in staat om mezelf te aksepteren zoals ik ben. Ik verkoop, ook op het podium, niet meer alleen maar wat er zo bijzonder aan mij is. Niet alleen de muzikante, maar ook de dertiger die net een nieuw jurkje gekocht heeft en zich afvraagt of het wel een beetje staat. Ik ben Margriet Eshuys. Muzikante, zangeres. Maar ook moeder, buurvrouw, vriendin en die mevrouw achter het boodschappenwagentje. En daar moeten ze het maar mee doen. Gewoon, een mens met een paar kwaliteiten."

Een hele zaal horen lachen, daar kon ik geen genoeg van krijgen. Dan sta je anders te zingen.

Foto: Liesbeth Sluiter

Samenzang met Rob de Nijs en Anita Meijer

IK DOE EIGENLIJK NIETS ANDERS DAN MENSEN STEMMEN

DE GENEZENDE KRACHT VAN DE KLANKMASSAGE

Midden in Utrecht ligt, in de Vecht, een sluisje, met ernaast een voetgangersbruggetje. Van tijd tot tijd staan de sluisdeuren een stukje open, dan kolkt en bruist het grachtewater met donderend geraas onder de brug door. Ik blijf dan altijd even staan en geef mijn oren goed de kost – de associatie met romantische vakantieplekjes langs woeste beken streelt mijn gemoed.
Dacht ik tot voor kort dat het vooral die herinneringen waren die me altijd zo goed doen, nu weet ik dat er méér is, dat het geluid van waterval ook werkelijk genezend kan zijn. Niet alleen voor de geest, ook voor het lichaam. Een fascinerende ontdekking, even fascinerend als het idee dat je zingend je migraine te lijf kunt gaan, dat een kromhoorn de darmen stimuleert en dat voor een klankmasseur menstruatieklachten eigenlijk een fluitje van een cent zijn.

door Margot Hovenkamp

Een man met korte stekeltjes en kromme rug doet de deur voor me open, één been bungelend boven de mat. Met behulp van een soort houten poot, die net zo makkelijk als krukje dienst kan doen, gaat hij me voor in een kleine verduisterde ruimte met in het midden een grote witte tafel. Daarop ligt juist de vorige klant bij te komen van de behandeling, hij rekt zich zorgvuldig uit en mompelt voortdurend 'tjonge zeg, nou nou, pfoeh!' Ondertussen zet Hans de Back alle klankschalen, bellen en gongen klaar voor de demonstratie die ik straks ga krijgen. Hans de Back geeft klankmassages.

Een aantal jaren geleden zou hij met de klankschalen een demonstratie geven voor „een of ander genootschap dat zich bezighield met reïncarnatie ofzo". Iedereen liep er rond in wapperende gewaden van eeuwen her. Hans („Net alsof je in een oud prentenboek zat te kijken") besloot in stijl te blijven en stelde zich voor als de Klokkenluider van de Nôtre Dame, bezig met zijn comeback. Humor die daar niet bij iedereen in de

smaak viel. Humor, die wel wezenlijk kan zijn in zijn werk als klankmasseur. Hans: „Een beetje humor relativeert enorm, het kan mensen uit een neerwaartse spiraal halen. Wie voor het eerst met al zijn klachten bij mij komt, ziet meteen dat-ie er gelukkig lang niet zo erg aan toe is als ik, dat scheelt alweer."
Zijn kromme rug en bungelend been heeft hij door de ziekte van Bechterew, een vorm van reuma waar meestal weinig meer aan valt te doen dan de pijn stillen met medicijnen. Maar die gebruikt Hans de Back al lang niet meer. Toch heeft hij nauwelijks pijn en is het proces van achteruitgang goeddeels afgeremd. De klankmassages die hij anderen geeft, houden ook hem, letterlijk, op de been.

Naar hinder die mensen van geluid kunnen ondervinden, is heel wat onderzoek gedaan. De psychische effekten van herrie zijn soms niet gering; moord en doodslag kunnen het gevolg zijn van overspanning door te veel lawaai. Maar ook fysiek gebeurt het een en ander bij blootstelling aan geluid: hartslag en ademhaling kunnen van tempo veranderen, de eetlust neemt soms af en huid en hormoonproduktie kunnen worden beïnvloed.
Dat deze effekten 'niet noodzakelijkerwijs schadelijk voor de gezondheid' hoeven te zijn, daarover zijn veel wetenschappers het wel eens. Maar de vraag of geluid dan misschien ook positieve gevolgen kan hebben voor de gezondheid, lijkt nog niet echt bij hen te zijn opgekomen. Toch bezit muziek wel degelijk de kracht om iemand vrolijk te stemmen, of intens verdrietig. Om te aktiveren of om bij te mediteren. Voeg daarbij de wetenschappelijk bewezen invloeden op lichamelijke processen – waarom zou dan de stap naar klank als mogelijk geneeskrachtig middel zo groot zijn?

Ik neem plaats op de tafel, met mijn rug op een weldadig zacht, wit tapijt. Rondom me klankschalen en bellen van allerlei grootte. Naast de tafel een aantal kleine gongs en aan het voeteneinde een mens-hoge gong die onbespeeld al bijna de kleine ruimte lijkt uit te barsten.
Een half uur lang (maar normaal gesproken duurt een behandeling een uur) beiert Hans er lustig op los. Schalen, gongen, alles trilt mee en ik ook. Tot diep in m'n hele lichaam dreunen en zoemen de klanktrillingen naar binnen. Heel de ruimte is bijna tastbaar gevuld met één grote geluidsmassa. Met mijn ogen op een kier omdat ik journalist ben en dus nieuwsgierig, zie ik de schalen als vliegende schotels langzaam boven mijn hoofd voorbij zoeven. Soms laat de klankmasseur een schotel wat langer boven een plek hangen. „Die plaats voedt zich dan met een gedeelte van de trillingen van die schaal", vertelt hij later. „Als een spons zuigt een zwakke plek in het lichaam bepaalde tonen naar zich toe, die je dan even niet meer hoort. Hoor je ze weer terugkomen, dan is die plek weer verzadigd."
Tot besluit van de demonstratie krijg ik een korte hoofdmassage. Of ik toch maar niet even m'n ogen wil dichtdoen. Terwijl de echo van het geluidsgeweld nog zachtjes naklinkt, trekt langzaam alle helderheid uit mijn hoofd weg, mijn lichaam in. En minstens even onder de indruk van de hele massage, weet ik niets meer te zeggen en stel ik ons interview uit tot een week later. Eerst bijkomen.

Soms werkt geluid heel direkt in op lichaamsfunkties. Geef iemand die last heeft van constipatie een kromhoorn in de mond en hij moet meteen.

Bewegend zand

Klank is eigenlijk niets anders dan trilling die zich via de lucht kan voortbewegen. Klanktrillingen kunnen materie verplaatsen. Er bestaan schitterende experimenten met zogeheten Cladnische klankfiguren: leg wat zand op een dunne metalen plaat en speel er met een strijkstok tegenaan. Bij de juiste tonen komen plaat en zand in trilling en het zand komt te liggen in geometrisch patroon. Overal waar geen zand meer ligt, is de meeste trilling geweest. Vioolbouwers kunnen daar goed gebruik van maken om een zo optimaal mogelijk resonerende klankkast te maken.
Hans de Back: „Zoiets gebeurt denk ik ook in je lichaam. Door de geluidstrillingen tijdens een klankmassage wordt alles als het ware losgetrild en vervolgens opnieuw geordend. Ik doe eigenlijk niets anders dan mensen stemmen. Kijk, vaak ontstaan lichamelijke klachten doordat je zelf allerlei psychische blokkades hebt opgeworpen, bergen vol onmogelijkheden. Dat soort bergen zijn dus heel makkelijk te verzetten, ze bestaan gewoon niet, ze zijn illusie. Maar je kan er wél allerlei lichamelijke aandoeningen van krijgen. En je moet in de gaten krijgen dat je dat zelf hebt gedaan. Een klankmassage kan dan verduidelijkend werken, door je dat inzicht te bieden, plus de mogelijkheden daar zelf iets aan te veranderen.
Soms kan een massage ook echt iets oplossen. lichte 'ontregelingen' als slaap- en menstruatiestoornissen bijvoorbeeld. Dat zijn vrij ongekompliceerde verstoringen omdat ze niet elders in het lichaam nieuwe klachten veroorzaken, ze staan min of meer op zichzelf. Eén tot drie behandelingen, dat is meestal voldoende."

De klankschalen waar Hans mee werkt, komen uit Nepal. Zij zijn gemaakt van zuivere metalen als goud, zilver, kwik, ijzer, koper, lood en tin. Eén slag tegen zo'n schaal en er klinkt een scala van lage zoemtonen, volle middenklanken en hoge, ijle fluitgeluidjes – de boventonen. Een grondtoon komt namelijk nooit alleen, er klinken altijd boventonen mee. Als je bijvoorbeeld achter elkaar

één en dezelfde C aanslaat op de piano, hoor je steeds meer andere tonen meetrillen, de hogere frequenties.
Met een beetje oefening valt te leren hoe je in alles de boventonen kan horen. Het is zelfs mogelijk om ze al zingend bovenop de grondtoon te laten meeklinken als apart melodietje, door de mondholte in een bepaalde stand te brengen. Een vreemde gewaarwording, één persoon twee melodieën tegelijkertijd te horen zingen.

Muzikale genezing

'Ziekte is een dissonant in onze harmonie. (...) Door deze aparte klankvoortbrenging (boventonen zingen, M. H.) worden resonantieruimtes in het lichaam 'los getrild' en de koncentratie van de klank werkt dan harmoniserend op de cel-struktuur.' Dit schreef Danny Becher vorig jaar in PRANA, een tijdschrift voor 'geestelijke verruiming en randgebieden der wetenschappen'. Na een verblijf van bijna tien jaar in India introduceerde hij samen met zijn vrouw Lisa Borstlap de genezingsmethoden met schalen en boventoonzang in Ne-

derland.
Nu geeft hij concerten met gong en klankschalen en werkt hij daarnaast vooral als stemtherapeut en docent boventoonzang. Leerlingen die bij hem leren zingen, kunnen als het zo uitkomt tegelijkertijd iets doen aan hun lichamelijke klachten.
Danny Becher: „Migraine is een voorbeeld van een klacht die je goed kan bestrijden door zelf te zingen. Migraine is een zeer sterke aktiviteit in de hersenen. Je zou dan kunnen beginnen met een donkere klank die in een ander lichaamsdeel resoneert en de overaktiviteit in de hersenen wegneemt. Of je begint juist in een hoog gebied en stuurt dan de resonantie van de boventonen van hoog naar laag het lichaam in.
Als je een migraine-aanval voelt opkomen, kun je dat soort oefeningen gebruiken om de aanval tegen te houden. Dat is in principe niet moeilijk te leren, hoewel niet elke stem er even geschikt voor is. Je moet oppassen dat iemand niet met de keel gaat knijpen, dan blokkeer je te veel. Maar dan kun je oefeningen geven voor normaal stemgebruik."

Behalve klankmassage en boventoonzang bestaan er nog meer mogelijkheden tot muzikale genezing. Antroposofische muziektherapie bijvoorbeeld. Die gaat er van uit dat er verschillende typen mens bestaan waar verschillende soorten muziek bij passen. Wie op het juiste instrument speelt of er naar luistert, kan gebieden in lichaam en ziel ontwikkelen die tot dan toe te weinig nadruk hadden gekregen. Zo kan iemand die lichamelijke klachten heeft die ontstaan zijn doordat ze 'te veel in het hoofd zit', baat hebben bij een contrabas. En soms werkt geluid wel heel direkt in op lichaamsfunkties – geef iemand die last heeft van konstipatie een kromhoorn in de mond en hij moet meteen. Een antroposofisch muziektherapeut werkt overigens altijd samen met een arts.
Bij fysiotherapeuten is ultra-geluid bekend, een apparaatje dat onhoorbare geluidstrillingen van heel hoge frekwenties voortbrengt. Ultra-geluid kan onder meer handig zijn bij tenniselleboogen, slijmbeursontstekingen of reuma. Door de trillingen worden spieren, banden en zenuwen razendsnel in elkaar geduwd en uit elkaar getrokken, waardoor de stofwisseling wordt geaktiveerd en het genezingsproces sneller op gang kan komen.

Vrij nieuw is de uit Canada overgewaaide Sound Therapy, een manier om met vervormde klassieke muziek allerlei kwalen te verhelpen, waaronder leesblindheid, gehoorstoornissen en gebrek aan energie. Met een walkman op het hoofd luistert de patiënt enkele uren per dag naar muziek waaruit alle lage frekwenties zijn weggefilterd. De hogere frekwenties, tot twintigduizend Herz, hebben een harmoniserend effekt op beide hersenhelften. Vermoeidheid verdwijnt bij deze therapie als sneeuw voor de zon en de patiënt weet in het begin niet wat hij moet doen met alle extra tijd die vrijkomt omdat hij nog maar zo weinig hoeft te slapen.

Maar de allerbeste therapie – dat is in elk geval de overtuiging van stemtherapeut Danny Becher – is de natuur. „De wind, de bomen, de oceaan, dat is volmaakte harmonie. Ga naast een waterval zitten; de hoge frekwenties die daar in klinken, werken zo sterk op het gehoor, dat is echt reinigend. Luister naar de vogels in het bos, daar gaat je hart van open. Dan denk ik, dit is muziek die genezend is voor iedereen." Ik sta in elk geval met hernieuwde belangstelling even stil op de brug bij het sluisje.

Stefan Verwey

Martin van Amerongen

TOETS DER KRITIEK

Verkeert het strottenhoofd, muzikaal gezien, in een kreatieve krisis? Sedert enkele jaren verschijnt in de Bondsrepubliek Duitsland een serie opera-analyses onder het imprint Rororo-Ricordi, waarin deze vraag met een ondubbelzinnig ja wordt beantwoord. Per deel wordt één muziekdrama behandeld, waarna de verhandelingen met een bekommentariseerde discografie worden afgesloten. Deze is van een genadeloze strengheid. Een akseptabele Otello? Wij zullen het moeten doen met die antieke opname van Fritz Busch, uit 1948. Een Rigoletto? Eigenlijk is Arturo Toscanini de enige die serieus in aanmerking komt, waarbij te betreuren valt dat hij (in 1944) enkel en alleen de eerste acte heeft opgenomen. Een Meistersinger? Het is andermaal slechts Toscanini, dirigerende tijdens de Salzburger Festspiele van 1937, die de toets der kritiek kan doorstaan.
Interessant is de analyse der tientallen Don Giovanni's, die in de loop der jaren zijn geregistreerd. Andermaal is er maar één die deugt: de opname die Bruno Walter in 1942 aan de Metropolitan Opera maakte. Dirigent en ensemble tekenen voor een 'wirklich epochale Leistung. De handeling is humaan, de artistieke prestaties zijn vlekkeloos, er is een harmonisch evenwicht tussen de lichtvoetige en de dramatische bladzijden van de partituur. Verder is er een ensemble aan het woord, géén willekeurig bijeengeschoffeld gezelschap opendoekjesfetischisten. In het sextet van het tweede bedrijf raakt Leporello, gezongen door Alexander Kipnis, plotseling zijn tekst kwijt. Anno 1989 zou de doorsnee kollega-zanger/es in zo'n incident een diep behagen scheppen, want de een zijn brood is nu eenmaal de ander zijn ademnood. In New York ging het anders. Daar kwam Elvira, gezongen door Jarmila Novotna, de ontsporende bas-bariton onmiddellijk te hulp door het fragment van zijn partij een octaaf hoger mee te zingen. 'Wie van de eigentijdse stars heeft nog de vrijheid en de vriendelijkheid (en de kompetentie) om zoiets spontaan voor een kollega te doen?' aldus de rhetorische vraag van Rororo-Ricordi.
De voorkeuren van de samenstellers zijn duidelijk: ensemblegeest versus individuele suksesjagerij, artistieke contemplatie versus effektbejag, de levendigheid van een live-opname versus de gepolitoerde gladstrijkerij van de geluidstechnici in de studio.
Er schemert in de keuze en argumentatie van bovengenoemde kritici iets door van een onbetwistbaar, tot voorzichtigheid stemmend, Duitsradikalisme, dat met ware wellust door roeien en ruiten gaat. Ongelijk hebben zij echter niet.

Lees het buitengewoon interessante boek 'Belcanto des Wortes', in 1911 geschreven door de zangeres en zangpedagoge Cornelie van Zanten. Het bevat menige les die wij ons tot op heden van harte kunnen nemen. Mozart is beter voor de stem dan 'de modernen'. Men wenne zich als zanger of zangeres de gewoonte aan in het dagelijks leven ter bescherming van de stembanden een kwart of quint lager te spreken. De aanstellerige gewoonte om alles piano te zingen 'degenereert het klankorgaan'. Wagner is desastreus voor de stem. Zijn werken zijn daarentegen, mits zonder muziek voorgedragen, ideaal om de Mundkraft te trainen: 'Mich Lustfreien, Leitbelasteten, liebst du, so wie du sollst. Zu leckende Lohe mich wieder zu wandeln; spür ich lockende Lust. Wie ihr auch lacht und lügt; lüstern lechz' ich nach euch. Wallalalalala leiajahei!'
Maar bovenal, aldus leert ons mevrouw Cornelie van Zanten: 'Het schijnt voor de mens een hele opgave te zijn zich natuurlijk te blijven gedragen. Speciaal als het om de kunst gaat manifesteert zich een dwangmatige gekunsteldheid ten koste van elke oorspronkelijkheid en logisch denken. Kunstlievende jongeren huldigen het waandenkbeeld dat de gave van een fraaie stem hem of haar zonder meer verheft boven andere stervelingen. Zij willen zo snel mogelijk schitteren en imponeren, hetgeen een ruineuze uitwerking heeft op zowel het vocale instrument als op de daarmee onverbrekelijk verbonden kreatieve vreugde.'

Het gebeurde reeds toen, in de aera van artistieke kanonnen als Conchita Supervia, Enrico Caruso, Rosa Ponselle en John McCormack. Tegenwoordig, driekwart eeuw later, in de tijd van de oppermachtige geluidsindustrie, is het eerder regel dan uitzondering. Graag mag ik, barstend van de trots, aan mijn kleinkinderen vertellen hoe ik eens een avondje uit ben geweest met Galina Visjnevskaja, de Maria Callas van het Oostblok. Wij bezochten samen een voorstelling van Madame Butterfly, de 'tragedia giapponese in tre atti' van Giacomo Puccini. Na afloop dronken wij een glaasje champagne in haar suite in het Amstelhotel. Wist ik misschien hoeveel keer in hoeveel dagen de vertolkster van de titelrol van plan was op de planken te gaan staan? Precies wist ik het niet, maar ik becijferde het op 9 à 10 keer in twee weken. Afkeurend schudde Galina Visjnevskaja haar hoofd: 'Dat is véél te veel. Dat is een werkelijk onverantwoordelijke belasting van de stem. Nee, daar hadden ze in mijn tijd niet mee moeten aankomen. Drie voorstellingen per maand – een Butterfly, een Tosca en een Aida – was voor mij het absolute maximum. Geen voorstelling méér – hoe groot de druk van overheidswege soms ook was. Met als gevolg dat ik nu, op mijn leeftijd, nog zing terwijl zij straks, op haar veertigste, haar stembanden heeft verwoest. Jammer, jammer.'

Hetzelfde werd eind 1988, steunend op vele schrijnende voorbeelden, in een Vrij Nederland-artikel betoogd door Benjo Maso. Het geschrevene behelsde 'de valse geschiedenis van de zangstem – en hoe die door operahuis en platenmaatschappij eendrachtig geruineerd werd.' Waarschuwing: 'Hoed u als tenor, bas of sopraan voor een engagement bij de Nederlandse Opera! U bent er een helaas storend element voor regisseur en decorbouwer. Blijf uit de buurt van Von Karajan! Hij zal op één avond uw stem voor jaren verwoesten. En mijd EMI of DGG!' Bittere woorden, zowel aan het adres van de muziekindustrie als aan het adres van het contemporaine regisseurswezen, dat vrijwel altijd een opvatting over het gebodene heeft die dwars staat op hetgene dat Mozart en Verdi in hun tijd hebben willen beweren. Met als treffend voorbeeld die voorstelling, jaren geleden, van Un Ballo in Maschera, 'waarin de hoofdpersoon Gustavo met zijn handen niet van zijn page Oscar kon afblijven, terwijl hij Amalia, op wie hij volgens het libretto verliefd was, geen blik waardig keurde.'
Hetgeen mij herinnerde aan die andere, vreselijke, door het contemporaine regisseursterrorisme verpeste operavoorstelling: Mozarts Entführung, mei 1988, in het Amsterdamse Muziektheater. Op het toneel stond Blondchen, een jonge Engelse, 'zur Freiheit geboren' en tot haar woede en verdriet in een harem opgesloten. Door de Turk Osmin, oud en doof, een tiran en een schreeuwlelijk, die aan meervoudige manslag verslaafd is. Niettemin, zo had de regie beslist, was Blondchen eigenlijk verliefd op haar sexmaniakale bewaker. Het enige zwakke aan deze theorie was haar fundamentele onzinnigheid. Zie aria no. 12, waarin Blondchen in 'fröhliches Geplapper' uitbarst nadat zij heeft vernomen dat zij binnenkort weer naar de christelijke beschaving af mag zeilen. Haar tekst is ondubbelzinnig: 'Welche Wonne, welche Lust, herrscht nunmehr in meiner Brust!' Dus de boodschap is duidelijk: Blondchen dankt de goede God dat zij eindelijk van die woesteling van een Osmin verlost is, met zijn machopraatjes en zijn knallende bastonade. De regisseur weet het beter. In haar borst, zo beweert hij, woelen geheel andere gevoelens, zij wordt immers 'door zijn dierlijke sexualiteit zowel aangetrokken als afgestoten.' Dus droeg hij de jonge Engelse op haar jubelaria met een sjagrijnig vertrokken bek ten gehore te brengen, een interpretatorische tour de force, waarin het kunstwerk kansloos ten onder ging. Had W. A. Mozart in de zaal gezeten, dan had hij ongetwijfeld met de vinger op het gepoederde en bepruikte voorhoofd gewezen.

Toch is er hoop. Dank zij de Brusselse Munstschouwburg waarin, anderhalve eeuw na Aubers Muette de Portici, andermaal de revolutie is uitgeroepen via een artistiek beleid dat dit ooit volkomen verstofte theater tot de broedplaats van even interessante als eigentijdse ensceneringen heeft gemaakt. De opera's zijn klassiek, de regisseurs regisseren met hun hersenen, de zangers komen niet de dag van de voorstelling vanuit Rio de Janeiro aangevlogen, maar gunnen zich de tijd te repeteren en zijn bovendien over het algemeen weldadig jong, met het nadeel van de onervarenheid en het voordeel van de frisheid. De Brusselse Cosi fan Tutte heeft mij geleerd, dat dit geen opera buffa, maar een zielsverscheurend zedendrama is. De Brusselse Macbeth was van een innemende ironische bloederigheid. Zeker, tegen de Brusselse Tristan was het jonge volkje niet opgewassen. Maar de Brusselse Parsifal was de eerste mij bekende enscenering van dit Bühnenweihfestspiel, waarin de parterre niet met neokatholieke wierookdampen werd vergeven. Met een bloedjonge, uit Canada of de Verenigde Staten geïmporteerde titelrol die de gehele konkurrentie, van Wolfgang Windgassen tot Hans Beier, van René Kollo tot Peter Hofmann, moeiteloos van de Bühne blies.

Let op: over twee jaar is die jongen wereldberoemd.
En over vijf jaar is hij uitgezongen.

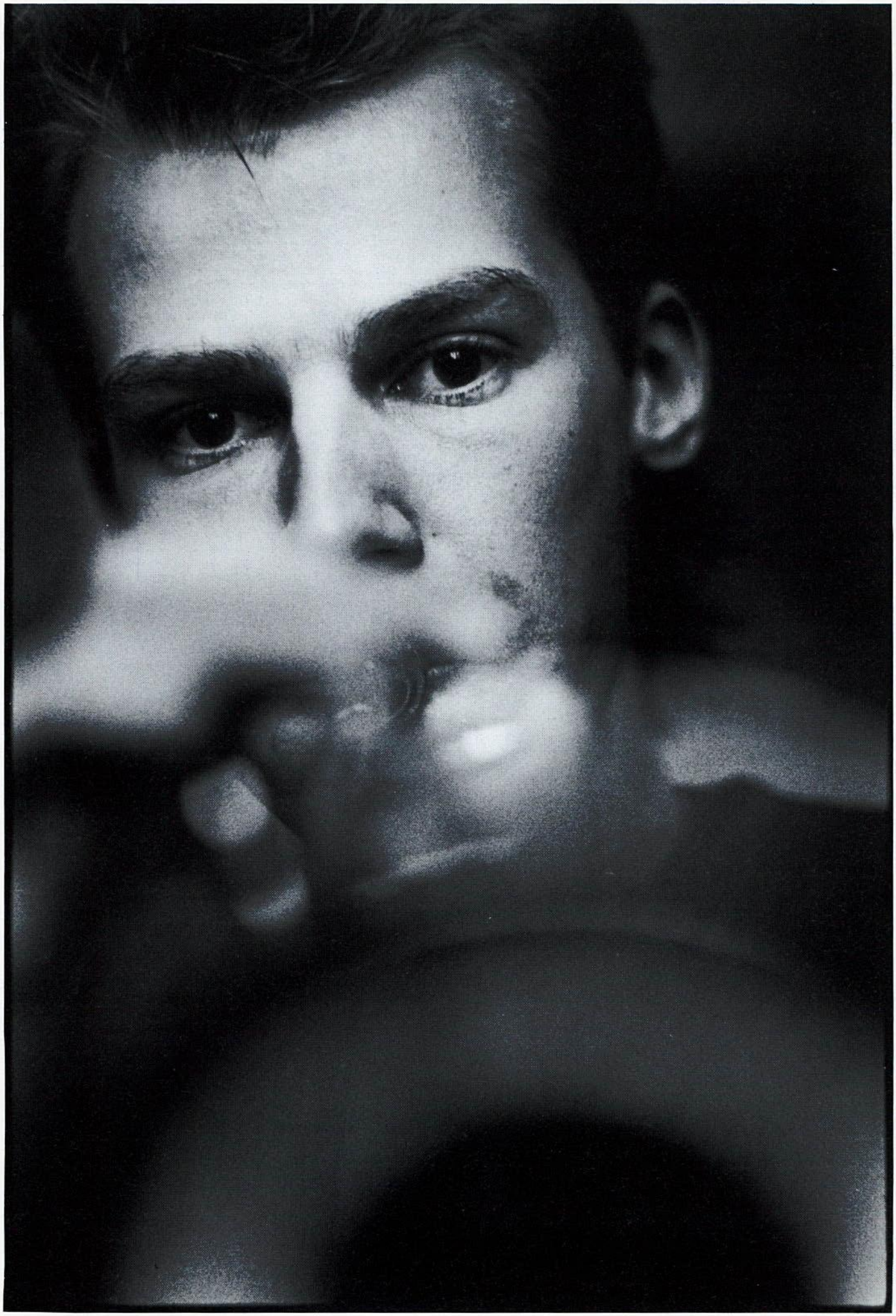

Jazz-trompettist Jarmo Hoogendijk

Als NOS-jazzdeskundige Michiel de Ruijter hem die avond in de Meervaart op het podium roept, begint het publiek enthousiast te schreeuwen en te fluiten. Vanachter de geïmproviseerde coulissen komt hij wat schutterig naar voren en buigt. Trompet onder de arm, nog even z'n hand door z'n haar. Applaudiseert mee als vervolgens vriendje, kollega en 'soulmate' Ben van den Dungen naast hem komt staan. De heren grijnzen naar elkaar, wisselen een paar woorden en kijken tegen het licht in naar de zaal. Die vol zit en ongeduldig wacht tot de introduktie voorbij is en De Ruijter de band aankondigt: „Dames en heren, Nueva Manteca." Waarna na het 'een, twee, drie' van bandleider Jan Laurens Hartong de groep ouderwets inzet met een knallend openingsnummer. Een lekkere binnenkomer. Trompettist Jarmo Hoogendijk heeft het duidelijk naar z'n zin. Al na drie minuten is de eerste solo voor hem. Hard, strak, melodieus, snel en van een grote intensiteit. Ogen gesloten, kleine sprongetjes makend alsof de muziek letterlijk uit zijn tenen moet komen. Staat wat krom en lijkt die paar minuten alles en iedereen om zich heen te vergeten.

JE MOET IN MUZIEK BETROKKENHEID KUNNEN HOREN

door Ingeborg van Teeseling

'Neerlands grootste jonge trompettalent' wordt hij genoemd. en dat is nog maar één van de zeer lovende benamingen die hij in al even enthousiaste recensies kreeg. 'Fabelachtige techniek', 'overdonderende indruk', 'onwaarschijnlijk gerijpt talent', 'spraakmakend concert', 'schier onbegrensd improvisatievermogen'. De recensenten buitelen de laatste vier jaar over elkaar heen om zoveel mogelijk lof toe te zwaaien aan de nog maar net 24-jarige. En Hoogendijk bedankt ze ervoor door 'fabelachtig' te blijven spelen in de vele groepen waarvan hij deel uitmaakt. Om te beginnen natuurlijk de band waarvan hij co-bandleider is, het Ben van den Dungen/Jarmo Hoogendijk Quintet. Maar ook met het Rob van Bavel octet, het Rein de Graaff/Dick Vennik sextet en dit Nueva Manteca staat hij op de bühne. Om nog maar niet te spreken van alle groepen waar hij gastoptredens verzorgt en alle 'jazzgroten' waarmee hij in de afgelopen jaren samengespeeld heeft. Art Taylor, Charles McPherson, Clark Terry en Jimmy Heath, om maar een paar namen te noemen. Terwijl hij toch nog jong is, net van het konservatorium in Den Haag. Maar 24 of niet, de eerste twee prijzen, de Pall Mall Swing Award en het Meervaart Podium (met het kwintet) staan al op de schoorsteen. En in oktober komt daar ook nog de onderscheiding bij die het kwintet won in Parijs, voor de 'meest populaire buitenlandse groep' van het afgelopen seizoen.

Een paar weken daarvoor ben ik bij hem op bezoek. In de stad staan op affiches veel muziekfestivals aangekondigd. Het lijkt alsof zijn naam overal staat vermeld, vaak meerdere malen. Het is half juli, een paar dagen voor het belangrijkste jazzevenement van het jaar: het North Sea Jazz Festival. Als ik vraag waar hij nu mee bezig is, komt er eerst een hoop administratieve rompslomp naar boven. Afspraken maken voor het najaar. Vervangers regelen voor de concerten die hij zelf niet mee kan maken. Een oplossing proberen te vinden voor de momenten waarop hij eigenlijk met twee verschillende bands op dezelfde tijd ergens anders zou moeten zijn.

Vooroordelen

„Wat ik doe heeft allemaal te maken met moderne jazz. Hoe verschillend de muziek van het kwintet en bijvoorbeeld Manteca ook is. Het swingt allemaal op zijn eigen manier. Ik heb er niet zo'n moeite mee om de ene avond in een salsaband te spelen en de volgende avond de muziek van het kwintet, dus echte moderne jazz, te maken. En voor zover je dan een knop om moet draaien, vind ik dat misschien ook wel het leuke eraan. Ik moet op het Festival met de Skymasters spelen. Dat is weer iets

Als de mensen er eenmaal zijn en je krijgt ze aan het luisteren, kan er meestal weinig meer mis. Ik geloof dat je mensen een beetje moet opvoeden.

heel anders; veel lezen, omdat ik die stukken vaak niet ken en niet weet welke arrangementen zij gemaakt hebben, welke verdelingen in solo's en samen. Het is een andere discipline, maar dat fascineert me wel. In de Skymasters moet ik me veel meer aanpassen dan in mijn eigen kwintet. Er is ook minder ruimte voor solo's.

Mijn roem wordt vreselijk overdreven. Er blijft altijd een klein aantal podia dat hardnekkig blijft weigeren. Daar bijt ik me dan in vast. Ik zie het als een doel om daar toch te spelen. Omdat ik doodziek word van het vooroordeel van enkele programmeurs tegen niet-avantgardistische muziek. Het Nederlandse jazzwereldje zit vreemd in elkaar. Sommige programmeurs weigeren een band te kontrakteren die swingt. Want dat mag niet, dan is het volgens hen geen echte jazz. Niet puur en nieuw en shockerend genoeg. Daar houden ze met een soort Khomeiny-achtige drammerigheid aan vast. Dan zijn er nog clubs waar je wel kunt spelen als het swingt, maar weer niet als je toch ook moderne jazz speelt. Tja, het is moeilijk. Veel van de bands waar ik in speel zitten er net tussenin. Dus altijd geëmmer. Want het zijn principiële diskussies, die niet zo makkelijk op te lossen zijn door gewoon te laten horen wat je kunt. Dat overtuigt niet.
Het publiek wil gewoon goede muziek horen, het zal ze een rotzorg zijn wie het maakt en hoe die in het jazzwereldje ligt. We zijn wel eens per ongeluk geprogrammeerd op een dixielandfestival. Een soort braderie met looporkesten, publiek aan tafeltjes en veel drank. Toen ik het podium opkwam, dacht ik: dat moet fout gaan, dat vinden die mensen verschrikkelijk. Maar ze vonden het te gek. Kwamen naar ons toe om te vertellen dat ze het zo leuk vonden. Dat ze nog nooit zoiets gehoord hadden, maar zeker vaker zouden komen kijken. 'Verkopen jullie ook platen?' Zoiets. Misschien was het ook wel gunstig dat ze allemaal aan tafeltjes zaten. Daarom was het minder gemakkelijk om weg te lopen. Toen ze vijf minuten door de zure appel hadden heengebeten, vonden ze het prachtig. En omgekeerd geldt dat ook voor verstokte avant-garde aanhangers. Als ze er eenmaal zijn en je krijgt ze aan het luisteren, kan er meestal weinig meer mis. Ik geloof dat je mensen een beetje moet opvoeden."

Vergeet je het publiek als je aan het spelen bent?
„Nee, ik ben altijd met ze bezig. Als ik zou merken dat niemand het leuk zou vinden, zou ik daar zeker iets aan doen. Je moet houden van je publiek, ze serieus nemen. Zij komen speciaal uit hun luie stoelen om jou te zien spelen, dus daar moet je ze iets voor terug geven. En als zij enthousiast zijn, word ik dat ook. Ik vind dat dat bij je vak hoort. Goed spelen is één ding. Maar het publiek het idee geven dat zij erbij horen, is net zo belangrijk. Dus de band aan ze voorstellen, mensen bedanken voor hun aanwezigheid, een keertje buigen voor applaus. Hoe moe je ook kunt zijn, dat doet er dan even niet toe. Je staat daar voor die mensen en geeft ze het beste dat je hebt."

„Muziek is voor mij een levensbehoefte. Het zou rampzalig zijn als ik geen muziek zou kunnen maken. Ik droom er wel eens van dat ik mijn vingers kwijtraak of doof word. Het gebeurt me niet vaak, maar als ik er aan denk word ik daar niet vrolijk van."

Stel je nou voor dat iemand je voor een keuze stelt. Je hebt een prachtrelatie, echt de liefde van je leven...
(direkt) „Die geef ik onmiddellijk op. En dat heb ik ook vaak gedaan. Dan wordt mij het spelen en dus het leven onmogelijk gemaakt en daar ga ik geen centimeter in mee. Ik krijg vaak met vriendinnen ruzies die met het spelen te maken hebben. Dan heb ik afgesproken dat ik na een schnabbel langskom, om 2 uur 's nachts bijvoorbeeld. Dan ben ik er pas om 4 uur. Muziek is altijd net even belangrijker. Dus kies ik ervoor om er een paar losse relaties op na te houden waar je niet zoveel verantwoordelijkheid voor hebt. Je kunt dat iemand ook niet aandoen. Ik ben vaak laat thuis, ben dan moe of juist heel aktief. De leefritmes kloppen meestal niet.
Zonder eten, drinken en slapen is er uiteraard helemaal geen leven mogelijk, maar dat leven heeft geen inhoud zonder sekundaire levensbehoeften als humor, sex, omgang met mensen en in mijn geval zeker de muziek. Onmisbaar.

Kun jij muziek ook haten?
„Zeker. Als ik naar muziek luister die niet echt goed is. Dan kan jazz ontzettend vervelend zijn. Als het het net niet helemaal is; net niet swingt of dat iemand zijn best doet en er eigenlijk niks uitkomt. En dan vooral als het met veel pretenties gebracht wordt. Daar word ik echt ziek van. Daar kan ik niet naar luisteren. Het kan me ook ontzettend vervelen: saai, voorspelbaar, altijd hetzelfde, al honderd keer beter gedaan. Dan is jazz heel irritant."

Het is zondagavond, het North Sea Jazz Festival nadert zijn einde. In een zaal waar de temperatuur tegen het kookpunt aan ligt, zitten, staan en hangen honderden mensen. Eten een broodje, drinken een pilsje, kletsen wat en wachten op het volgende optreden. De AVRO installeert de camera's voor een opname van wat wel bijna hun 'huisorkest' mag heten, de Skymasters. In het jazzwereldje meedogenloos afgedaan als oubollig en met Rita Reys en Pim Jacobs in de kategorie 'oninteressant' geplaatst.
Ik wring me een beetje naar voren, benieuwd naar wat de jonge meester er in dit gezelschap van maakt. Wat ik te zien krijg is een professional. Het gemak waarmee hij ook dit wat voorspelbare big-bandrepertoire meespeelt. Als zijn oude conservatorium-leraar Ack van Rooyen in de ballade 'Sunflower' de solo-partij speelt, zet Jarmo de blik op verre wijdtes en begeleidt. Is dit de furieuze, brutale trompettist die ik zo vaak in zijn eigen kwintet of het octet van Rob van Bavel heb zien staan? Ta-ta-tsje-boem-ta-ta. Haar naar achter, klein kuifje, halve glimlach. Waar zouden die ogen zijn? De vingers doen hun werk. Slaan bladzijden om, drukken ventielen in, tikken mee op de verplichte zwarte broek. Pa-da-da. I can't get you out of my heart, zingt de zanger. Ta-ta. Since I fell for you. Tsje-boem. I guess I never feel the same. Volgende bladzijde. I think I love you. Saxsolo. Pa-da. Hold me. Toegepaste kunst. Misschien zoiets.
Een uur later. Voor hetzelfde orkest scat Clark Terry op trompet en vocaal Al Jarreau na. Jarmo nog steeds op de achtergrond. Pa-pa. Kort-kort. Het publiek komt los, net als onze jonge held. Wow, gilt ook hij, na een vocale solo van de 'special quest'. Maar tussendoor blijft hij beleefd en zakelijk grijnzen. Leest mee, speel zijn partijen. Het hoofd knikt, de heupen niet en de benen... die komen maar niet los. Take the A-train. Alle clichés van toepassing. Padaa.

Woody Shaw

Terug in Den Haag achter een glaasje spa. Het gesprek komt op kollega-trompettist Woody Shaw, Hoogendijk's in mei 1989 overleden idool. Een paar maanden lang had Jarmo de „onbeschrijfelijke eer" hem als huisgenoot van dichtbij te mogen meemaken. Veel problemen, maar ook veel lol en veel geleerd. Jarmo mist hem.
„Ik zou nog wel eens met hem willen praten, hem horen kankeren. Zijn raad willen vragen over muzikale dingen. Het was trouwens wel een toestand hoor, hier in huis. Een blinde man, die overal een grote rotzooi van maakt. Die iedereen aan z'n kop zeurt midden in de nacht – of je eten voor hem kunt maken, drank kunt gaan halen.

Maar ik deed het eigenlijk graag, want ik heb veel aan hem te danken als muzikant. We hebben samen gespeeld, hij heeft me eindeloos dingen uitgelegd. Hij noemde dat zelf 'samen studeren'.

Het hoogste goed in de jazz is met zo weinig mogelijk middelen een enorme emotie oproepen. Het gaat om de intensiteit.

Echt een droom. De kans krijgen om zo iemand van dichtbij te leren kennen. En om uit de eerste hand informatie te krijgen over alle raadselachtige dingen uit zijn spelen die ik altijd al graag heb willen weten.
Wat die man niet allemaal in zijn leven heeft uitgedacht! Geen trompettist die daar zo mee bezig geweest is. Kijk, je kunt best hele snelle, routineuze vingertjes hebben om die ventielen in te drukken. Maar het gevaar daarvan is dat er dan makkelijk iets voor de handliggends uitkomt. Iets wat toch al in die vingers zat. Zodat je niet meer nadenkt, maar gewoon je vingers volgt. Hij had een systeem bedacht waarbij je je vingers zo houdt dat je moet nadenken omdat er vanzelf helemaal niks uitkomt. Wat er uitkomt moet je van te voren weten. Je maakt het jezelf dus moeilijker, maar alleen maar om een beter resultaat te krijgen. Je bouwt een soort onzindetector in. Je speelt dan wat je hoort, niet wat je vingers spelen."

hullen met veel bombarie en gedoe. Geen gefoezel. Als je iets speelt moet je daarvoor gaan en dat kan alleen maar als je het beheerst. Anders klinkt het gelijk als onzin. Wat je niet kunt, moet je niet spelen. Nooit proberen op iemand te lijken ook. Dan wordt het heel onpersoonlijk, verlies je je eigen smoel. Invloeden mag je wel horen, maar daar moet je zelf iets aan toevoegen. Ik vind het heel fout als ik iemand hoor die Dizzy Gillespie of Charlie Parker staat na te doen. Je moet klinken als jezelf. Je moet over ritmische en harmonische dingen gewoon heel goed nadenken. Weten wat je wilt en dat kombineren met wat je kunt. Ik ben jong en ik weet dat ik nog maar weinig van mezelf heb. In ieder geval niet genoeg, maar ik heb ook nog tijd om dat te ontwikkelen.

Je kunt moeilijk verwachten dat iemand van mijn leeftijd helemaal uitgekristalliseerd is. Dat hoeft ook niet. Dat groeit vanzelf. Toch ben ik heel makkelijk te

Jazz mag best een beetje 'dirty' en ongepolijst zijn. Het gaat toch om het oergevoel. Het gevoel van ritme, harmonie en muziek dat je altijd al had. Ook toen je als vijfjarige voor het eerst op een trommeltje ging zitten slaan.

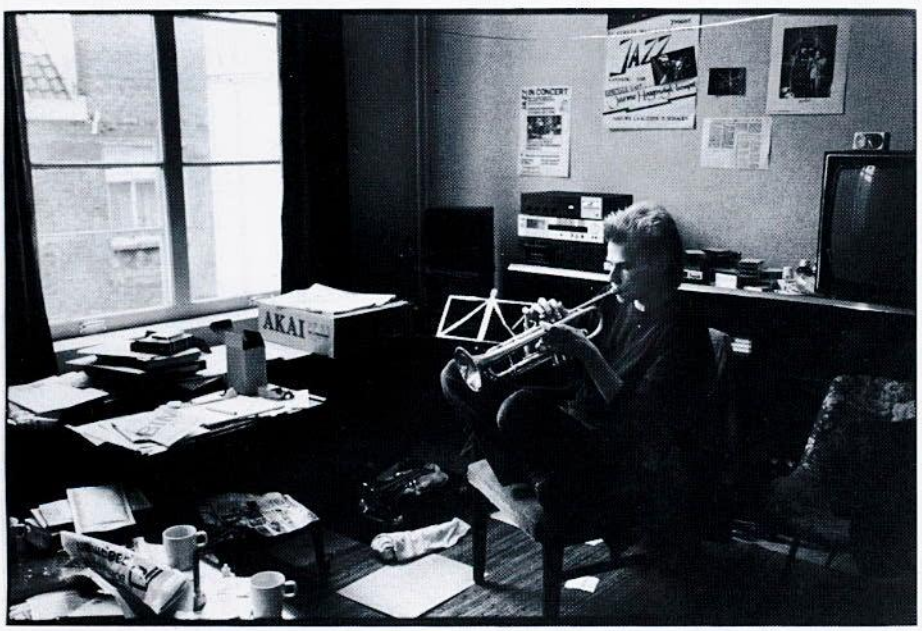

Bedenken jullie met het kwintet van te voren wat je gaat doen?
„We spelen meestal acht stukken op een avond. De thema's hebben we wel gerepeteerd. Maar wat er daar tussenin gebeurt moet altijd een verrassing zijn omdat de een reageert op wat de ander doet en dat is altijd anders. Geen stuk wordt ooit twee keer precies hetzelfde gespeeld. Natuurlijk zijn er in de loop van de jaren grappen ontstaan die iedereen voelt aankomen en die ook vaak zo gespeeld worden. Maar zo lang het iets is van de band zelf, en dus bij ons karakter hoort, is het niet erg. Als het voor jezelf maar geen cliché wordt. Er moet wel elke keer iets echts gebeuren."

Niet nadoen

„Je moet duidelijk zijn in wat je kunt, vind ik. Niet je onkunde proberen te verherkennen. Er is maar één Jarmo Hoogendijk. Dus heb ik toch een duidelijk eigen geluid. Tegenwoordig hoor ik ook af en toe kollega's loopjes spelen waarvan ik weet dat ik die ooit eens bedacht heb."

Hoe is jouw speelstijl veranderd?
„Ik ben gegroeid, weet beter raad met een heleboel dingen. Vind oplossingen voor harmonische en ritmische problemen die ik vroeger niet gevonden zou hebben. Ben wat dichter bij mij eigen toonvorming. Het staat niet stil. Aan de andere kant begin ik nu het resultaat te zien van te weinig tijd voor studeren. Vroeger studeerde ik fanatiek klassiek trompet.
Als ik nu nog wel eens stukken terughoor van een jaar geleden sta ik soms verbaasd. Dan hoor ik mezelf dingen doen die voor een jazztrompettist vrij ongebruikelijk zijn. En ook een bepaalde flitsende snelheid die ik niet meer heb. Het begint nu wat ongepolijster, wat ruiger te worden. Wat voor het 'jazzgevoel' weer grote voordelen heeft. Techniek staat nu op een lager plan dan toen. Vijf jaar geleden was ik zeker geen slechtere trompettist dan nu, misschien wel beter. Technisch dan. Maar 'qua jazz' ben ik een stuk gegroeid. Muzikaal gezien dus. Timing, swing, het vloeit beter, en ja, hoe moet ik je dat uitleggen? Ik ben gewoon duidelijker jazz gaan spelen.
Heel veel mensen die fantastisch klassiek trompet kunnen spelen, hebben voor jazz een te 'clean' geluid, te dun. Jazz mag best een beetje 'dirty' en ongepolijst zijn. Het gaat toch om het 'oergevoel'. Het gevoel voor ritme, harmonie en muziek dat je altijd al had, ook toen je als vijfjarige voor het eerst op een trommeltje ging zitten slaan. Alleen moet je dan later leren om daar op je instrument ook nog iets mee te doen. En dat is een kwestie van veel spelen.
Er zit bij mij nu meer oprechte emotie in. Vroeger was de emotie toch meer aangeleerd, gekopieerd van anderen ook."

Wat voor soort emotie is er dan nu? Kan ik in jouw muziek jouw verloren liefdes horen?
„Nee, ik geloof niet dat je met muziek een verhaal vertelt. Dat zou ook slecht zijn, want dan zou je je eigen publiek iets opdringen. En zij hebben het recht om erin te horen wat ze willen. Een verhaal is zo vastgelegd. Wat je wel kunt horen is dat je dingen hebt meegemaakt, dat je ervaringen gehad hebt. Dat telt bij en dat is de emotie die je hoort. Ik klink anders dan iemand die twintig jaar ouder is dan ik. Je kunt horen dat iemand keuzes gemaakt heeft in zijn leven. Muzikale keuzes, waarachter je ervaringskeuzes kunt vermoeden. Je moet betrokkenheid kunnen horen, warmte. Iemand kan prachtige noten spelen en dan kan het nog niks zijn; kil, koud, mechanisch. Geen muziek, dus geen leven. Het hoogste goed in de jazz is met zo weinig mogelijk middelen een enorme emotie oproepen. Het gaat om de intensiteit."

Sta je niet anders te spelen als er net iets verschrikkelijks gebeurd is, privé?
„Tot nu toe niet. Ik heb eens in Finland een koncert gehad, waarvoor ik mijn Finse grootmoeder had uitgenodigd, we hadden elkaar al twee jaar niet gezien. Het zou de eerste keer zijn dat ze me zag spelen. En een paar dagen daarvoor ging ze dood. Dat vond ik vreselijk en toen ik het podium opkwam, was ik daar zeer door aangeslagen. Maar als ik eenmaal bezig ben, kom ik daar los van. Dan valt het van me af. Ik hou verschrikkelijk van dat podium, van die mensen die vol verwachting naar me kijken, van spelen op zich, van de band. Spelen is een verademing. Een vlucht misschien soms. Ik heb ook absoluut geen last van zenuwen, zeker niet als ik er eenmaal sta. Ik vind het heerlijk. Niks telt meer. Dagelijkse beslommeringen, problemen, ruzies. Het bestaat niet meer. Van spelen word ik altijd vrolijk."

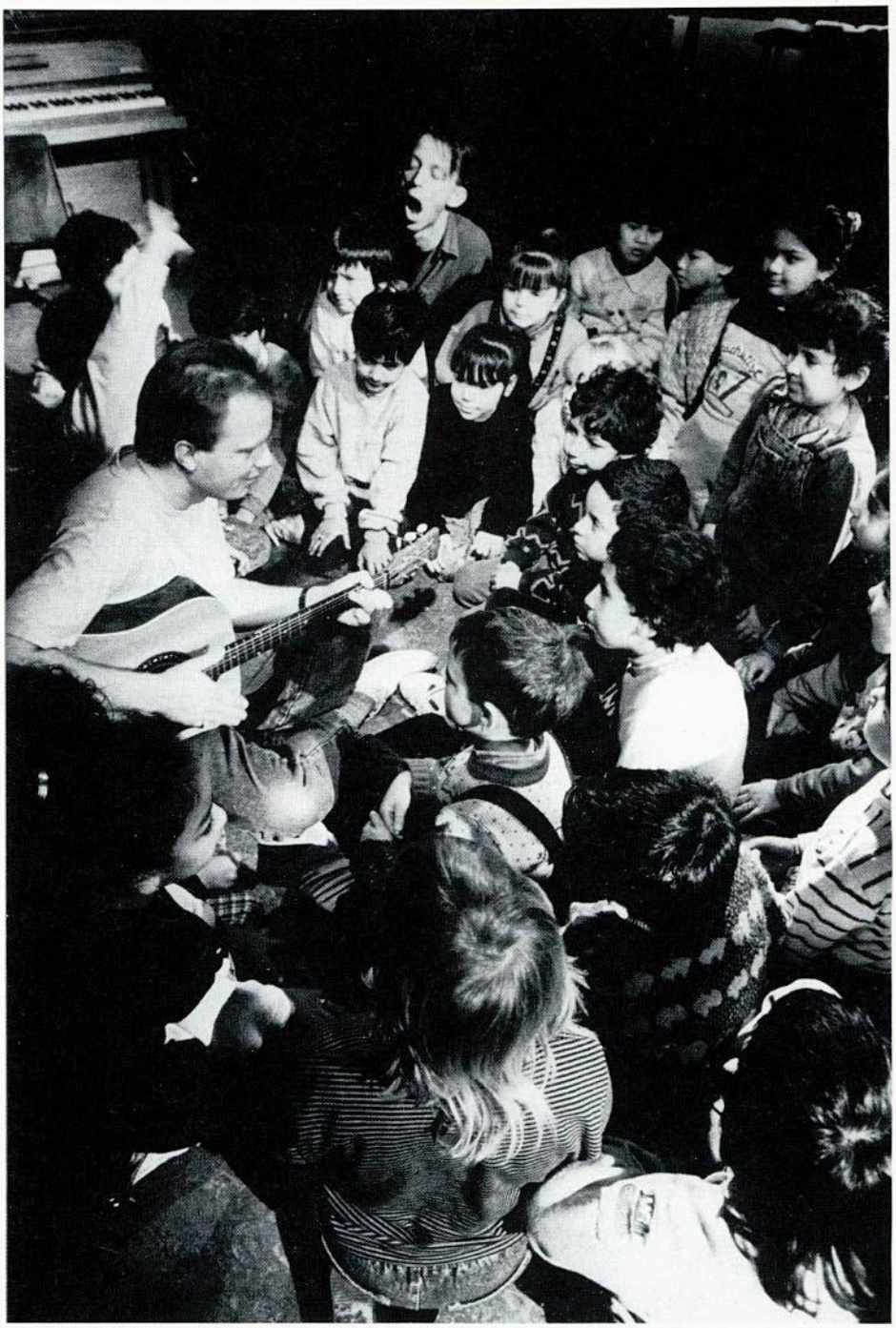

OP SCHOOL ONTDEKKEN WAT JE MET MUZIEK KUNT DOEN

door Babs Abell

„Muziek is de taal van het hart. Wat daar uitkomt wordt zo snel kapotgemaakt door struktuur en regeltjes. Alsof noten lezen een voorwaarde is om muziek te kunnen maken."
Dat zegt George Whitmore, één van de muzikanten die optreedt in het Amsterdamse Muziekatelier. Het Muziekatelier maakt kinderen op basisscholen meer vertrouwd met muziek. Want de muzikale vorming op de basisscholen laat te wensen over. Hoe is nou zo'n voorstelling voor kleuters? Babs Abell ging kijken en luisteren natuurlijk.

Negen jaar was ik toen ik met mijn zusje naar de muziekschool ging. Tijdens de introductieweken mocht ik verschillende muziekinstrumenten bespelen. Uit de trompet en de saxofoon kreeg ik geen enkel geluid, maar op het drumstel mocht ik heerlijk rammen. De docenten

beslisten echter dat de piano beter bij mij paste. Ik was in die tijd gek op de liedjes van Abba, maar die waren op de pianolessen taboe. Als negenjarige moest ik mij bezighouden met de werken van Chopin en Bartók. Echt leuk zijn die lessen nooit geworden en de piano heb ik sindsdien dan ook niet meer aangeraakt.
Gelukkig kan het tegenwoordig ook anders. Zoals bij het Muziekatelier in Amsterdam waar kinderen van de basisschool ontdekken dat muziek maken vooral heel leuk is. Voor de kleintjes is er Het Kleuterconcert en voor de grotere kinderen zijn er programma's gewijd aan instrumenten in de projekten „De Familie Hout" en „De Familie Strijk". Kinderen maken zelf hun instrumenten in „Maken en Spelen". En verder is er een projekt over Turkse muziek.
Het Muziekatelier beschikt in Amsterdam over studio's in de Olympiaschool, de Waddeschuit en in Basisschool De Kaap waar kinderen van nabijgelegen scholen samenkomen om naar de muzikanten te kijken. Bij kijken blijft het niet, de kinderen mogen zelf ook meespelen.
Het Muziekatelier helpt de leerkrachten hun schroom te overwinnen door ze ook bij de projekten te betrekken. Vooraf krijgen leerkrachten een stoomkursus van een muziekconsulent waarin basisvaardigheden als ritme worden bijgebracht zodat ze voorafgaand aan de voorstelling alvast een paar liedjes met de kinderen kunnen instuderen. Er is ook een lesbrief waarin staat wat onderwijzers en onderwijzeressen na afloop van de voorstelling met de kinderen in de klas nog aan muziek kunnen doen. Iedere klas bezoekt twee voorstellingen per jaar. Dat lijkt weinig maar het levert volgens de scholen zoveel materiaal op dat ze weken na de voorstelling nog vooruit kunnen.

Het Muziekatelier is vooral bedoeld voor basisscholen waarvan het merendeel van de kinderen behoort tot de groep etnische minderheden of komt uit de sociaal zwakkere milieus. Ruud Groenteman, koördinator van het Muziekatelier, zegt daarover: „Muzikale vorming is juist voor buitenlandse kinderen belangrijk, want muziek is een vorm van kommunikatie. De muzikanten vertellen tijdens de voorstelling hoe instrumenten heten zodat alle kinderen spelenderwijs de taal leren." Tiny Jongeling is direktrice van de Linnaeusschool in Amsterdam-Oost. „Kinderen bij ons op school krijgen meestal niet de kans om een muziekvoorstelling bij te wonen omdat de ouders geen geld maar vaak ook geen belangstelling hebben om hun kinderen in aanraking te brengen met muziek. Ze zullen niet snel met hen naar het Concertgebouw gaan. Die kinderen komen later hoogstens in de disco. Voor leerlingen is zo'n voorstelling van het Muziekatelier daarom vaak een emotionele gebeurtenis. Ze zien meestal voor het eerst professionele muzikanten aan het werk. Ze merken dan dat muziek maken leuk is.
Laten we eens naar een voorstelling van het Muziekatelier gaan kijken.

Een klarinet bootst feilloos het geluid van een sirene na. 'Brand', roepen de muzikanten. De kinderen gillen als ze een denkbeeldige straal water over zich heen krijgen.

Dinsdagochtend, half tien. De lerares sluit de gordijnen. De spotjes gaan aan en het klaslokaal verandert in een heuse studio. Al gauw klinken de swingende tonen van piano, saxofoon, drums en klarinet. Voorzichtig gaat de deur open. De eerste groep kleuters komt binnenschuifelen. Verlegen kijken ze om zich heen en gaan zitten op de blauwbeschilderde gymbanken. Dan zegt George: „Wij zijn alvast begonnen. Vonden jullie niet erg zeker?" Nee, roepen ze in koor. „Kan een drummer zacht spelen?" vraagt George aan de kinderen. „Volgens mij kan je op een drumstel alleen papapadoeda tsjeng boem", is het antwoord. De muzikanten spelen voor en de kinderen zien dat een *„toeter van goud"* „saxofoon" heet. Ook horen ze wat voor geluid de toeter maakt. *En een fluit van drop* is eigenlijk een klarinet. De kinderen lachen als Michel, de clarinetist van de groep, er hoge tonen op speelt. Als de muzikanten weer samenspelen, vergeten de kinderen hun verlegenheid en worden rumoerig, sommigen stampen enthousiast op de maat van de muziek mee. Hun spontaniteit wordt onmiddellijk getemperd door de onderwijzeres die fluistert dat ze stil moeten zijn. De kinderen gehoorzamen meteen.
George speelt op zijn sax een liedje dat de kinderen herkennen omdat ze het in de klas hebben ingestudeerd. Ze mogen niks verraden. De bandleden moeten vertellen welk lied het is. Die raden het natuurlijk niet. Dan zijn de kinderen aan de beurt. Het lied: „Hé, speel je mee, pak gauw een trommel of een toeter", mogen ze zachtjes zingen en dan zo hard ze kunnen. Dat laatste is natuurlijk het leukst.
Dan is er weer rust in het programma. Herbert zit in een lichtspotje te spelen op een trekfluit, dat is een soort blokfluit waar je door het in en uitschuiven van een draad gemakkelijk hoge en lage tonen mee maakt. Een jongetje mag het ook eens proberen. De andere kleuters reageren eerst lacherig op hun klasgenootje maar als hij uitgespeeld is, klappen ze enthousiast voor hem. Gretig gaan de vingers omhoog als een ander aan de beurt is.
Dan mogen de kleintjes naar het drumstel. Sommigen klemmen angstig hun oren dicht als Erk de drummer zich uitleeft. De kleuters kunnen er zelf ook wat van als ze even later met hun drumstokjes een regenbui nabootsen door met het hout op de vloer te roffelen. Even later staan ze op want de bui waait over. Ze vormen een stoet terwijl de stokjes boven hun hoofd tegen elkaar tikken: er vallen nog een paar regendruppels uit de lucht.
Als er genoeg gedrumd is, lopen de kleuters snel weer naar hun plaats. George zingt een mooi liedje in rap Engels. De kleuters hebben niks van de tekst verstaan maar ze roepen wel: „Het is Engels". Dan blijkt ineens dat de kleuters George vlot kunnen nazeggen *Good Morning* en *I Love You"*. Als de muzikanten weer samenspelen, lopen de kinderen schouder aan schouder in een stoet op de maat van de muziek. Ineens gaan de discolampen aan. De muziek zweept de kinderen op en als door een toverstokje aangeraakt staan ze met z'n allen te swingen. De onderwijzeres staat er wat houterig bij omdat ze na de polonaise niet op een dans had gerekend. Ze haalt dan ook opgelucht adem als de muziek stopt. De kinderen kruipen snel weer op de gymbanken. Het is ineens donker. Een klarinet bootst feilloos het geluid van een sirene na. „Brand", roepen de muzikanten. De kinderen gillen als ze een denkbeeldige straal water over zich heen krijgen. Hier hoort ook een lied bij wat ze meteen herkennen als de band de eerste maten speelt: Tati, tati /zo doet de sirene mensen/ mensen is er ergens brand.
De muzikanten laten horen dat je dat liedje ook heel langzaam op een klassieke manier kunt zingen. George speelt daarna zo zachtjes op zijn gitaar dat het beter is als de kinderen om hem heen gaan zitten. Met grote ogen luisteren ze naar een Braziliaanse samba. Als even later de muziek weer aanzet, beginnen de kleintjes gelijk weer te dansen. De kist met percussie-instrumenten gaat open, ze krijgen allemaal een instrument en spelen vol overgave mee.
Dan stopt de muziek en is het feest uit. De kinderen hebben nog een afscheidslied: Dag muzikanten allemaal. En terwijl ze dat zingen, lopen ze uitgelaten één voor één naar buiten.

Toveren en inspireren

Na afloop praten we met George Whitmore, één van de muzikanten en directeur van Het Muziekpakhuis een niet-gesubsidieerde muziekschool in Amsterdam. Het enthousiasme van de kinderen lijkt ook op hem overgeslagen. „Muziek is de taal van het hart. Wat daar uitkomt wordt zo snel kapotgemaakt door struktuurtjes en regeltjes. Er wordt te snel gezegd: het moet zo en zo. Alsof het lezen van noten een voorwaarde is om muziek te kunnen maken. Als een kind een huis met een groen dak tekent, zeggen we toch ook niet: dat is fout want het moet een rood dak zijn. Ik probeer met mijn optredens voor Het Muziekatelier te toveren, de kleuters te laten verbazen en te inspireren. Ik hoop dat ze zien dat muziek ook zo leuk is omdat je samen kunt spelen. Het is een voorrecht voor kleuters te mogen spelen. Niet veel mensen doen het. Iedere keer is het weer spannend hoe ze zullen reageren. En reken maar dat we ons best doen want als het wat minder gaat, merken de kinderen dat meteen!"

Wim Koole

WEDERHOOR

Had ik hem ooit verteld, dat ik mèt de afgedwongen moederlijke toestemming om niet meer naar orgelles te hoeven stilzwijgend óók de jaarlijkse pelgrimage naar de Matthaeus- of Johannes Passion had afgeschaft? Ik wist het niet meer. Maar in januari ontving ik van een goede en muzikaal zeer deskundige vriend de invitatie om „ja" te zeggen tegen twee vrijkaarten voor de Matthaeus Passion in de wondermooi gerestaureerde kerk van Naarden. Nooit was ik in de verleiding gekomen om na ruim 40 jaar afwezigheid zèlf het initiatief te nemen voor een wederhoor van Bach's passiemuziek. Nu kwam de uitdaging van buiten.
En ben ik gegaan.
Sinds mijn tiende ging ik jaarlijks met mijn moeder mee naar één van de passie-uitvoeringen in de provinciehoofdstad, waar ik opgroeide. Wij waren vaste bezoekers van de generale repetitie. Dat kwam ons budgettair wat beter uit. Bovendien heb ik maar een enkele keer meegemaakt, dat een passage over moest. Het waren lange, maar indrukwekkende zittingen. Omdat ik theologie wilde gaan studeren leek een jaarlijks bezoek aan de Matthaeus- of Johannes Passie (die bij toerbeurt werden uitgevoerd door plaatselijke koren en de orkestvereniging) een onmisbaar onderdeel van mijn godsdienstige opvoeding. Ook hoopte mijn moeder – zelf een enthousiaste autodidact op het harmonium – dat deze jaarlijkse muzikale excursie de trage animo voor de orgelstudie zou prikkelen. In mijn opstandige pubertijd vond de nog prille traditie al een drastisch einde. Absentie van het klassieke passiegebeuren diende als teken van rebellie tegen het geloof der vrome vaderen, tot wie óók Bach moest worden gerekend. Ik vond muzikaal soelaas in de moderne jazz en later bij minder reformatorisch bevlogen klassieken.
Met verbazing herlees ik getuigenissen van kollega-theologen, die hun liefde voor de cantates en passiemuziek van Bach door de jaren heen ongebroken trouw zijn gebleven. Zou de sekularisatie volledig aan hen zijn voorbij gegaan? Hoe hebben ze deze muzikale hartstocht kunnen kombineren met de God-is-dood-theologie? Of wisten ze veel taktvoller dan ik de golfbeweging van het godgeleerde denken gescheiden te houden van hun bewondering voor Bach's muzikale genie?
Vaag herinner ik me, hoe zich in de zestiger jaren een theologenstrijd heeft voorgedaan over de uitvoeringen van de passiemuziek en hun aanvechtbare invloed op het godsdienstig leven. Verdween in dezelfde periode ook niet het „Ere zij God" uit de Kerstnachtdiensten? Het triomfale christendom was in een slechte reuk gekomen. De passie-uitvoeringen maakten daar onmiskenbaar deel van uit. Niet vrij van burgerlijk sentiment en religieuze romantiek als ze toen waren. Trouwens er waren nog heel wat meer spanningen met de theologische tijdgeest. Het Jezusbeeld van de zestiger jaren had een strijdvaardig en aktief elan, dat vloekte met de bezongen adoratie van een man, die zich als een lam naar de slachtbank liet leiden.
De uitvoeringspraktijk had zich trouwens steeds meer ontkoppeld van zijn oorsprong: de kerkelijke gemeente en haar eredienst. En ook de authentieke reformatorische kleur verbleekte. Bach's heiligheid inspireerde in de vijftiger jaren tot een novelle, waarin een paus wordt getekend, die – zelf musicus en Bach-kenner – de Lutherse bisschoppen van Duitsland uitnodigt voor een Bachfest in San Gandolfo en die hen polst over een heiligverklaring van Johann Sebastian. In Nederland zou dit voorstel niet op bezwaren stuiten. Geen klassieke muziek van onmiskenbaar godsdienstige oorsprong is in zo brede kring aanvaard als de Matthaeus. De traditionele radio-uitzending in de week voor Pasen kan – zonder dat het enig opzien baart – het ene jaar door de Evangelische Omroep en een volgend jaar door Veronica worden verzorgd.
In het zachte lenteweer tijdens de pauze wandelend rondom de kerk van Naarden overdenk ik de hernieuwde kennismaking na 40 jaar. Toen ik afhaakte wist ik nog nauwelijks iets van theologie. Een sterke impuls voor mijn puberale afkeer moet wel de van lijden en smart zwangere uitvoeringspraktijk van die dagen zijn geweest. Een volledig door Jezus' kruisdood overschaduwde interpretatie was dan misschien wel goed Luthers maar drong ons een volledig door verraad en lijdzaamheid overheerst gebeuren op. Voor de gedachte, dat Jezus niet het totale slachtoffer is maar misschien uit overtuiging de rechtsgang zijn loop heeft laten nemen, was in de muzikale traditie enkele decennia geleden geen plaats. Gniffelend vertelden we elkaar, hoe de aanbeden sopraan Jo Vincent een keer na de laatste uitvoering van een zoveel daagse veldtocht langs de kerken van het land moet hebben verzucht: „ziezo, die hangt weer".
Hoe licht maar niet minder toegewijd klonk de recente uitvoering onder leiding van Ton Koopman. Hier en daar zelfs met gevoel voor het erotische, dat ook een aspekt is van Bach's mystiek.
„Alleen wat lichtvoetig begint, kan later echt ernstig worden" was een van mijn motto's bij het televisiemaken. In de overladen ernst van de traditie een nieuw spoor van lichtheid te ontwaren is minstens zo aantrekkelijk. Ook ontkoppeld van kerk of belijdenis zal Bach's muziek generaties blijven boeien.

Mahler en Weltschmerz

door Albert Nieuwland

Muziek van Mahler? Veel te langdradig, vol valse sentimentaliteit, veel mooie momenten maar ook vulgair. Echt muziek van een neuroticus! Dat was de mening die ik meekreeg van de muziekminnende kringen in mijn jeugd 30 à 40 jaar geleden (ik kom uit Den Haag en miste daardoor de Mahlercultus van het Concertgebouworkest). We kunnen ons dat nauwelijks meer voorstellen. Mahler hoort nu tot het ijzeren repertoire en is in de gevestigde orde opgenomen. Dat is wel eens anders geweest. Zijn eerste symfonie werd in 1894 in Wenen gekraakt met termen als „steriliteit, trivialiteit en een opeenhoping van mateloosheden". De vierde symfonie leidde in München tot „heftig protest" en in 1902 kwam het in Wenen zelfs tot „handtastelijkheden" tussen enthousiaste aanhangers en tegenstanders.
Dit alles las ik in het interessante boekje dat de grote dirigent Bruno Walter, geestverwant, vriend en bewonderaar van Mahler schreef ter ere van diens vijfentwintigste sterfdag in 1936. Het is nu pas (weer?) vertaald en verscheen in de onvolprezen *Drempelreeks*, waarin klassieke teksten van kunstenaars over kunst op goed verzorgde wijze uitgegeven worden. Walter heeft Mahler persoonlijk goed gekend en geeft in zijn boek een schat aan anekdotes over hem, een schets van zijn levensloop en een interessante analyse van zijn muziek.

Qua persoonlijkheid was Mahler een kind van zijn tijd. „Te vreselijk ging het leed van de schepping hem ter harte. Het moorden in de dierenwereld, het kwaad dat de mensen elkaar onderling aandoen, de vatbaarheid van het lichaam voor ziekten, de voortdurende dreiging van het lot – dat alles schokte steeds weer de zekerheid van zijn geloof en steeds bewuster werd hem het probleem van zijn leven, namelijk hoe het leed en het kwaad van de wereld te rijmen vielen met de goddelijke goedheid en almacht." Kortom: hij leed aan *Weltschmerz*. Toch was hij volgens Walter niet wankel, labiel of ongelukkig. "Hij kende vurige gelukzaligheid en zwaar leed, en zo'n sterke innerlijke bewogenheid is een beter geschenk van de goden dan geluk."

Walter noemt Mahler ondanks zijn katholicisme toch niet godsdienstig, gelovig of vroom. Daarvoor moest hij ieder moment opnieuw weer het goede op eigen kracht bevechten. Hij is een *tragicus* te noemen, iemand die lijdt aan de verscheurdheid van mens en natuur en daar (daardoor) vaak ook letterlijk mee gekonfronteerd wordt. In zijn drukke bestaan van operadirigent kon Mahler alleen zijn zomervakanties besteden aan het componeren van zijn symfonieën. Hij had een hutje laten bouwen waar hij zich ongestoord aan zijn kreatieve arbeid kon wijden. Maar zelfs daar werd hij achtervolgd door de wrede strijd om het bestaan. Op een gegeven ogenblik „viel er iets vreselijk donkers door het raam naar binnen, en ontzet opspringend zag hij tegenover zich een adelaar, die de kleine ruimte met zijn wildheid vervulde. De schrikwekkende ontmoeting was gauw afgelopen, de adelaar verdween even stormachtig als hij was gekomen. Toen Mahler, òp van schrik, ging zitten, fladderde er een kraai van onder de sofa te voorschijn en vloog naar buiten. De stille plek van muzikale meditatie was dus het strijdtoneel geweest waarop zich een van de ontelbare gevechten 'van allen tegen allen' had afgespeeld."
Deze gevoeligheid, overgevoeligheid, voor alles wat er in de wereld plaatsvindt komt in Mahlers muziek tot uiting. Bruno Walter komt zelfs tot de prikkelende stelling, dat Mahlers persoonlijke ontwikkelingsgang en zijn levensovertuiging *direkt* uit zijn muziek afleesbaar is. Ik heb dan ook meteen de dikke doos Mahlersymfonieën (Concertgebouworkest o.l.v. Bernard Haitink) weer eens uit de kast gehaald en de zestien platen met meer dan elf uur muziek achter elkaar gedraaid. Een ware Odyssée met Bruna Walter als bescheiden en dus goede gids. Héérlijk om Weltschmerz, natuurgebeuren, wilde trance, humor, volksdeun, marsmuziek, maar ook verstilling, gelukzaligheid en onthechting in een bonte en toch organisch groeiende volgorde over en vooral *door* je heen te laten gaan! Hoewel ik me kan voorstellen dat anderen dat liever wat gedoseerder hebben...

Bruno Walter: *Gustav Mahler*
(met een voorwoord van Bernard Haitink)
Drempelreeks Uitgeverij Vrij Geestesleven, Zeist 1989.
Prijs: *f* 24,50.

WAT BETEKENT MUZIEK VOOR U?

Geboorte
24 December 1943.
Een dag tevoren, tegen zes uur 's middags, waren de weeën begonnen. Toen de pijnen heviger werden zei mijn vrouw: „ik geloof dat ik moet gaan". Langzaam lopend zijn we naar de kraaminrichting gegaan, lopend, want ik mocht geen gebruik maken van de tram.
Het voorlopig onderzoek wees uit dat het nog wel een dag kon duren. „Maar", zei de zuster na een blik op de dekoratie op mijn linkerborst, „het is voor u waarschijnlijk een geruststelling als uw vrouw hier kan blijven. We zullen haar goed verzorgen, hoor! Komt u morgenavond om een uur of zeven maar eens horen hoe het er mee gaar."
De volgende avond stond ik om zeven uur in de flauw verlichte hal. In de gang die op de hal uitkwam hing een grote glinsterende ster, de herinnering aan de Geboorte, héél lang geleden. Plotseling zag ik de zuster met uitgestoken handen naar me toekomen. „Gefeliciteerd", zei ze blij, „uw vrouw heeft tien minuten geleden het leven geschonken aan een flinke zoon! Moeder en kind maken het best!" „Dank u, dank u zuster", zei ik opgelucht en wilde doorlopen om mijn vrouw en zoon te zien. Maar de zuster hield me tegen. „Nee, nee, dat kan niet. Uw vrouw moet nog helemaal verzorgd worden, dat duurt nog minstens een half uur. Ik mag u werkelijk niet doorlaten!" „O, dan wacht ik wel zolang op die bank daar", besloot ik. Plotseling hoorde ik flarden muziek in de verte. „Wat is dat", vroeg ik, „ik hoor muziek". „Ja, dat is ons zusterkoortje", vertelde ze, „ze zijn nog aan het oefenen, maar straks gaan ze op alle zalen kerstliederen zingen, óók voor uw vrouw!" „Maar", vervolgde ze, „u moet nu weggaan". Haar stem werd ernstiger en zachter. „Ik mag u niet toelaten, u moet om acht uur thuis zijn, dat wéét u toch? Als u zou wachten tot uw vrouw verzorgd is, kunt u nooit op tijd binnen zijn. Gelooft u me toch", en haar stem werd nog zachter, „ik mag die verantwoording niet op me nemen. De kans is groot dat ze u oppakken als u na achten op straat loopt, en dan ziet u uw vrouw en uw kind misschien nooit meer. U wilt toch sámen, uw zoon zien opgroeien, nietwaar?"
Ja, dacht ik, dat wil ik, dat wil ik héél zeker. Ik weet niet meer of die gedachte toen hoorbaar over mijn lippen is gekomen. „Kom, gaat u nu", fluisterde ze en leidde me met zachte drang naar de uitgang.
„Maar zuster, ik... ik...", verder kwam ik niet. Ik keek haar aan. Haar gezicht kon ik niet duidelijk meer onderscheiden, en ook die éne ster in de gang waren er wel tien geworden. Ik boog mijn hoofd en zag in een waas de ster op mijn linkerborst.
De zuster deed de deur voor mij open. Op de drempel bleef ik nog even staan, omgeven door het zwakke licht uit de hal en de zachte klanken van een kerstlied.
Toen viel de deur dicht en was er nog slechts duisternis...

Elie Meijer

La musicologie de blues
Mon amour
Mon âme
Mon coeur
Tu est mon bonheur

Frida Vermeulen

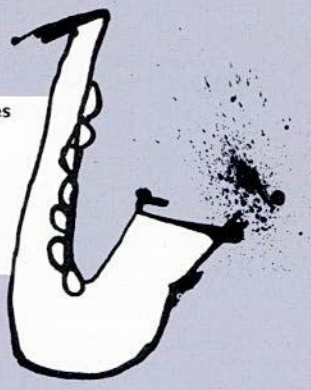

Niet muzikaal, wel genezen

Als het thuis niet meer gaat, kom ik bij vrienden in huis. Ik krijg de studeerkamer van mijn vriendin met bed, bureau en stereo-installatie. Even naar de platen kijken; he, Jim Croce, ooit een nachtconcert van hem gehoord, Oh ja, die bijzondere stem, nu weet ik het weer; mooi hoor. En dan dat vierde nummer, God wat prachtig, ik begin te huilen.
Koptelefoon op, volume op max. zodat ik mezelf niet meer hoor. Telkens zoek ik dit nummer op en kom weer in beweging. Een paar uur later komt mijn vriendin even kijken hoe het met me gaat. Haar kloppen hoor ik niet. Als ze om de deur kijkt ziet ze mij swingend op de halve vierkante meter tussen bed en buro. Gerustgesteld sluit ze de deur 'Dineke is er weer'.
Zo ging het acht maanden, in verschillende huizen, bij verschillende vrienden, met de muziek die ik bij hen vond of van hen kreeg. Jim Croce, Händel, Beethoven, Schubert en Brahms. Welke stukken? Dat weet ik niet meer, ik ben niet muzikaal. Wel genezen.

Dineke Reefhuis

Tut weh

1980. Ik woon in een kelder in het centrum van Utrecht. Om vijf uur 's morgens ga ik naar bed en ik sta om twee uur 's middags op. In de winter is het dan al bijna donker in mijn kamer. Van de mensen op straat zie ik alleen de benen en als het regent spetteren hun voetstappen tegen mijn betraliede raam. Ik luister naar The Cure, U2 en de Duitse 'punkgroep' *Einstürzende Neubauten*. Fantastische muziek, stel je voor: een kleine meute wilde jongens op een podium dat half vol is gestort met de resten van een metaal-sloperij. Men slaat met hamers en stokken op metalen draden en grote stukken ijzer. Hier poogt men wat? het kapitalisme? in elkaar te slaan? *Einstürzende Neubauten.*
Voorjaar 1989 ben ik in Berlijn. De muur maakt een verpletterende indruk. Van 'Einstürzung' lijkt echter wel nooit sprake te kunnen zijn. Maar op 10 november 1989 zakt de muur in. De begeleidende muziek heet: gejuich.
Terwijl ik probeer de geluiden van *Einstürzende Neubauten* opnieuw te horen, heb ik eigenlijk het gevoel dat behalve de muur ook de protestmuziek van het begin van de jaren tachtig is ingestort. *Und das tut weh.*

Martin de Zoete

MUZIEK EN RITME VINDEN HUN WEG TOT IN DE GEHEIME PLAATS VAN DE ZIEL.

Plato

Leven doordrenkt van muziek

Ik ben 9 jaar. Mijn nichtje is er weer eens met haar viool om samen te musiceren met mijn zusje, die piano speelt. „Mag ik ook viool leren spelen" vraag ik voor de zoveelste keer aan mijn vader. En op een dag is het zo ver. Ik krijg een (driekwart)viool, en ga muziek maken net als al die mensen in mijn omgeving. Ze zingen, spelen piano of hebben een ander instrument. Ik weet niet beter of muziek hoort bij het leven.
Een nieuwe wereld gaat voor mij open. Ik oefen iedere dag op dit moeilijke instrument en zie elke les weer vol nieuwsgierigheid tegemoet. En dan zes maanden later het eerste optreden voor een publiek op de jaarlijkse leerlingenavond, een heerlijke ervaring. En een vader die moet erkennen, dat al dat gezeur om een viool niet voor niets is geweest.

Ik ben 30 jaar. Nu zelf moeder van een dochter. Mijn huwelijk zit in een moeilijke fase, maar een keer per week kan ik die problemen achter me laten. Dan zit ik met mijn viool onder mijn kin in een orkest en stap in de wereld van Bach, Mozart, Purcell of Vivaldi. Even weer energie opdoen om de problemen in die andere wereld te lijf te kunnen.

Ik ben inmiddels 53 jaar en chronisch pijn-patiënt ten gevolge van een van die medische missers. Maar minimaal een dag per week ben ik de pijn de baas. Dan voel ik mij gelukkig door met anderen te musiceren in een ensemble. Zodra de dirigent het teken geeft om te beginnen is het alsof er een knop wordt omgedraaid van binnen en ik toegang krijg tot een andere wereld. Een wereld zonder pijn en verbittering. Alleen de verhevenheid van de muziek, die tot mij komt en die ik mede produceer door middel van mijn viool.

Kortom: mijn hele bestaan is doordrenkt van muziek en musiceren met anderen. Ik put kracht uit de muziek en mijn viool. Ze geven diepgang en inhoud aan mijn leven.

Noortje Heijdacker – Bijlsma

Zo maar een muziekdag

Om 8 uur gaat de wekker en klinkt het journaal, monotoon. Ik wil wakker worden tegen half negenen en gebruik een van Bach's Brandenburger concerten. En water en koffie. Wakker ben ik nu en slap nog. De gitaar biedt tussen 10 en 5 voor negenen uitkomst. Na overdrive, wah-wah en feedback ben ik klaar voor mijn werk. Walkman niet vergeten.
Tiepmasjien en toetsenbord doen me denken aan Steve Reich, maar dan minder spannend. Ook het rinkelen der telefoons schiet tekort. De koffie blijft maar weg. Aan mijn oren spelen dus de Bad Brains.
Na elven en de sekretaresse (Foxy Lady klinkt het van binnen) laat weten: lastige klanten. Adrenaline begint te stromen. Ik wacht op Metallica: Kill 'em all! In gepaste stemming ontvang ik. Tussen de middag dans ik met de Urban Dance Squad in het park. Ik eet boterham met jam. Terugdansend schiet me te binnen dat ik het lunchpauze-concert bezig ben te missen. Een kiezelsteen raakt een hol blikken vuilnisvat. Rory Block geeft rust.
Na mijn werk luister ik naar de nieuwste aanwinsten van de platenzaak. Thuis gitaar, maar ik wil meer. Edward van Halen geeft me meer. Nog meer. Virtuositeit, maar ook finesse. Heifetz met een partita. Dan Bud Powell. De stemming komt. Mijn vriendin komt me halen. Samen gaan we naar Emmy Verhey. Het temperament! Ik krijg een oprisping van Sailor: Girls, girls, girls.
Zij gaat weg, moet morgen vroeg opstaan. Joy Division tegen bedtijd. Een borrel verdooft. Shirley Horn laat me slapen.
Muziek betekent wel iets voor me, geloof ik.

Willem A. Snieder

Mooi

jij zong bloemen op mijn trommelvlies
jij zong lente in mijn hart
jij zong de scheuren in mijn theeservies
jij zong mooi, maar vres'lijk hard

Cornelis Herfst

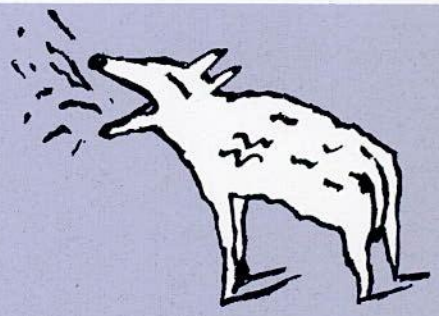

Met de arm van mijn lief om mij heen

Hij is 26 en ik 19, beiden smoorverliefd en bezield met goede voornemens. 1948, de wereld ligt stralend voor ons open.
We zijn op weg naar de bloedtransfusiedienst, bloed geven, een must voor een ieder van goede wil in die tijd. We lopen langs een groot huis, stil... pianomuziek, we staan samen in het donker en luisteren naar de klanken die over ons worden uitgestort.
Als de muziek voorbij is schamen we ons een beetje dat we door het raam geloerd hebben, een grote kamer en achter een enorme vleugel, een jongen van mijn leeftijd, we haasten ons verder.
Na ons bloed te hebben geofferd, gaan we met wat lichtere hoofden, minder bloed en koffie met cognac ervoor in de plaats weer langs het deftige huis. 't Is net of de muziek nog veel mooier is en weer verschuilen we ons in het donker... Dan worden we helemaal gepakt door die muziek, die eigenlijk alleen voor notabelen is bestemd; die zitten tenminste in een kring om de vleugel.
Ze hebben het nooit geweten, de burgemeester, de notaris en de dokter en nog minder de pianist, maar daar is het geboren, in het donker, met de arm van mijn lief om mij heen, heb ik voor het eerst geproefd aan muziek, die later zoveel voor ons heeft betekend.
Nu na 40 jaar denk ik nog dikwijls en dankbaar aan die avond terug. We zijn ze gaan waarderen, Bach, Vivaldi, Chopin en Haydn en weten nu zeker dat die muziek ook voor ons was bedoeld.

DANK JE WEL THEO BRUINS!

Rie Meijerman van Rijk

Hele leven met muziek

Mijn hele leven – ik ben nu 80 jaar – ben ik met muziek bezig geweest, solistisch en als begeleidster, en nog speel ik veel piano ook met een violist en vierhandig en ook met muzikale kleindochters. Mijn leven is niet altijd gemakkelijk geweest, maar aan het steeds bezig zijn met muziek heb ik veel steun gehad. Het geeft zo'n gevoel van harmonie met alles.
Ik heb acht kinderen en vijf ervan zijn „in de muziek": een cellist, een violiste, een fluitiste, een dirigent en mijn jongste zoon is „in de jazz". Ik ben zo mogelijk alle dagen met muziek bezig en vind het erg vervelend dat er weleens dagen zijn dat de tijd daarvoor ontbreekt. Ik hoop dus zo tot het einde door te gaan.

M. Povel-Kerkhoff

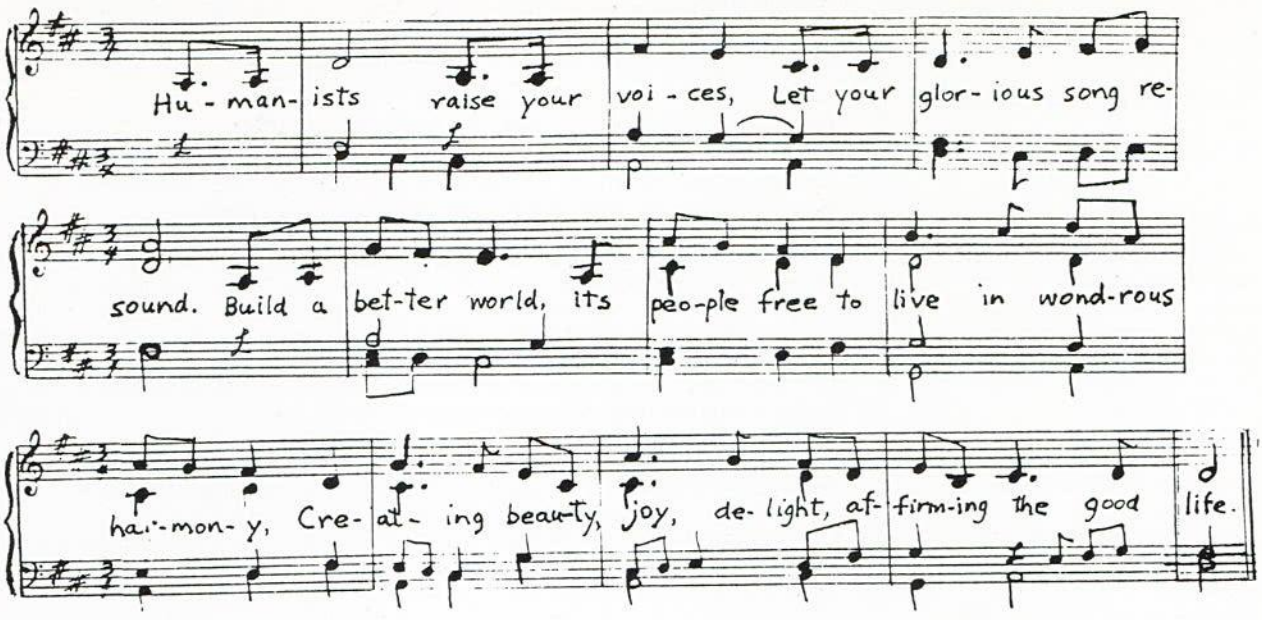

DIE GEDANKEN SIND FREI

Tijdens het muzikale openingsgala van het IHEU-kongres in de Concertzaal van Oslo drie jaar geleden zongen de humanisten uit de hele wereld het oude Duitse vrijdenkerslied *„Die Gedanken sind frei"*. De tekst gaat zo:

Die gedanken sind frei
My thoughts freely flower,
Die Gedanken sind frei
My thoughts give me power,
No scholar can map them
No hunter can trap them
No man can deny
Die Gedanken sind frei
No man can deny
De Gedanken sind frei

I think as I please,
and this gives me pleasure,
Mij conscience decrees,
This right I must treasure;
My thoughts will not cater
To duke or dictator,
No man can deny ---
Die Gedanken sind frei
No man can deny ---
Die Gedanken sind frei

And should tyrants take me,
And throw me in prison,
My thoughts will burst free,
Like blossoms in season.
Foundations will crumble,
And structures will tumble,
And free men will cry ---
Die Gedanken sind frei
And free men will cry ---
Die Gedanken sind frei

(Engelse tekst: Ärthur Kevess)

Foto: ABC-Press

NIEUWE HV-UITGAVEN

„Humanisme in het leven van..." Zo luidde de titel van negen interviews die in de afgelopen anderhalf jaar in Humanist zijn verschenen. Interviews over wat humanist-zijn nu eigenlijk inhoudt; over humanisme in de dagelijkse praktijk van het leven. Negen levenslustige verhalen. Nu zijn ze gebundeld in een boekje met dezelfde titel: „Humanisme in het leven van..." Het boekje kost slechts *f* 8,50 en is te verkrijgen bij het Landelijk Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11 in Utrecht. U kunt het ook bestellen door *f* 11,50 (*f* 8,50 en *f* 3,– portokosten) over te maken op giro 58, Humanistische Pers, Utrecht o.v.v. „Humanisme in het leven van". Het boekje wordt u dan zo snel mogelijk toegestuurd.

Eind januari geeft uitgeverij De Horstink in samenwerking met het HV een **nieuwe DIC-map over humanisme uit: „Leven met het voordeel van twijfel".** Het is de opvolger van „Geloven in mensen", dat sterk is verouderd en daarom inmiddels uit de handel is genomen.

„Leven met het voordeel van twijfel" gaat over humanisme als levensbeschouwing, als maatschappelijke visie en als beweging. Het boek bevat eerder gepubliceerde èn nieuw geschreven artikelen over o.a. de geschiedenis van het humanisme, humanisme en christendom en humanisme en politiek. Het geeft een humanistische kijk op maatschappelijke onderwerpen als macht, relaties, onderwijs en opvoeding en bio-ethiek. Humanisten komen aan het woord over de betekenis van het humanisme in de geestelijke verzorging en in de maatschappelijke zorg.

„Leven met het voordeel van twijfel" biedt een gedegen, indringende kennismaking met het humanisme aan al degenen die er meer van willen weten. Het is een 'must' voor humanisten die zoeken naar de wortels van hun denken en hun opvattingen graag aan die van anderen willen toetsen. „Leven met het voordeel van twijfel" telt ± 120 pagina's. Het boek gaat in de winkel *f* 19,90 kosten. Het Humanistisch Verbond biedt het aan voor de speciale prijs van *f* 14,00. Vanaf begin februari kunt u „Leven met het voordeel van twijfel" tegen betaling van *f* 14,00 verkrijgen bij het Landelijk Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11 in Utrecht. We kunnen u het boek ook toesturen. Dan moet u *f* 19,00 (*f* 14,00 plus *f* 5,00 portokosten) overmaken op giro 58, Humanistische Pers, Utrecht, o.v.v. DIC-map of „Leven met het voordeel van twijfel". Zodra we het in huis hebben, waarschijnlijk dus begin februari, zullen we het boek dan naar u toezenden.

De NSG heeft ook iets tegen do-re-mi-fa do-re-mi-fa doorklinken.

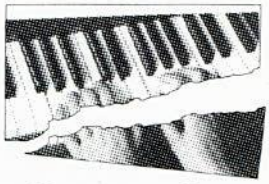

De Nederlandse Stichting Geluidhinder heeft iets tegen lawaai:

gratis informatie.

NSG, Postbus 381, 2600 AJ Delft.
Tel.: 015-562723

Rekenschap over humanisme en strafrecht

Het decembernummer 1989 van het humanistische kwartaalblad Rekenschap is gewijd aan het thema 'Humanisme en Strafrecht'. Een korte opsomming van de inhoud: Paul Cliteur: Strafrechtstheorieën vanuit humanistisch perspektief; Frans Jacobs: De rancuneuze aanbrenger; Sibo van Ruller: Is de doodstraf een aanvaardbaar strafmiddel?; Roelie van der Hoeven-Koning: De kwestbare staat van rede en recht; over Bordewijk en zijn roman Bloesemtak (1955); Hans Ramaer: Clara Wichmann en het einde van het strafrecht.
Verder een uitvoerige beschouwing van Marcel Fresco over de Rushdie-affaire en Losse Notities van Henk Bonger over de humanist Coornhert.

Rekenschap is een tijdschrift dat elk kwartaal aan de humanistische beweging aktuele diskussiestof voorlegt op het gebied van wetenschap en kultuur. Het blad kan worden besteld door *f* 12,50 te storten op giro 582293 t.n.v. stichting Socrates te Utrecht, onder vermelding van 'Rekenschap december 1989'. Een abonnement kan worden aangevraagd door te schrijven naar het HV, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht (een postzegel is niet nodig). De abonnementsprijs bedraagt *f* 40,– (4 nummers). Wacht met het betalen van een abonnement s.v.p. op onze akseptgirokaart. Nieuwe abonnees ontvangen gratis het bekende boek *In Staat van Beset* van P. Spigt.

STUDIEDAG COORNHERT

In 1990 zal het vierhonderd jaar geleden zijn dat een belangrijke erflater van de Nederlandse beschaving overleed: de humanist Dirk Volckertsz Coornhert (1522-1590). Onder het motto „Coornhert: tolerantie en vrijheid" organiseert het Humanistisch Studiecentrum Nederland (HSN) op zaterdag 24 februari een studiedag over deze eminente Nederlandse geleerde.
Sprekers: Dr. Bonger over Coornhert als demokraat; Prof.dr. Fijnaut over Coornhert als denker over strafrechtspolitiek; Prof.dr. Fresco over Coornhert als wijsgeer en Prof.dr. Thoenes over Coornhert als burger-humanist.
Voorzitter van deze studiedag is mevrouw Den Ouden-Dekkers. De dag vindt plaats in het konferentieoord De Queeste, Dodeweg 8, 3832 RD Leusden (tel: 033-650700) en duurt van 10.30 tot 16.00 uur.
Kaarten voor deze dag zijn te bestellen door overmaking van *f* 25,– op giro 550334 van het HSN te Amsterdam, onder vermelding van „Coornhertdag" (inbegrepen: lunch, koffie en thee).

HV-VROUWEN VIEREN KROONJAAR

Terug in de tijd. September 1981. We citeren uit Humanist: „Het hoofdbestuur was sinds lang niet zo lovend geweest als over dit heldere werkstuk, 'Een beetje macht, een beetje liefde' van de vrouwenwerkgroep van het HV." Margreet de Leeuw, landelijk koördinator van het vrouwenwerk, reageert voorzichtig: „Een beetje liefde hebben we gevoeld. Nu nog een beetje macht."

3 maart 1990. De Landelijke Vrouwengroep van het HV bestaat tien jaar. Liefde en macht houden niet over. Het thema van de feestelijke tienjarige landelijke vrouwendag luidt dan ook: 'Meer macht, meer liefde'. Er komt een jubileumuitgave met die titel. En ook in de workshops draait het om (meer) macht en (meer) liefde. Een greep uit de onderwerpen: ekonomische en relationele zelfstandigheid, zelfbeschikkingsrecht, het assepoestercomplex (speciaal voor jonge vrouwen), feminisme en humanisme, spelen met macht, vrouwen en mensenrechten in ontwikkelingslanden, een lesbische leefstijl/bewustwording en dan? De deelneemsters aan de Landelijke Vrouwendag kunnen zich voor één of twee workshops opgeven. Maar op je verjaardag in een kroonjaar ben je natuurlijk niet alleen met serieuze zaken bezig. Er is ook wat te vieren. In de namiddag organiseert de Landelijke Vrouwengroep een receptie, daarna is er koud buffet en feest. Kortom: u kunt een heleboel aktiviteiten verwachten op de tiende Landelijke Vrouwendag van het HV op zaterdag 3 maart 1989. Geef u daarom nu vast op met onderstaande bon, dan weet u zeker dat u er straks bij kunt zijn.

De Landelijke Vrouwendag van het HV wordt gehouden op zaterdag 3 maart 1990 in De Musketon, Sociaal cultureel Centrum in Utrecht (Lunetten, goed bereikbaar per openbaar vervoer)
Dagprogramma: 10.00-17.00 uur. Workshops. Optredens en muziek. Lunch. Persconferentie en het aanbieden van de nota 'Meer macht, meer liefde'. Avondprogramma: Koud buffet. Feest. (Ook mannen zijn welkom). Kosten dagprogramma: *f* 15,–. Dag en avond: *f* 25,–. Bij voldoende belangstelling kan kinderopvang (10.00-17.00 uur) worden georganiseerd. Als (reis)kosten een onoverkomelijk probleem vormen, kunt u kontakt opnemen met Margreet de Leeuw, koördinator van het HV-Vrouwenwerk.
U kunt zich opgeven door onderstaande bon in te vullen. U kunt ook bellen: 030-318145, tst. 22. De deelneemsters aan de Landelijke Vrouwendag krijgen ruim voor 3 maart 1990 het volledige programma toegestuurd.

Naam: .....

Adres: .....

Postcode en woonplaats: .....

geeft zich op voor de tiende Landelijke Vrouwendag van het HV, op zaterdag 3 maart 1990.

Aankruisen wat wordt gewenst:

☐ **Deelname aan het dagprogramma ad *f* 15,–**

☐ **Deelname aan het dag- en avondprogramma ad *f* 25,–**

☐ **Kinderopvang**

Betaling kontant in De Musketon.

Deze bon a.u.b. toesturen naar de HV-Vrouwengroep, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

BRIEVEN

Langer dus beter?

Het oktobernummer van de Humanist meldt met trots en voldoening als wereldwijde primeur: Universiteit voor Humanistiek. Voorzitter Bijleveld konstateert terecht dat humanistische raadslieden steeds meer in teams samenwerken met pastores en predikanten. (Hij bedoelt waarschijnlijk pastoors en predikanten). Henk Bijleveld lijkt n.m.m. in de fout te gaan wanneer hij vervolgt met: Die hebben allen een theoretische studie van 6 jaar achter de rug „daar haalt die vierjarige part-time opleiding van het HOI natuurlijk niet bij." In het bedrijfsleven en met name op de werkvloer zal de direktie vaak een HTS'er(ing) verkiezen boven een akademisch gevormde ingenieur (ir). Geen mens zal in de sektor waar in feite het brood voor ons allemaal wordt verdiend, durven beweren dat een HTS-opleiding niet haalt bij een akademische opleiding. Ik meen dat het niet verstandig is om de lengte en status van een opleiding te koppelen aan de kwaliteit of, m.a.w. te zeggen: de opleiding is langer dus beter. Misschien heeft voorzitter Bijleveld zich alleen maar versproken maar een rektifikatie lijkt gewenst.

Naschrift

Een vergelijking van de geestelijk werkende met de technicus is niet gelukkig en kan niet leiden tot werkzame konklusies. Bij technici is er sprake van een rijk geschakeerd opleidingsnivo, beginnend bij LTS en eindigend bij de universiteiten. In het vlak van de geestelijke hulpverlening – zoals psychiatrie, psychotherapie en geestelijke verzorging – is er voornamelijk sprake van één nivo, de akademische opleiding. Het HOI was daarop een uitzondering.

Overigens: er zijn zonder twijfel geestelijke werkers, komende van het HOI, die kwalitatief niet onder zullen doen voor toekomstige afgestudeerde van de UvH.

Waar ik op doelde in de geciteerde zinsnede is de generale inzetbaarheid en kwaliteit van geestelijke werkers op humanistische grondslag.

mr. W. H. Bijleveld
(directeur UvH)

Gemiste kans

In het uitgebreide tv-programma over de openingsplechtigheid van de universiteit voor Humanistiek werden wij doorgezaagd over toga's! Zendtijdverlies. De voorloper van de universiteit het HOI, werd doodgezwegen. Leuk voor de mensen die daaraan hun krachten hebben gewijd. Evenmin kregen we een duidelijk beeld van de opleiding zelf, de vakken, de struktuur. HV-leden vinden de nodige informatie misschien in publikaties waarop zij geabonneerd zijn. Maar de uitzendingen zijn toch ook of vooral bedoeld voor niet-leden? Hebben zij dan zo'n roerende belangstelling voor stof, kleur en coupe van de toga's die de professoren zullen dragen? Moesten de intermezzi, die nauwelijks of niets met de leerstoel te maken heben, de pil vergulden?

Rijk Kroese (Bunnik)

Reaktie van de RTV-dienst Humanistische Omoepstichting

Het betrof hier een impressie van een groots en voor het humanisme belangrijk gebeuren.

In een luchtige afwisseling trokken plechtige toespraken, poëzie en muziek aan de kijker voorbij, alles gericht op de toekomst van deze jonge universiteit. Daarom geen blik in het verleden, de oorsprongen en de achtergronden. De uitleg van de ontwerpster van de toga sloot naadloos aan bij de ideologie en opzet van de zorgvuldig samengestelde openingsplechtigheid en leverde ook nog een ontspannen portret van de hoogleraren op.

Niet zozeer verspilling van zendtijd maar een, door wel en niet betrokkenen, als aardig en prikkelend ervaren verbeelding van het hedendaagse humanisme.

Rob van der Linden
(direkteur HOS)

Boek gevraagd

Ik zoek het boek „Het onheil van het christendom" van Joachim Kahl. Het is een Bruna, Zwarte Beertjes. Nieuw of tweedehands, ik wil het boek graag kopen. Tel. 071-410339.

T.S. Liem (Leidersdorp)

Bestuursleden gezocht voor Stichting Erasmushuis

Het bestuur van *de stichting „Erasmushuis" wil graag het aantal bestuursleden uitbreiden. Het is daarbij op zoek naar leden die kunnen bijdragen tot verwezenlijking van de doelstelling van de stichting die primair gericht is op het kreëren van huisvesting voor het Humanistisch Verbond en geparenteerde stichtingen en verder op het beheer van de onroerende goederen. De gedachten gaan daarom vooral uit naar elden die een specifieke kennis kunnen inbrengen op het gebied van b.v. bouwkunde, projektontwikkeling, makelaardij en/of architektuur.*

In het algemeen vergadert het bestuur niet meer dan tweemaal per jaar en in Utrecht. Voor nadere inlichtingen kunt u terecht bij de voorzitter mr. A.C. van Wijk, tel. 02526-74178 ('s avonds).

Advertentie

STICHTING STEUNFONDS PRAKTISCH HUMANISME
OUDKERKHOF 11, 3512 GH UTRECHT
TELEFOON 030 - 322786
BANK C&E 69.97.13.889
GIRO 6168

U krijgt belastingvoordeel als u jaarlijks minstens 1% van uw zuiver inkomen☆ besteedt ten gunste van: Steunfonds Praktisch Humanisme, giro 6168 of bank 69.97.13.889 te Utrecht.

☆Het minimaal te besteden bedrag is ƒ 120,–. Maximaal kan 10% van uw onzuiver inkomen voor belastingvoordeel in aanmerking komen. Meer informatie bij: M. v.d. Lans, tel.: 030-322786.

RADIO & TELEVISIE

RADIO
Iedere zondag:
9.03 – 9.30 u
Radio 1:

De Verbeelding

Over schrijvers, boeken en lezers en vol poëzie, fantasie, avontuur, reisverslagen, romanpersonages, literaire genootschappen, en romanpersonages. De volgende onderwerpen staan op dit moment vast:
17 dec: Dr. Doolittle
24 dec: Een kerstverhaal van Charles Dickens
31 dec: Heinrich Böll
7 jan: J.J. Slauerhoff
14 jan: Rainer Maria Rilke
21 jan: Virginia Woolf

Ma. 4, 11, 18 & 25 dec
12.05 – 13.00 u
Radio 5:

De Franse Revolutie

Vier afleveringen van de bekroonde serie over de Franse Revolutie worden in december herhaald.

Wo. 20 dec,
12.30 – 13.00 u
Radio 5:

De Nieuwe Kleren van de Keizer

Naar aanleiding van de uitzending van De Nieuwe Kleren van de Keizer, eerste kerstdag op Nederland 3, praat Jetske Mijs met schrijfster Vonne van der Meer en laat fragmenten uit het toneelstuk horen.

Wo 27 dec,
12.30 – 13.00 u
Radio 5:

De Autohaters

Het stinkt, is duur, a-sociaal en gevaarlijk. Wie zou zoiets nou willen hebben? De minderheid van autohaters aan het woord over de tirannie van de meerderheid en over de schijnheiligheid van hun argumenten. Een programma met veel „mooie" autogeluiden. Samenstelling: Jetske Mijs.

Ma 1 jan,
12.05 – 13.00 u
Radio 5:

(Stan van Houcke in gesprek met) Jet Isarin

Jet Isarin heeft meerdere malen in een psychiatrische inrichting gezeten. Naar aanleiding daarvan schreef ze het boek 'Eigen waan. Psychiatrie als paradox' met als centrale stelling: „Uit angst voor het slechte in mijzelf, zoek ik de vijand buiten mij... Onschuldige slachtoffers bestaan niet". Een boek over psychiatrie als symptoombestrijder, over de onmacht van de psychiatrie om werkelijke oplossingen te bieden.

Ma 8 jan,
12.05 – 13.00 u
Radio 5:

Tamam in Het Wollen Wolgawater

Een gesprek met zangeres Peggy Larson, oprichtster van de zanggroep Tamam, en Michiel Bollinger, artistiek leider van de theatervoorstelling In het Wollen Wolgawater. Daarvoor koos Bollinger 25 Nederlanse gedichten die met muziek te maken hadden en gaf die aan drie in Nederland wonende componisten.
Een gesprek over improviseren, muziektheater en over de relatie tussen componist en uitvoerenden. Samenstelling: Carrie de Swaan.

Wo 10 jan,
12.30 – 13.00 u
Radio 5:

Gerard Soeteman

Carrie de Swaan in gesprek met scenarioschrijver Gerard Soeteman die voor zijn omvangrijk oeuvre op de laatste Nederlandse Filmdagen een Gouden Kalf ontving.

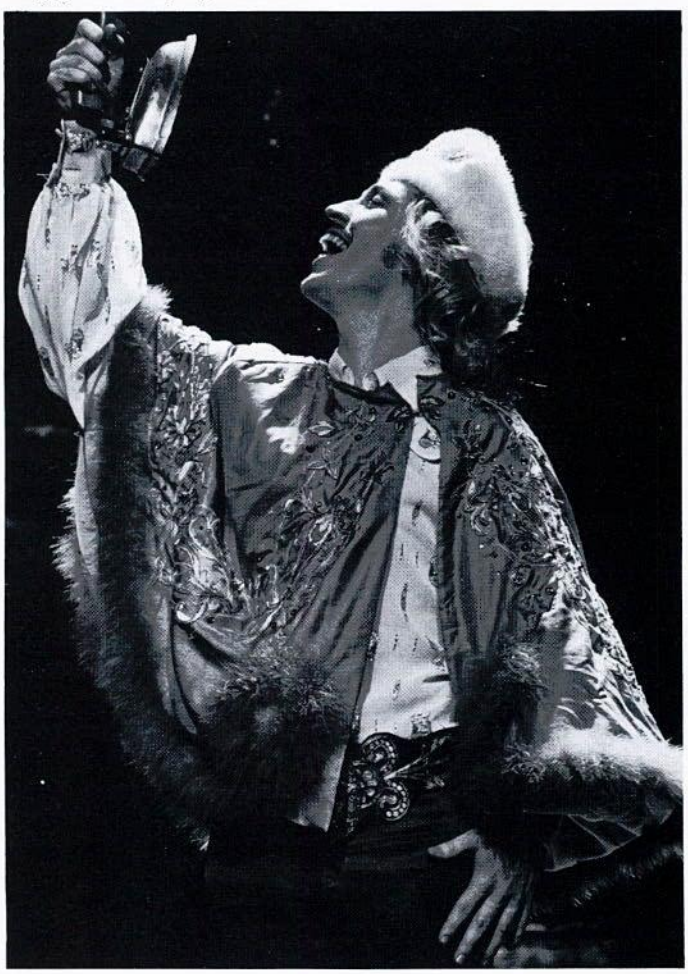

De Nieuwe Kleren Van De Keizer

Wo 17 jan,
12.30 – 13.00 u
Radio 5:

Greetje den Ouden

Programma naar aanleiding van de Socrateslezing over feminisme en humanisme door Greetje den Ouden. Samenstelling: Rina Spigt.

Ma 18 dec,
20.50 – 21.20 u

Oma Brengt Iets Moois Uit Holland

Een televisiedrama geschreven door Ger Beukenkamp met Fien Berghegge en Henny Orri. Produktie en regie: Frank Alsema. (eerder uitgezonden op 4 mei 1984)

Zo 24 dec,
ma 8 en zo 21 jan:

Ischa

Driemaal het inmiddels beroemde en beruchte praatprogramma met op kerstavond een gepaste, extra lange aflevering (22.20 – 23.00 uur).

Ma 25 dec,
16.00 – 17.30 u:

De Nieuwe Kleren Van De Keizer

Zo 21 jan,
20.40 – 21.05 u:

Duo Duo

Portret van de zevenendertigjarige Chinese dichter en schrijver Duo Duo. Hij was één van de demonstranten die op 4 juni jongstleden verdreven werden van het Plein van de Hemelse Vrede door de tanks van het Chinese leger. Op diezelfde dag vertrok Duo Duo naar Nederland om op te treden op Poetry International. Hij besloot niet terug te keren naar zijn land en het boerendagblad in Peking waarvoor hij als journalist werkzaam was.
Carrie de Swaan
volgde in Londen drie dagen het leven van Duo Duo.

Hoofdbestuur wil besturen op afstand

Het hoofdbestuur heeft in zijn november-vergadering besloten een brief te zenden aan de Tweede Kamer in verband met het wetsontwerp „Gemeentelijke Basisadministratie persoonsregistratie" (GBA).
Al vaker heeft het HV zich verzet tegen de registratie van privacy-gevoelige gegevens aan kerken. Hoewel de Tweede Kamer in meerderheid zich eveneens daartegen heeft uitgesproken, blijkt de SILA (Stichting Interkerkelijke Ledenadministratie) in het recente wetsontwerp nog steeds een bevoorrechte positie te bekleden.
Voorgesteld wordt aan de SILA kosteloos informatie te verstrekken over adreswijzigingen en overlijdens. Dit terwijl de SILA geen publiek belang behartigt, maar alleen dat van de Nederlands Hervormde Kerk en enkele kleine protestantse groeperingen (ook de R.-K.-kerk heeft inmiddels afgehaakt).
Over de brief aan de Tweede Kamer was grote eenstemmigheid in het hoofdbestuur. Datzelfde gold voor de eerste plannen die zijn ontworpen voor de organisatie van een groot kongres in 1992. Dat jaar bestaat de IHEU (International Humanist and Ethical Union) veertig jaar. De IHEU is destijds in Amsterdam opgericht en in dezelfde stad zal in 1992 een jubileumkongres plaatsvinden, een initiatief van HV en Humanitas samen.
Veel langer stond het hoofdbestuur stil bij de bestuurlijke verhoudingen in het HV. Een studiekommissie werkt plannen voor verbetering uit. „Besturen op afstand" is daarbij het motto. Het hoofdbestuur zou dan meer moeten delegeren, waardoor ruimte zou komen voor inhoudelijke bezinning op ethische kwesties.

VERBONDSRAAD KEURT NIEUW MANIFEST GOED

Op de Verbondsraad in november is de tekst vastgesteld van een nieuw Humanistisch Manifest. Dit manifest fungeert als extern werkprogramma voor de komende jaren. Op het kongres in Groningen bleek te weinig tijd om de bijna dertig paragrafen van het Manifest punt voor punt door te nemen. De Verbondsraad kon er nu uitvoeriger aan toe komen.
Twee zaken vormden de hoofdschotel: demokratie en ekonomische zelfstandigheid. In de tekst over dit laatste thema had het hoofdbestuur voorgesteld de zin op te nemen: „Het recht op ekonomische zelfstandigheid gaat gepaard met ieders plicht tot het naar vermogen leveren van een ekonomisch waardeerbare bijdrage aan de samenleving, waaronder huishoudelijke arbeid en vrijwilligerswerk."
Dit „voor-wat-hoort-wat-principe" kon niet rekenen op ieders bijval. Uiteindelijk is de zin gehandhaafd met wijziging van „plicht" in „verantwoordelijkheid" en „ekonomisch waardeerbare" in „maatschappelijk nuttige".
Op de tekst over demokratie was een amendement ingediend, luidende: „Het spelen voor eigen rechter dient met kracht voorkomen en bestreden te worden omdat daardoor eerder het recht van de sterkste gaat overheersen dan dat de zwakkeren beschermd worden."
Het hoofdbestuur vond deze zin overbodig: in onze rechtsorde is voor het spelen van eigen rechter gewoon geen plaats en, aldus het hoofdbestuur, dit wordt reeds krachtig voorkomen en bestreden.
De Verbondsraad dacht er anders over en stemde, mede met het oog op „groeiende fascistische tendensen" in met de toevoeging.
De Verbondsraad diskussieerde verder over het verschijnsel van vrijgevestigde humanistische raadslieden en de bevoegdhedenregeling. Er zal een kommissie komen die het hoofdbestuur gaat adviseren.

Bert Boelaars

Konflikthantering voor vrouwen

Winterkursus (II) voor vrouwen op vrijdag 19 t/m 21 januari 1990 en ook dit keer is het thema „onderhandelen en konflikthantering". Mensen onderhandelen in hun leven heel wat af, vaak meer dan ze zich realiseren. Over gewone en belangrijke zaken, in werk maar ook in het privé-leven. Vaak worden we ons pas bewust van een onderhandelingssituatie als deze niet zover loopt als we zouden willen en er een konflikt dreigt te ontstaan. Het doel van de kursus is dat je je eigen antwoorden vindt op deze vragen. Op het programma staan verder: theorie over verschillende vormen van onderhandelen, oorzaken voor konflikten en konflikthanteringsgedrag; oefenen in onderhandelen en konflikthanteren (o.a. uitspelen van situaties); leren herkennen van onderhandelings- en konfliktsituaties; daarin adequaat positie kiezen en partij zijn.
De kursus is bedoeld voor vrouwen die in het vrijwilligerswerk van het HV willen (kunnen) onderhandelen en konflikten hanteren.
Begeleiding: Corrie Stokman en Margreet de Leeuw.
Aanvang: Vrijdagavond 20.00 uur. Einde: Zondagmiddag 16.00 uur.
Kosten ƒ 25,–. Verdere informatie: Margreet de Leeuw, p/a HV, Postbus 114, 3500 AC Utrecht 030-318145 (dinsdag, woensdag en donderdag).
Aanmelding: HV, tel. 030-318145, (tst. 22).

Grenzen aan samenleven

Op zaterdag 27 januari organiseren de Jonge Humanisten de themadag *„Grenzen aan samenleven"*. Op deze dag willen we bekijken waar we onze grenzen leggen in relaties met andere mensen. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan: Hoever laat je jezelf zien in een liefdes- of vriendschapsrelatie? Hoe liggen de grenzen tav. homoseksualiteit? Samenwonen: ja of nee? Wie bepaalt de grens in de relatie met bijv. ouders?
Het programma zal er ongeveer als volgt uitzien: 's Ochtends zal er door *Hans Achterhuis* een lezing gehouden worden over het thema. Aansluitend is er gelegenheid voor vragen en diskussie.
Om los te komen van de passieve luisterhouding zal er na de lunch een „breekspel" gespeeld worden. 's Middags zal er in kleine groepjes doorgepraat worden over (persoonlijke) aspekten van grenzen aan samenleven. De dag wordt afgesloten met een warme maaltijd.
De themadag (aanvang 10.30 uur) is bedoeld voor jongeren tot 30 jaar, en zal plaatsvinden op het LHC Oudkerkhof 11 te Utrecht. De kosten zijn ƒ 10,– inkl. lunch (exkl. warme maaltijd ƒ 4,–). Opgeven voor deelname doe je door te schrijven naar: Landelijk Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11, 3512 GH Utrecht. Of door te bellen naar 030-318145 (afd. ver.zaken).

Nieuwjaarborrel Jonge Humanisten

Op 13 januari zullen de jonge humanisten om 17.00 uur gezamenlijk het nieuwe jaar inluiden met een borrel (of iets dergelijks). Hierbij is iedereen van harte welkom. Voor de JH-leden zal aan dit samenzijn nog een jaarvergadering vooraf gaan.

HET HV-GEBEUREN

Verstandig omgaan met gevoelens

Op zondagmiddag 7 jan. organiseert de werkgroep vorming van de afdeling Utrecht een informatiemiddag over het verstandig omgaan met gevoelens. Er wordt informatie gegeven over de mogelijkheid om op een andere manier om te gaan met negatieve gevoelens zoals schaamte, schuld, kwaadheid en angst.
Na afloop van de bijeenkomst is het mogelijk zich op te geven voor een groep waarin een methode van zelfonderzoek centraal staat. Ook belangstellenden van buiten de regio Utrecht zijn welkom. De bijeenkomst begint om 14.00 uur in het Erasmushuis, Oudkerkhof 11, Utrecht.

Hans Achterhuis in Amstelveen

Op woensdagavond 31 januari verschijnt Hans Achterhuis in De Bolder, Groenhof 140 in Amstelveen om te praten over schaarste en milieu. U bent al welkom om 19.30 uur, voor ook hier een gratis kopje koffie en om 20.00 uur begint de lezing.

Mettha de Nachtegaal in Emmen

Mettha de Nachtegaal is hoofdbestuurslid van het HV en zal op zondag 17 december praten over het thema „HV-lid, waarom eigenlijk?" Plaats: De Schans, Laan van het Kwekebos 118 in Emmen en het begint om 10.30 uur.

Joachim Duyndam in Eindhoven

Op zondag 4 februari zal Joachim Duyndam, medewerker aan de Universiteit voor Humanistiek, een lezing houden over de filosofie van Levinas onder de titel „Een medemenselijke moraal".
Plaats is het wijkcentrum De Ronde, Tongelresestraat 146 in Eindhoven. Aanvang: 11.00 uur.

Arie den Broeder in Drachten

Zaterdag 13 januari zal de vice-voorzitter van het HV aanwezig zijn op de nieuwjaarsbijeenkomst van de afdeling Drachten. Hij zal dan spreken over „Individualisering en solidariteit". Plaats: De Mennozaal van de Doopsgezinde kerk in Drachten, Zuiderbuurt 27. Aanvang 20.00 uur.

Vriendschap

Een zondagtreffen in Coornhertstate (Vogelwijk 20 in Heerenveen) op 4 april waar dan humanistisch raadsman Kurt Reinking het zal hebben over vriendschapsrelaties in ontwikkeling.

Geneeskunde in Lochem

Geneeskunde en alternatieve aspekten ervan, daar zal het over gaan op dinsdag 23 januari in Lochem (in De Garve, Burg. Leenstr. 11) dr. J. Drukker zal een lezing over dit thema houden. Aanvang is 20.00 uur.

Armoede in Leeuwarden

Dinsdag 9 januari zal Jan de Boer, direkteur Sociale Zaken in Leeuwarden, een inleiding houden over armoede en basisinkomen. Dat doet hij in het PvdA-gebouw De Bres, schoolstraat 6 in Leeuwarden. Aanvang 20.00 uur.

Arie den Broeder in Rotterdam

En op zondag 21 januari is Arie den Broeder in Rotterdam waar hij om 10.30 uur een lezing zal houden over de houdbaarheid van de welvaartsstaat. Dat zal zijn in het Humanistisch Centrum, Provenierssingel 48.

Hans Achterhuis in Bussum

De humanistische professor Hans Achterhuis, verbonden aan de Landbouwuniversiteit in Wageningen, zal op zondagmorgen 21 januari een lezing houden over zijn filosofie van de schaarste. U bent welkom vanaf 10.00 uur, aanvang is half elf. Plaats is het bekende hotel Jan Tabak in Bussum, en: het kopje koffie in de pauze is voor rekening van de organiserende afdelingen Bussum, Laren en Blaricum.

Training PGV in Eindhoven

In samenwerking met de gemeenschap Noord/Midden Limburg zal in januari 1990 in Eindhoven een training Plaatselijke Geestelijke Verzorging (PGV) voor aspirant vrijwilligers van start gaan. Het doel van de PGV is het begeleiden van mensen die problemen hebben, zich eenzaam voelen, of behoefte hebben aan één of meer gesprekken om inzicht te krijgen in hun situatie. Een PGV-groep werkt onder begeleiding van een koördinatieteam, dat eveneens uit vrijwilligers bestaat. Wegens uitbreiding van de groepen in Eindhoven en Noord/Midden Limburg zoeken we nieuwe vrijwilligers. In de training zullen centraal staan het leren luisteren naar en het praten met mensen die moeilijkheden hebben. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de levensbeschouwelijke kant van het werk. De training wordt gevolgd door een videoworkshop van twee dagen en afgesloten met een persoonlijk evaluatiegesprek. Kosten training: voor HV-leden ƒ 25,– voor niet-leden ƒ 150,– Kosten videoworkshop: HV-leden ƒ 75,– en niet-leden ƒ 150,–. Bij daadwerkelijke deelname aan het PGV vrijwilligerswerk wordt ƒ 75,– „statiegeld" terugbetaald. Trainingstijden: 18 en 25 januari, 1 en 8 februari van 20.00 - 22.30 uur. Videoworkshop: 17 en 24 februari van 10.00 - 16.00 uur. Opgave bij: Ben Slakhorst (sekr. van de afdeling Eindhoven), tel: 040-411773; Marian de Mars (PGV koördinatrice Noord/Midden Limburg), tel: 04746-5504 (tussen 17.00 en 20.00 uur).

Een jaarabonnement op de Humanist kost slechts ƒ 30,–. Bel: 030-318145 (toestel 28). Leden van het Humanistisch Verbond ontvangen het blad gratis. Als u lid wordt, hoeft u dus geen abonnement te nemen.

Lid worden van het Humanistisch Verbond is simpel. Alleen even bellen naar 030-318145 of een kaartje sturen naar postbus 114, 3500 AC Utrecht.
Als richtlijn voor hoogte van de kontributie geldt een half procent van uw bruto-inkomen. De minimum-kontributie is ƒ 70,– als u een bruto-jaarinkomen heeft van ƒ 18.000,– of meer. Zit u daaronder dan betaalt u ƒ 45,– per jaar. Voor jongeren onder de 27 jaar geldt een minimumkontributie van ƒ 33,–.
U kunt de kontributie behalve in één mep, ook in tweeën, of zelfs per kwartaal betalen. Uitgegaan wordt van een individueel lidmaatschap. Per lid kan één persoon, wonend op hetzelfde adres, kiezen voor een gratis medelidmaatschap. Een medelid ontvangt geen Humanist.

030-318145

S.V.P. WACHTEN MET BETALEN TOT U EEN AKSEPT-GIROKAART ONTVANGT

Advertentie

HUMANISTISCH VERBOND

Het Humanistisch Verbond is een organisatie op levensbeschouwelijke grondslag, die gevarieerde aktiviteiten verricht op vele terreinen van het geestelijke en maatschappelijke leven. Naast een grote groep vrijwilligers die een flink deel van het werk verricht bestaat er een kleine groep professionals die werkzaam is in het Centraal Bureau te Utrecht.

Binnen het Centraal Bureau is de funktie vacant van:

HOOFD AFDELING VERENIGINGSZAKEN (v/m) 32 uur

De afdeling bestaat uit een 14-tal medewerkers, die ondersteuning geven aan de aktiviteiten van de plaatselijke afdelingen en landelijke en regionale werkgroepen. Deze merendeels door vrijwilligers uitgevoerde aktiviteiten omvatten onder meer vormingswerk, geestelijke verzorging, humanistische uitvaartbegeleiding, jongeren-, vrouwen- en homowerk.

Hoofdbestanddelen van de funktie zijn:
- het leiding geven aan de afdeling en haar medewerkers
- het stimuleren en onderling afstemmen van de beleidsontwikkeling in de diverse werksoorten
- het verantwoordelijk zijn voor de verwezenlijking van werkplannen
- het bewaken van het budget van de afdeling en het waar mogelijk verwerven van extra middelen
- het vertegenwoordigen van de afdeling in het overleg met directie, staf en hoofdbestuur.

Van kandidaten wordt verwacht:
- een opleiding op HBO- of universitair nivo (bij voorkeur sociale wetenschappen)
- ervaring in een leidinggevende funktie
- organisatorische kapaciteiten en slagvaardigheid
- uitstekende mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid
- belangstelling voor en kennis van levensbeschouwelijke vraagstukken
- vermogen tot snel verwerven van inzicht in de uiteenlopende werkzaamheden van de afdeling.

Kandidaten dienen de beginselen van het Humanistisch Verbond te onderschrijven.

Vrouwen worden uitdrukkelijk verzocht te reageren.

De arbeidsvoorwaarden zijn overeenkomstig de CAO-Welzijn. Salaris, afhankelijk van leeftijd, opleiding en ervaring, tot max. *f* 5.547,54 bruto per maand (berekend op basis van volledige werktijd). De pensioenregeling PGGM is van toepassing.

Geïnteresseerden in de funktie kunnen een informatiepakket opvragen bij het direktiesekretariaat Centraal Bureau, tel: 030-318145 (het bureau is gesloten van 23 december 1989 tot 2 januari 1990). Schriftelijke sollicitaties kunnen tot 5 januari 1990 gezonden worden aan het Humanistisch Verbond, t.a.v. de benoemings-advieskommissie, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

OPROEP VOOR KOMMISSIE FONDSWERVING

Een belangrijk deel van de middelen van het Humanistisch Verbond is afkomstig uit subsidies en uit bijdragen van partikuliere fondsen. De bewaking en verder uitbouw van dit financieringskanaal vergen veel aandacht en – in toenemende mate – deskundigheid. De afgelopen jaren is voor het Dagelijks Bestuur, met name de penningmeester, belast geweest met de werving van middelen. Het hoofdbestuur heeft besloten de mogelijkheid te onderzoeken, deze aktiviteiten in de toekomst te delegeren aan een Commissie Fondswerving. Deze op te richten kommissie zal in eerste instantie opdracht krijgen, de diverse financieringskanalen die nog niet worden benut in kaart te brengen. Vervolgens zal van haar een analyse worden verwacht van de mogelijkheden voor een verdere uitbouw van de verwerving van middelen. Indien deze mogelijkheden aanwezig blijken, zal de kommissie opdracht krijgen een aktief wervingsbeleid uit te werken en uit te voeren.
De Commissie Fondswerving „i.o." zal funktioneren onder direkte verantwoordelijkheid van het hoofdbestuur. Tenminste drie hoofdbestuursleden zullen van de kommissie deel uitmaken. Verder zal de kommissie bestaan uit HV-leden die bereid zijn zich in te zetten voor deze belangrijke werkzaamheden. Deze opzet past in het beleid van het hoofdbestuur om naast bestuurlijke inzet zoveel mogelijk gebruik te maken van expertise onder de leden.
Het hoofdbestuur nodigt hierbij leden van het HV uit, zich voor de Kommissie Fondswerving aan te melden. Uiteraard heeft zij hierbij in de eerste plaats leden op het oog die een duidelijke affiniteit en/of ervaring hebben in het werkveld van de kommissie.
Belangstellenden kunnen zich – geheel vrijblijvend – aanmelden door een briefje aan „Kommissie Fondswerving i.o., Postbus 114, 3500 AC Utrecht." Zij zullen vervolgens worden uitgenodigd voor een oriënterend gesprek.

Nadere telefonische informatie te verkrijgen bij:
Tiong Liem, interim manager HV, tel. (030) 318145 (overdag), of Serge Ydo, lid hoofdbestuur, tel. (020)-461494 ('s avonds).

Verwarring in het Humanisme

De Universiteit voor Humanistiek organiseert op 29 januari ter gelegenheid van de viering van haar eerste Dies Natalis, de officiële verjaardag van de universiteit, een groot plenair debat: „Verwarring in het humanisme". Het debat zal zich met name richten op de grenzen en mogelijkheden van het humanisme: het modernisme/post-modernisme-debat, het humanisme in het Europese huis, etc. etc.
Alle zes de hoogleraren van de universiteit voor Humanistiek zullen met elkaar én met het publiek de diskussie aangaan. Herman Coenen, Fons Elders en Harry Kunneman zullen ieder drie stellingen poneren en toelichten, waarna zij onder vuur worden genomen door Douwe van Houten, Henk Manschot en Ilja Maso. Na de pauze is er voor het publiek volop ruimte om aan de diskussie deel te nemen.
De leiding van het debat is in handen van de voorzitter van het Humanistisch Verbond, prof. mr. J. F. Glastra van Loon. Tijd: 20.00-22.30 uur; Plaats: Janskerk, Janskerkhof 26 te Utrecht.
Toegang: gratis. Inlichtingen: drs. Bert Gasenbeek (tel. 030-312674).

Lees eens een ander blad!

De Humanist is een maandelijks verschijnend magazine dat u informeert over levensbeschouwelijke zaken. Aktuele onderwerpen worden net even anders belicht. En boeiende mensen die iets zinvols hebben te zeggen – al was het eeuwen geleden – komen aan het woord. Het blad wil de lezer tot nadenken prikkelen. Verder houdt het maandblad u op de hoogte van wat er gebeurt in de humanistische wereld en van het reilen en zeilen van het Humanistisch Verbond. Twee maal per jaar komt de redaktie met een speciaal themanummer. De afgelopen jaren waren dat onder andere: vriendschap, ziekte, vijandbeelden, opvoeding, vrouwenemancipatie, schuldgevoelens, lezen, schrijven, reizen en kijken.
Neem ook een abonnement op de Humanist, voor slechts 30 gulden krijgt u het blad een jaar lang in huis. En als u lid van het Humanistisch Verbond wordt, krijgt u de Humanist gratis in de bus. Bel 030-318145 of schrijf naar: Postbus 114, 3500 AC in Utrecht.

Dit speciale kerstnummer over muziek is ook los te bestellen door ƒ 7,50 over te maken op giro 58 van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van „Muzieknummer Humanist".